

Se i nåde til meg – syndige menneske

Om syndsbejennelsens plass i liturgien

May Line Angell

*Mastergradsoppgave i religionsvitenskap
studieretning teologi
Universitetet i Tromsø
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Høst 2007*

Forord

Masteroppgaven er ferdig! Når den er levert, er også mitt teologistudium ved Universitetet i Tromsø over. Men teologi som fag blir jeg aldri ferdig med – til det er det altfor spennende. Arbeidet med en slik masteroppgave viser dette med all tydelighet– jo mer du leser og jobber med et emne, jo mer ønsker du å gå dypere inn temaet. Eller kanskje freidig følge et sidespor som kom til syne underveis.

Takk til Institutt for religionsvitenskap som har gjort studiet mulig for meg. Uten et teologistudium i Tromsø hadde jeg ikke begynt å studere teologi. Og, derfor, en spesiell takk til Øyvind Norderval som bygde opp dette studiet, og som har vært min veileder på denne oppgaven. Takk for din solide kunnskap og støtte, og takk for alltid rask og god oppfølging av mine mange famlende utkast fram til ferdig oppgave! Takk også til Maren Ninni! I et lite studiemiljø har det vært helt avgjørende å ha deg som studiekollega – fra hebraiske setninger og greske verb til kirkehistorie og systematikk – og nå til slutt masteroppgaven. Takk for alle koppene med deilig presskannekaffe på lesesalen! Hold kontakten i årene framover, så skal jeg spandere kaffe på deg!

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
INNLEDNING	7
DEL 1: SYNDSBEKJENNELSEN I ET HISTORISK LYS	11
Gudstjenesten i oldkirken	11
Synsbekjennelsens røtter	12
Synsbekjennelsen i 1920-liturgien	13
Fra 1920 til 1977	14
Synsbekjennelsen i Prøveliturgien og i NOU 1976:5	15
Synsbekjennelsens endelige form i alterboken fra 1977	16
Gudstjenestereformen 2010	17
Underutvalg 1	20
Underutvalgets foreløpige innstilling	22
Synsbekjennelse for vår tid?	23
DEL 2: MENNESKET I DET MODERNE	25
Individet og tradisjonen	25
Det moderne og kirken	26
Det fragmenterte selvet	27
Engasjert av synsbekjennelsen – noen stemmer	32
Synsbekjennelsen er for sentral i gudstjenesten – et innlegg fra 1975	32
Ytringer relatert til dagens liturgireform	33
Kritiske til synsbekjennelsen	33
Forsvarer synsbekjennelsen	34
Fra den svenske kirken	36
Synsbekjennelsen støtter opp om synd	36
Synsbekjennelsen når ikke ned til dypet	37
Slik ytrer det moderne mennesket seg?	38
DEL 3: Å TALE SANT TIL MENNESKER I DAG	41
Den menneskelige gudstjenesten	42

Sannhetens sted	43
Fokus på et sterkt sentrum	45
Gudstjenestens dybde	46
Oppsummering	48
ETTERORD	49
LITTERATURLISTE	51
Nettsted for gudstjenestereformen	51
Bøker	51
Artikler	52
Avisartikler:	52
Artikler og annet stoff som er samlet i vedlegg	52
VEDLEGG	55
Vedlegg 1: Syndsbekjennelsen i den katolske kirke	55
Vedlegg 2: Syndsbekjennelsen fra 1920 (Gustav Jensen)	55
Vedlegg 3: Syndsbekjennelser fra En prøveliturgi	55
Vedlegg 4: Syndsbekjennelser fra Ny ordning for høymesse	56
Vedlegg 5: Forslag til syndsbekjennelse fra UU1's foreløpige innstilling	56
Vedlegg 6: "Høymesse under endring". Biskop Finn Wagles innledning under Kirkemøtet 19.11.2003	61
Vedlegg 7: Syndsbekjennelsen skal forandres – intervju med Geir Hansen	65
Vedlegg 8: Gudstjenestereformens historikk	67
Vedlegg 9: Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur, av Geir Hansen	69
Vedlegg 10: Ungdommens kirkemøte om gudstjenesten	82
Vedlegg 11: Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv	86

Innledning

”Syndsbekjennelsen skal ut av gudstjenesten.” Dette var overskriften på noen av medias oppslag rundt arbeidet med dagens liturgireform i Den norske kirke. Dette var en spissformulering av at syndsbekjennelsen, slik den framsies i kirkene i dag, var foreslått fjernet fra høymesseliturgien. Oppslaget vakte interesse og debatt omkring temaet, og det vakte også min interesse.

Som kirkegjenger har jeg ofte selv deltatt i syndsbekjennelsen i begynnelsen av gudstjenesten, men jeg har også fått oppleve å teste ut alternativer, siden min egen menighet¹ var prøvemenighet for alternative måter å begynne gudstjenesten på. Jeg fikk også være med på en evaluering etter et halvt års utprøving og fikk inntrykk av at noen savnet syndsbekjennelsen, men at de fleste fant det meningsfullt å ikke ha en syndsbekjennelse. Det ville derfor være interessant å se nærmere på syndsbekjennelsen, på dens historie og funksjon i liturgien, men også å se på hvorfor den nå blir foreslått fjernet i liturgireformen, samt å se på reaksjonene på dette og prøve å forstå engasjementet rundt temaet.

I Den norske kirke pågår det for tiden et stort liturgisk arbeid, en gudstjenestereform, som blant annet skal munne ut i en ny gudstjenesteliturgi. Denne er tenkt å være ferdig i 2010. Reformen omfatter kirkens liturgier, tekstrekker og salmebøker. Dagens liturgi er ikke spesielt gammel, den ble tatt i bruk i 1978, men kirken har altså likevel et ønske om ny liturgi. Kirkens liturgi knytter dagens kirke tilbake til oldkirken ved at flere av leddene har sin opprinnelse der, og oppleves som umistelige for kirken. På den andre siden anses det som viktig at liturgien kommuniserer med samtidens mennesker. På den måten står kirkens liturgi alltid i spenningsfeltet mellom tradisjon og fornying.

Dagens reformprosess ble vedtatt i 2003, og arbeidet startet opp året etter. Første fase av arbeidet ble gjort i grupper som jobbet med hver sine deler av liturgien. Én av disse gruppene tok for seg blant annet syndsbekjennelsen, og det er syndsbekjennelsen som (sammen med formuleringer i dåpsliturgien) har vakt debatt ut over den interne diskusjonen i gruppene og i forsøksmenighetene.

---

¹ Grønnåsen menighet i Tromsø.

Oppgaven belyser syndsbejennelsen fra flere sider. Første del har en historisk innfallsvinkel for å sette syndsbejennelsen inn i en liturgihistorisk sammenheng – tilbake til oldkirken, men mest i forhold til utviklingen i Norge fra slutten av 1800-tallet og fram til i dag. Derneft, i samme del, ser jeg på bakgrunnen for og prosessen rundt den pågående liturgireform, der syndsbejennelsen er et av de mer omdiskuterte elementene. Foruten historiske kilder, benytter jeg meg av protokoller og møtereferat som ligger på Den norske kirkes nettsider. Jeg vurderte å gå rett fra syndsbejennelsens røtter til dagens liturgireform, men jeg mener at syndsbejennelsens plass i de to gudstjenesteliturgiene – 1920 og 1978 – står for en tenkning som er i ferd med å forsvinne ut med dagens foreslåtte liturgi. Det er derfor riktig å bruke plass på disse to reformene for å se hva endringene består i.

I første del kommer det fram at dagens debatt rundt syndsbejennelsen ofte dreier seg om hva som fungerer liturgisk i forhold til dagens menneske, det moderne – eller kanskje det postmoderne – mennesket. I oppgavens andre del rettes søkelyset derfor mot det moderne. Jeg ønsker å belyse noen sider ved det moderne mennesket, og det er mange veier inn til et slikt tema. Jeg har valgt å la religionssosiologen Linda Woodhead komme til orde. Hun beskriver det moderne mennesket ut fra generelle sosiologiske termer, men hun gjør dette innenfor en teologisk ramme, noe som er nyttig i forhold til oppgavens tema. Woodhead er opptatt av at dagens mennesker er påvirket og satt sammen av flere kulturelle strømninger – til det hun kaller *det fragmenterte selvet*. For det moderne *kristne* mennesket kan dette oppleves problematisk når det gjelder slike viktige ting som definisjon av menneskeverd og gudsbilde. Woodhead spør for eksempel hvordan det er mulig å fastholde menneskets avhengighet av Gud uten å fornekte dets frihet? I oppgavens andre del henter jeg også inn mange forskjellige stemmer som mener noe om syndsbejennelsen. Disse stemmene hentes fra avisspaltene, der det i utgangspunktet ikke kreves noen kompetanse av teologisk eller liturgisk art for å slippe til. Dermed håper jeg på å fange opp meninger fra det vi gjerne kaller ”folk flest”. Andre stemmer er hentet fra teologiske tidsskrift og fra en lignende debatt i den svenske kirken.

Del tre ser nærmere på syndsbejennelsens funksjon og virkning i liturgien med et sterkt fokus på virkning. Hvordan påvirker den menneskets bilde av sin godsrelasjon? Setter syndsbejennelsen mennesket utenfor godsrelasjonen? Martin Modéus mener at den kan ha en slik effekt på grunn

av sin formulering og plassering i gudstjenesten. I denne delen av oppgaven foretar jeg noen teologiske refleksjoner over denne problematikken.

Oppgaven går ikke i vesentlig grad inn i *begrepet synd*, men forutsetter langt på veg dette som en størrelse innenfor kirken og teologien, og jeg diskuterer derfor i liten grad syndens plass. Jeg går heller ikke i noen større grad *inn* i tekstene for å gjøre språklige eller litterære analyser, verken i de historiske eller de nye forslagene til syndsbekejnelser. Jeg refererer til dem når de er med på å utdype mine refleksjoner, men for øvrig er de med som en dokumentasjon og illustrasjon over utviklingen i disse tekstene.

Oppgaven har mange vedlegg, og jeg er kommet fram til at dette er riktig fordi det dreier seg om mange nettdokument fra en prosess under utvikling. I løpet av den tiden jeg arbeidet med oppgaven, så jeg at flere dokument ble vanskeligere å finne etter hvert som man ryddet opp og oppdaterte gudstjenestereformens sider. Dette er interessant dokumentasjon omkring en reformprosess, og dokumentene fins nå lett tilgjengelig her i oppgaven. Når jeg henviser til et dokument i vedlegg, henviser jeg til et *sidetall her i oppgaven* og setter dette sidetallet i klammer. (For eksempel: ”Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv”. Vedlegg 11, s. [89]).

Del 1: Syndsbekjennelsen i et historisk lys

Gudstjenesten i oldkirken

I den gudstjenesten som feires i Den norske kirke og de fleste andre kirker i dag, kan vi kjenne igjen mye av gudstjenestens innhold fra de tidligste kristne. Vi finner flere steder i Det nye testamentet spor av at mennesker samles på grunn av felles tro.² Vi kan lese at disiplene er *samlet den første dag i uka, de bryter brødet og noen taler*, slik kristne i dag kommer sammen på søndag til en gudstjeneste som inneholder en preken og nattverden.

Enda mer kan vi kjenne gudstjenesten igjen fra Justin Martyr,³ som rundt midten av det andre århundre skriver et forsvarsskrift, en apologi, til Antoninus Pius⁴ som forklarer hva de kristne gjør når de er samlet på søndager. Han forklarer hvorfor de samles nettopp på søndagen. Det er på grunn av at det var på denne dagen Gud skilte mørket fra lyset og skapte verden, og fordi Jesus Kristus sto opp på denne dagen. På denne dagen samles derfor alle de som har anledning til det, om de bor i byen eller utenfor byen. Og de leser fra apostlene og profetene så lenge som tiden tillater, før det er en som har i oppgave å minne forsamlingen på disse gode ting som de har lest om. Så reiser alle seg og ber, og etter bønnen bringes brød, vin og vann fram. Så sier én person fram takkebønnen, etter evne, før hele menigheten istemmer Amen. Etter dette beskriver Justin Martyr hvordan brød og vin blir brakt ut til dem som ikke kan være til stede, og at de som har noe å dele, deler det med fattige, syke, enker og andre som trenger det, også med de som ikke er til stede⁵.

Fra det 2. århundre kan vi altså kjenne igjen store deler av kirkens gudstjeneste; de kristne *samles på søndag*, det er *tekstlesning*, både fra det gamle og det nye testamente, det er en *preken* der de legger hverandre på minne de gode ting, det er *bønn* og det er *nattverd*. Og det er *kollekt*, ikke med penger, men med naturalia. Et ritual eller en liturgi som dagens kirkegjengere ville kjenne seg hjemme i. Vi får også inntrykk av en letthet og raushet over samlingen i måten Justin Martyr ordlegger seg på når han skriver at de leste fra skriftene, *så lenge som tiden tillot*, og at takkebønnen framsies *etter evne*. Men Justin Martyr nevner ikke noe om en syndsbekjennelse.

---

² For eksempel: Apg 20:7-11, Joh 20:19 og Mark 16:14.

³ Justin Martyr ca114-ca165 e.Kr.

⁴ Romersk keiser, 138-161 e.Kr.

⁵ The Apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenæus, LXVII: Weekly worship of the Christians.

Synsbekjennelsens røtter

Som felles ledd i gudstjenesten er ikke synsbekjennelsen veldig gammel, men den har sine røtter langt tilbake i kirkehistorien. Røttene fins både i *Confiteor*, den generelle synsbekjennelsen, og i *skriftemålet*.

Opprinnelsen for *skriftemålet* fins i Matt 18:15-17⁶. Forseelser måtte bekjennes for menigheten for at synderen skulle kunne forsones. Forsoning med menigheten og gjenopprettelse av harmoni i menigheten var skriftemålets hovedfokus. Utover i middelalderen avtok denne formen til fordel for privatskriftemålet.⁷

Confiteor er en forlengelse av skriftemålet, men er ikke en erstatning for dette. *Confiteor* var opprinnelig en bønn som presten ba som en forberedelse for messen, kjent fra de tidligste østlige messetradisjonene⁸. Kildene til de første vestlige messene viser ikke til noe tilsvarende, men det er sannsynlig at en slik bønn ble brukt som prestens private bønn. Allerede i det ellefte århundre er det kilder som forteller at en slik bekjennelse⁹ ble sagt fra alteret, altså i messen, også i den romerske messen.¹⁰

Når det gjelder gudstjenesten i Norge fra reformasjonen og utover, kan man få inntrykk av at liturgien var preget av at de norske kirkene og de norske prestene var langt fra maktens sentrum i Danmark. Man hører om dårlig oppfølging fra prestenes side, forkortede gudstjenester og liten deltakelse fra menighetens side.¹¹ Det er i hvert fall klart at det fra midten av 1800-tallet av ble ytret ønsker om å gjøre liturgien rikere, bl.a. ved å få inn igjen liturgiske ledd som var gått tapt. Ett slikt ledd som nevnes, er synsbekjennelsen.¹²

---

⁶ ”Dersom din bror gjør en synd mot deg, så gå til ham og still ham til ansvar på tomannshånd. Hvis han hører på deg, har du vunnet din bror. Men hvis han ikke hører, skal du ta med deg en eller to andre, for *etter to eller tre vitners utsagn skal enhver sak være avgjort*. Hvis han heller ikke hører på dem, skal du si det til menigheten. Men hvis han ikke engang vil høre på menigheten, skal han være for deg som en hedning eller en toller.”

⁷ Fæhn: *Gudstjenestelivet i Den norske kirke* (1994), s. 121.

⁸ Den antiokenske liturgi og den aleksandrinske liturgi (The Catholic Encyclopedia, Volume IV. Published 1908)..

⁹ Formen var den gang slik: "Confiteor Deo omnipotenti, istis Sanctis et omnibus Sanctis et tibi frater, quia peccavi in cogitatione, in lucutione, in opere, in pollutione mentis et corporis. Ideo precor te, ora pro me."

¹⁰ *The Catholic Encyclopedia*, Vol. IV.

¹¹ Se for eksempel Fæhn 1994, s. 42ff og 200ff.

¹² Fæhn: *Gudstjenestelivet i Den norske kirke* (1994), s. 321.

Synsbejennelsen i 1920-liturgien

Revisjonen av høymesseliturgien på slutten av 1800-tallet, den som skulle munne ut i det vi gjerne kaller 1920-liturgien, fikk impulser utenfra, og da særlig fra Tyskland. Man ønsket etter hvert å gjøre om på liturgiene, også i Norge. Interessen ble vakt i en engere krets av liturgisk interesserte prester, med Gustav Jensen som en sentral person.¹³ Flatø skriver også at den nye alterboken av 1889¹⁴ ble til på grunn av en liturgisk interessert statsråd, Jakob Sverdrup, i forståelse med Gustav Jensen og andre liturgisk interesserte.¹⁵

Gustav Jensen¹⁶ var altså den som framfor noen utformet gudstjenesteliturgien av 1920. Hans tanker omkring liturgi og utformingen av denne er fremdeles levende i Den norske kirkes høymesseliturgi i dag. Som vi skal se senere, var det den synsbejennelsen som var formulert av Gustav Jensen, som ble stående også etter neste liturgirevisjon, den som ble ferdig i 1977. Det er derfor interessant å se på noen av hans tanker om gudstjenesten, tanker som også forklarer hvorfor han velger å ha med synsbejennelsen, og hvorfor han plasserer den slik han gjør – i begynnelsen av gudstjenesten.

I en foredragsrekke Gustav Jensen holdt i Vor Frelzers kirke i Kristiania, forklarer han gudstjenesten, og disse foredragene ble senere gitt ut i en liten bok.¹⁷ Hans forståelse av gudstjenesten er at den skal gjenspeile den kristnes liv – et liv i omvendelse, tro og kjærlighet. Kristenlivet begynner, i følge Jensen, med omvendelse, og derfor skal menigheten i gudstjenesten hver søndag også begynne slik:

Den [gudstjenesten] begynner med omvendelse. Vi begynner hver søndag med at **bejende vore synder** [min uthevelse] og bede sammen: Kyrie eleison, Herre miskunde dig! Ganske paa samme maate som vi ogsaa efter vor daabs pakt begynner med at sige: Vi forsager djævelen og alle hans gjerninger og alt hans væsen. Gudstjenesten begynner med omvendelse.¹⁸

Gustav Jensen ser det altså som naturlig at tro følger av omvendelse, og at denne omvendelsen også må komme til uttrykk i gudstjenesten. Dette er en sentral tanke i pietismen, forsterket av den

---

¹³ Flatø: *Den store liturgirevisjonen i vår kirke 1886-1926* (1982), s. 280.

¹⁴ Alterboken av 1889 er en del av prosessen fram til 1920-liturgien. For videre lesning om denne prosessen se for eksempel Lars Flatø (1982): *Den store liturgirevisjonen i vår kirke 1886-1926*. Oslo, Gyldendal.

¹⁵ Flatø: *Den store liturgirevisjonen i vår kirke 1886-1926* (1982), s. 276.

¹⁶ Gustav Jensen, 1845-1922. Bl.a. stiftsprost i Kristiania og hovedlærer ved Det praktisk-teologiske seminar i to perioder.

¹⁷ Jensen: *Om menighets-gudstjenesten* (1913), forordet.

¹⁸ Samme sted, s. 7.

norske vekkelseskristendommen utover på 1800-tallet. ”Ti al personlig kristendom begynner med omvendelse”.¹⁹ Han understreker syndsbejennelsens betydning: ”Den første del av gudstjenesten handler altsaa om omvendelsen. **Derfor** [min utheving] møter vi i denne del syndsbejendelsen.”²⁰ En annen – og mindre teologisk – grunn til at Jensen så kraftig understreker omvendelsen og gudstjenestens innledende del, er at han også kjempet mot den utbredte praksis, at mange kom i kirken først til prekenen. Når han vil at menigheten skal komme ved gudstjenestens begynnelse, er det tenkelig at han argumenterer ekstra sterkt for å oppnå dette!²¹

Tankegangen var altså at syndsbejennelsen skulle gjøre menigheten klar til å høre ordet og tro på det. Menigheten skulle aktivt vende seg bort fra mørket og synden, men det var presten som skulle framsi syndsbejennelsen på menighetens vegne:

Hellige Gud, himmelske Fader! Se i naade til mig arme, syndige menneske, som har krænket dig med tanker, ord og gjerninger, og kjender den onde lyst i mit hjerte! For Jesu Kristi skyld, hav langmodighet med mig, og forlat mig alle mine synder, og giv mig at frygte og elske dig alene! Herre, miskunde dig over mig! Amen.²²

Henvendelsen er til Gud – som hellig og som far. Så følger en presentasjon av mennesket som armt og syndig, som krenker Gud med sine tanker, med det hun sier og det hun gjør – og det hun ikke gjør – i og med at hun kjenner den onde lyst i sitt hjerte. Dette mennesket må Gud møte med nåde, tålmodighet og tilgivelse for Jesu Kristi skyld. Mennesket skal derved frykte og elske Gud, og bare han. Med en slik plassering av syndsbejennelsen, tidlig i gudstjenesten, slås tonen an: mennesket er syndig og armt.

Fra 1920 til 1977

Gudstjenesteliturgi var tema også etter at den nye alterboken var kommet i bruk. På 1930-tallet var det flere som tok til orde for å forkorte høymessen i forhold til alterboken av 1920. Man mente den var for lang. Disse planene ble imidlertid stoppet av 2. verdenskrig, og etter krigen var det ikke lenger snakk om en forkorting. I 1956 var ønsket i stedet å revidere og utbygge kirkens ritualer. I 1965 ble en liturgikommisjon oppnevnt, arbeidet førte fram til at man i 1969 vedtok en

---

¹⁹ Jensen: *Om menighetsgudstjenesten* (1913), s. 9.

²⁰ Samme sted, s. 9.

²¹ Samme sted, s. 9-10.

²² *Alterbok for Den norske kirke* (1922), s. 3.

prøveordning for høymessen i Den norske kirke²³, og denne ble prøvd ut i noen utvalgte menigheter²⁴. En offentlig utredning²⁵ ble utarbeidet og behandlet i liturgikommisjonen, som i sin tur utarbeidet en innstilling. På et ekstraordinært bispemøte i 1977 behandlet biskopene innstillingen, og høymesseliturgien ble godkjent ved kongelig resolusjon 16. september 1977.²⁶ Denne høymesseliturgien er fremdeles gjeldende i Den norske kirke.

Når det gjelder *syndsbekjennelsen*, forutsetter *Prøveliturgien* at menigheten *tar lydelig del* i den. Tidligere framsa presten syndsbekjennelsen på vegne av menigheten, nå skal menigheten framsi denne sammen med presten. Det er også interessant å se at det foreslås at ordlyden i deler av syndsbekjennelsen veksler med kirkeåret. I NOU foreslås det tre syndsbekjennelser, Liturgikommisjonens innstilling fastholder to, mens Bispemøtets forslag til slutt bare vil ha den de kjenner fra høymesseliturgien fra 1920.²⁷

Syndsbekjennelsen i Prøveliturgien og i NOU 1976:5

I prøveliturgien var ett av ønskene at menigheten skulle delta mer aktivt i flere ledd, noe som var noe nytt. Dette gjelder også syndsbekjennelsen:²⁸

Liturg: Hellige Gud, himmelske Far

Menighet og liturg: Se i nåde til meg arme, syndige menneske [... fortsetter som syndsbekjennelsen fra 1920, bare med språklig fornyelse]²⁹

Vi ser at henvendelsen til Gud gjøres av liturgen, mens menigheten deltar i resten av bekjennelsen. Denne syndsbekjennelsen er, bortsett fra en modernisering av språket, lik Gustav Jensens syndsbekjennelse; det er *aktiviseringen* av menigheten som er det nye.

Som *alternativ* i advents- og fastetiden foreslås en veksellesning mellom liturg og menighet satt sammen av vers fra salme 51.³⁰ Dette forslaget er mer radikalt, i og med at veksellesningen krever en aktiv menighet. Den gamle syndsbekjennelsen ville fortsette å fungere selv om

---

²³ Oversikten over høymessens utvikling er hentet fra Helge Fæhn: *Gudstjenestelivet i Den norske kirke*, s. 336-342.

²⁴ Prøveordningen ble tatt i bruk i 90 menigheter, fordelt på alle bispedømmene. Prøvetiden var to år, og da denne perioden var over, gikk 49 menigheter tilbake til høymessen av 1920. 40 menigheter valgte å fortsette ut over prøveperioden. [49+40=89, så hva som skjedde i den siste menigheten nevnes ikke...].

²⁵ NOU 1976: 5.

²⁶ Fæhn: *Gudstjenestelivet i Den norske kirke* (1994), s. 337f.

²⁷ Samme sted, s. 339-340.

²⁸ *En prøveordning for høymessen i Den norske kirke* (1969), s. 5.

²⁹ Samme sted, s. 10.

³⁰ Salme 51:3-6 og 11-14. Se også vedlegg 3.

menigheten unnlot å stemme i. En vekslesning ville ikke fungere uten en aktiv menighet som ønsker å prøve det nye. Slik sett er alternativ to mer krevende og utfordrer menigheten på en annen måte. I innhold er alternativ to både likt og ulikt alternativ én. Også alternativ to inneholder en karakterisering av mennesket som synder og en henvendelse til Gud om nåde og rensing fra synd. Men sett med vår tids øyne, mangler denne syndsbejennelsen benevnelsen av Gud som far, og den har heller ikke en framstilling av mennesket som armt. Framstillingen av mennesket er, på tross av at det er syndig, mer positiv. Alternativ to finner vi ikke igjen i NOUen, og det er heller ikke med i den endelige liturgien som vedtas.

Etter begge alternativene følger så tilsigelsesord, sagt av liturgen: fire forskjellige skriftsteder,³¹ alt etter hvor man er i kirkeåret. Etter tilsigelsesordet sier menigheten *amen*.³² Tilsigelsesordene ble ikke med da den endelige alterboken forelå.

I NOU 1976:5, *Ny ordning for høymesse*, er det tre varianter av syndsbejennelsen. Det første alternativet³³ er Gustav Jensens formulering med noen endringer. Alternativ to³⁴ er nyskrevet. I følge utvalgets egen kommentar ønsker de her å innarbeide tanken om at *forsømmelse* også er synd. De legger også vekt på at synd mot Gud og synd mot sin neste er to sider av samme sak.³⁵ Alternativ tre,³⁶ sier utvalget, ligger nært opp til tidebønnens form og er holdt i vi-form.³⁷

Synsbejennelsens endelige form i alterboken fra 1977

Når det gjelder syndsbejennelsen, kan det se ut for at hele det kreative arbeidet i de forskjellige utvalgene var til ingen nytte. Da alterboken kom ut, var det langt på vei med den gamle syndsbejennelsen fra 1920. Synsbejennelsen hadde fremdeles sin plassering i innledningen til gudstjenesten – etter preludium, inngangssalme og inngangsord – og altså nokså lik Gustav Jensens syndsbejennelse:

---

³¹ Joh 1:12 for 1. søndag i advent til og med søndag før faste, Jes 53:5 i fastetiden, Rom 10:19 for påskedag til og med 2. pinsedag og 1 Joh 1:9 i trefoldighetstiden (En prøveordning 1969, s.11-12).

³² *En prøveordning for høymessen i Den norske kirke* (1969), s. 11-12.

³³ Se vedlegg 4.

³⁴ Samme sted.

³⁵ *Ny ordning for høymessen* (1976), s. 84.

³⁶ Se vedlegg 4.

³⁷ *Ny ordning for høymessen* (1976), s. 84.

Hellige Gud, himmelske Far. Se i nåde til meg, syndige menneske, som har krenket deg med tanker, ord og gjerninger og kjenner lysten til det onde i mitt hjerte. For Jesu Kristi skyld, ha langmodighet med meg. Tilgi meg alle mine synder og gi meg å frykte og elske deg alene.³⁸

Det er interessant å tenke på at 40 menigheter ønsket å fortsette med Prøveliturgien, så interesse for fornyelse fantes mange steder.³⁹ Det er også verd å merke seg at det var biskopene som til slutt strøk alle alternativene og holdt fast ved det gamle. Interessant er det også at formuleringen å *kjenne den onde lyst* er blitt til å *kjenne lysten til det onde*, altså en endring fra å *være* i en tilstand til et fokus på å *gjøre* noe som ikke er godt.

Gudstjenestereformen 2010

I 2010 skal det etter planen igjen stå ferdig en ny høymesseliturgi. Etter Kirkemøtet i 2003 ble det vedtatt å sette ned et utvalg, som etter hvert fikk navnet Nemnd for gudstjenesteliv. Mandatet var en reformprosess for hele gudstjenestelivet. Utvalget ble delt inn i fem underutvalg:

Underutvalg for inngang, forbønn og utgang (UU1), underutvalg for Ordet (tekstlesninger og preken), underutvalg for dåp, underutvalg for nattverd og underutvalg for salmer.

Proessen skulle videre være åpen og erfaringsbasert. En tidsplan ble utarbeidet, som startet våren 2004 med oppnevning av nemnd og underutvalg. I september 2004 skulle Kirkerådet drøfte Nemnd for gudstjenestelivs visjon for arbeidet. Etter dette, 2004-2007, skulle det arbeides i nemnd og utvalg, og forslag skulle utprøves. Etter tidsplanen skulle underutvalgene avslutte sitt arbeid og levere materialet til Nemnd for gudstjenesteliv i oktober 2007. I løpet av 2008 skal materialet behandles i Kirkerådet og sendes ut på høring, samt at Bispemøtet får saken til behandling. I 2009 skal det så behandles av Kirkemøtet, og i 2010 skal nytt ressursmaterieell for gudstjenestelivet foreligge.⁴⁰

Når Nemnd for gudstjenesteliv i sitt dokument *Gudstjenestereformens historikk* gjør rede for sitt arbeid, ønsker de også å gjøre rede for *bakgrunnen* for at prosessen med reform av gudstjenestelivet kom opp *nå*. De starter med å fokusere på ungdommers utprøving av nye måter å feire gudstjeneste på. Fra 1994 kom konseptet Ung messe, som åpnet for, i følge nemnda, en helt ny

---

³⁸ Gudstjenestebok for Den norske kirke (1992), s. 27.

³⁹ Se ovenfor, fotnote 24.

⁴⁰ "Gudstjenestereformens historikk" (2006?). Vedlegg 8, s. [68].

måte å tenke gudstjeneste på. De kjente gudstjenesteleddene ble beholdt, men uttrykket var annerledes. Det ble nytt, nært og ekte. Det ble laget gudstjenester med høyere grad av medvirkning og lokal tilpasning, og måten det ble gjort på, var bl.a. at man tok hele gudstjenesteboken (eller bøkene) i bruk, og plukket fra disse. Man holdt seg altså til det som var godkjent innenfor disse to bøkene, men det oppsto en ny fleksibilitet fordi man plukket og blandet det hele sammen på en ny måte. Disse erfaringene var tema for en åpen samtale på Kirkemøtet i 2003.⁴¹

Nemnd for gudstjenesteliv viser også i samme redegjørelse til tre *bakgrunnsdokument* for høymessereformen. Det er et notat fra Ungdommens kirkemøte 2003, biskop Finn Wagles innlegg om reform av høymessen under Kirkemøtet 2003 og Nemnd for gudstjenestelivs visjoner for gudstjenestelivet.⁴²

Dokumentet fra Ungdommens kirkemøte er stilet til Kirkerådet og Kirkemøtet. Det viser til at Kirkerådet i mai 2001 ba Nemnd for gudstjenesteliv om å utrede spørsmålet om større fleksibilitet i høymessen. Nå ønsker Ungdommens kirkemøte å få fortgang i prosessen og si mer om hvilken retning de mener den bør ta. De ønsker fortsatt at gudstjenesten skal være gjenkjennelig, men de vil ha en åpnere ordning med rom for lokal tilpassing og innhenting av nye element. De vil at gudstjenesten skal preges av den rike liturgiske tradisjonen Den norske kirke står i, men ønsker samtidig å fornye og videreutvikle den, for at tradisjonen skal ”*tale sant til mennesker i dag*” [min utheving].⁴³

Videre i dokumentet tar Ungdommens kirkemøte til orde for én grunnstruktur for gudstjenesten, der innholdet skal være konstant, men formen skal kunne variere. En hver gudstjeneste skal inneholde Fader vår, trosbekjennelse og innstiftelsesord. Resten av gudstjenesten velger de å dele inn i: *Sannhetens sted, lovsangens sted, ordets sted, bønnens sted, bordets sted og utsendelsens sted*. Av disse begrepene er det *sannhetens sted* som er minst selvforklarende i forhold til den kjente høymesseliturgen i Den norske kirke. *Sannhetens sted* består av syndsbejennelse, kyrie og absolusjon.⁴⁴ Når de knytter syndsbejennelse til *sannhetens sted*, er det mulig å forstå dette

---

⁴¹ ”Gudstjenestereformens historikk” (2006?). Vedlegg 8, s. [67].

⁴² Samme sted, s. [68].

⁴³ ”Ungdommens kirkemøte om gudstjenesten” (2003). Vedlegg 10 s. [84].

⁴⁴ ”Ungdommens kirkemøte om gudstjenesten” (2003). Vedlegg 10 s. [84].

som at de ønsker et alvor i gudstjenesten, der menneskene møter seg selv i forhold til Gud og sine medmennesker. De plasserer også denne delen av gudstjenesten på det tradisjonelle stedet, i begynnelsen.

I dokumentet brukes det altså begrep som *å tale sant til mennesker i dag, livsnær, ekte og som har en gjenklang i menneskers liv*. Dette handler mye om opplevelse, og det handler om opplevelse som skal anerkjennes av individer.

Det andre bakgrunnsdokumentet som det vises til, biskop i Nidaros Finn Wagles *Innledning til samtale om reform av høymessen*, ble lagt fram under Kirkemøtet 19. november 2003. Her sier han om bakgrunnen for ønsket om reform, at gudstjenesten utsettes for kritikk, både fra dem som har sluttet å gå i kirken og fra dem som deltar aktivt. Han viser også til dokumentet fra Ungdommens kirkemøte, men presiserer at ”det er slett ikke bare unge som målbærer en slik kritikk”. Han understreker videre at kritikken har bakgrunn i et engasjement rundt gudstjenesten og i en lengsel etter at teologi skal omsettes til ”erfart virkelighet”. Wagle ser også tilbake på høymesseordningen fra 1978 og sier bl.a.: ”Selv når det gjelder noe så langbølget som kirkens liturgi, må 25-30 år i våre dager regnes som relativt lang tid. Det sier i seg selv noe om at tiden for en høymesserevisjon er moden.”⁴⁵

Wagles argumentasjon er verd å merke seg. Det er ikke opplagt at alle er enige med han i at en liturgi ikke tåler mer enn 25-30 år før den må og bør revideres. Han peker på at det er slik *i våre dager*, og dette samsvarer godt med andre utsagn om liturgi og vår tid som vi skal se kommer igjen ved flere anledninger. Vår samtid brukes her som et tungtveiende argument i seg selv for at endringer må gjøres.

Det tredje og siste bakgrunnsdokumentet som det henvises til, er Nemnd for gudstjenestelivs visjoner for gudstjenestelivet⁴⁶. Dokumentet er delt i fire avsnitt, der det tredje avsnittet består av

---

⁴⁵ Wagle (2003): ”Høymesse under endring”. Vedlegg 6, s. [61-62].

⁴⁶ Lenken fra *Gudstjenestereformens historikk* til dette dokumentet heter: *NFG sine visjoner for gudstjenestelivet og med Kirkerådets kommentarer*. I selve dokumentet brukes ikke forkortelsen NFG, men RKG (Reform av Kirkens Gudstjenesteliv). RKG er reformen som ble vedtatt igangsatt av Kirkemøtet i 2003, mens NFG er utvalget som skulle jobbe med reformen. Når de selv (NFG) ikke skiller mellom disse to i sitt dokument, bruker jeg NFG i stedet for RKG for å lette forståelsen i denne sammenheng. Når NFG velger å presentere det som sine visjoner, må vi gå ut

kjerneverdier. Dokumentets første del tar for seg gudstjenesten som møtested: Menneskets møte med Gud, med seg selv og sitt eget liv og møtet med sin neste.⁴⁷ I dokumentets andre del finner vi syv visjoner for gudstjenesten, der individets opplevelse av gudstjenesten framheves, samtidig som at det individualiserte i dagens samfunn kritiseres. De ønsker en gudstjeneste der ”alle i menigheten gjenkjenner sine liv”, mens de i en annen setning ønsker å bryte ”individualitetens tyngdelov”. De er kritisk til den ”stadig mer virtuelle, porøse og individualiserte underholdningskulturen” og ønsker en gudstjeneste som ”tar vare på en annerledeshet” i forhold til dette.⁴⁸

I fjerde del finner vi strategier og arbeidsmetoder. Her sier de at

Enhver gudstjeneste formidler teologi, både gudsbilde, menneskesyn og kirkesyn. Hvordan fremtrer den impliserte menigheten i gudstjenesteagendaene våre? Hvordan fremstår og hvem er ”vi” i gudstjenesten/liturgien, eller ”jeg”, og også ”Gud”? Slik spør den såkalte liturgiske teologien, og det vil også RKG [NFG] reflektere over i de kommende årene.⁴⁹

Måten dette er formulert på, ganske muntlig, kan tyde på at dette er noe de vet er problematisk, men som de ikke helt klarer å fange og sette ord på. De er klar over at dette krever en grundigere gjennomgang. Gudssyn og menneskesyn, individ og kollektiv, er områder som spiller en stor rolle i liturgiarbeidet, og dette gjelder selvsagt også for hvordan en forholder seg til syndsbejennelsen.

Underutvalg 1

Underutvalg 1⁵⁰ fikk ansvar for å se på den delen av gudstjenesten som i dag inneholder syndsbejennelsen. De hadde sitt første møte i januar 2005 og skulle etter planen avgi en endelig rapport til Nemnd for gudstjenesteliv i løpet av oktober 2007⁵¹. Møteprotokollene ble lagt ut på gudstjenestereformens nettsted slik at de var tilgjengelige for alle. Jeg har lest protokollene med henblikk på syndsbejennelsen og har fått et innblikk i hvordan utvalget har jobbet med denne. De griper tidlig tak i formuleringen fra Nemnd for gudstjenestelivs visjonsdokument om at

---

fra at de står inne for innholdet. Kilde: ”Gudstjenestereformens historikk”, 4. avsnitt og ”Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv”, hele dokumentet (se vedlegg 8 og 11).

⁴⁷ ”Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv”. Vedlegg 11, s. [86].

⁴⁸ Samme sted, s. [86-89].

⁴⁹ Samme sted, s. [90-91].

⁵⁰ UU1 har bestått av Kari Veiteberg (leder fram til sept 06, fratrådte da også utvalget), Thrøstur Eriksson, Ingunn Hagen, Geir Hansen (leder fra sept 06), Sigrid Schjander-Larsen og Per Rhoar Thorsnes, Thor Sørheim (fra aug 05), Ragnhild Stranden (fra jan 06, nestleder fra sept 06). Sekretær har vært Sindre Eide.

⁵¹ Primo november 07 har de lagt ut 15 møteprotokoller på gudstjenestereformens nettsted, men den endelige rapporten er ikke lagt ut.

gudstjenesten skulle bryte ”individualitetens tyngdelov”, og de vil understreke nødvendigheten av at det ”på gudstjenesten som møtested etableres et felles *Vi*. Samtidig må det tas hensyn til hver gudstjenestedeltaker som individ”⁵². Gudstjenestens samlingsdel er stedet for å etablere et slikt *Vi*. Utvalget finner også tidlig ut at syndsbekjennelsen *kan utgå*, at den kan *inkluderes i en samlingsbønn*, at den må være i *vi-form*, og at den bør *etterfølges av tilsigelsesord*. De diskuterer også muligheter for å legge til rette for individuelle forberedelser før gudstjenesten begynner⁵³. Tanken om å inkludere syndsbekjennelsen i en samlingsbønn blir fulgt opp, og i protokoll 4 gjengis også utvalgets første forslag til samlingsbønner⁵⁴. Slike forslag til samlingsbønner kommer det mange av ut gjennom hele utvalgets periode. I neste møteprotokoll vedtas det at Geir Hansen⁵⁵ skal skrive ”et notat hvor også syndsbekjennelsen som en del av forberedelseskulturen tas med”⁵⁶. Dette notatet blir viktig for det videre arbeid med syndsbekjennelse og det utvalget kaller *forberedelseskultur*. Notatet presenteres i utvalget i mars 06, og Geir Hansen innleder med å understreke hvor viktig det er å se på ”hvordan hjelpe den enkelte inn i den felles liturgien”⁵⁷. Han foreslår også at ordet syndsbekjennelse erstattes med *syndserkjennelse*, og at denne bør være i *vi-form*. Hansens notat var viktig for utvalget, og det lå også til grunn for at følgende vedtak ble fattet på Nemnd for gudstjenestelivs møte 4. desember 2006:

NFG mener at syndsbekjennelsen i sin nåværende form har et språk som passer bedre i rammen av et individuelt skriftemål, enn som ledd i hovedgudstjenesten. Vi er også av den oppfatning at syndsbekjennelsen som eget ledd i gudstjenestens innledningsdel ikke er en naturlig del av gudstjenestens ordo. Den naturlige plassering av syndsbekjennelsen i gudstjenesten er i tilknytning til forbønnen. Et element av fellesskapets vilje til syndserkjennelse og forsoning kan uttrykkes i innledningen av gudstjenesten.⁵⁸

I sitt notat går Geir Hansen gjennom syndsbekjennelsens historie generelt og i Den norske kirkes gudstjeneste spesielt. Han mener syndsbekjennelsen har fått en for selvsagt plass i gudstjenesten, og at det må gis gode og spesifikke grunner for at den skal beholdes. I notatet sier han også:

I vår pluralistiske tid er det ikke mulig å fastholde et felles fromhetsmønster. Det er derimot svært viktig å utvikle en liturgisk forberedelseskultur som kan hjelpe moderne, uavhengige mennesker

---

⁵² UU1, protokoll 2, sak 9/05.

⁵³ UU1, protokoll 4, sak 24/05.

⁵⁴ Utvalgets medlemmer oppfordres til å bringe inn det de kjenner til og kommer over av egnede samlingsbønner. De kommer fra flere kilder, men det meste er hentet fra den verdensvide kirke. Se for øvrig samlingsbønner i vedlegg.

⁵⁵ Geir Hansen er sokneprest i Veldre og Brumunddal menigheter og har også vært lærer i liturgikk ved Det praktisk-teologiske seminar.

⁵⁶ UU1, protokoll 5, sak 28/05.

⁵⁷ UU1, protokoll 7, sak 06/06.

⁵⁸ ”Syndsbekjennelsen skal forandres”. Vedlegg 7, s. [65].

til å finne veien inn i gudstjenesten som menighetens felles handling, og til et møte med den hellige Gud i den konteksten.⁵⁹

Her definerer han tiden som pluralistisk og sier at det av den grunn ikke er mulig å enes om en felles måte å være from på eller å være kristen i kirka på. Menneskene er moderne og uavhengige, og hans forslag er bl.a. å gi de som skal inn og delta i gudstjenesten, *forskjellige* måter å forberede seg på *før* de møtes til en felles gudstjeneste:

Som en del av den gudstjenestereformen som nå pågår, bør det utarbeides litteratur som kan fremme det jeg vil kalle en mystagogisk-liturgisk veiledning i kirken. Det er en veiledning som ikke skal starte i en dogmatisk bestemt gudstjenesteforståelse, men som, med utgangspunkt i det enkelte menneskes situasjon og opplevelser, skritt for skritt skal veilede gjennom konkrete forslag til handlinger som uttrykk for tro.⁶⁰

Hansen ser altså for seg at utgangspunktet skal være i den enkelte og i den *enkeltes opplevelser*. Den felles framsagte syndsbekjennelsen er ikke egnet til å starte gudstjenesten, derimot skal den enkelte forberede seg på å møte det hellige ut fra sin situasjon.

Underutvalgets foreløpige innstilling⁶¹

Utvalget holder fast ved at syndsbekjennelsen i sin nåværende form ikke hører hjemme i hovedgudstjenesten og derfor heller ikke som et eget ledd i gudstjenestens innledningsdel. Det mener at den naturlige plasseringen av syndsbekjennelsen er i tilknytning til forbønnen, men at innledningen av gudstjenesten gjerne kan inneholde et element som uttrykker fellesskapets vilje til syndserkjennelse og forsoning.

Syndsbekjennelsen skal ha en vi-form, og plasseringen i forbindelse med forbønnen vil føre til at den kommer etter at menigheten har hørt Ordet, før menigheten ber for kirken og verden og før de samles ved Herrens bord. Som en normalordning foreslår de at syndsbekjennelsen utgjør den innledende delen av forbønnen, med mulighet for stillhet etter syndsbekjennelsen. Deretter *kan* det følge et løfteord⁶² etterfulgt av forbønnens bønnesvar, men utvalget er av den oppfatning at et slikt løfteord mer hører hjemme i forbindelse med det private skriftemålet. Normalt innledes

---

⁵⁹ Hansen (2006): "Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur". Vedlegg 9, s. [71].

⁶⁰ Hansen (2006): "Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur". Vedlegg 9, s. [78].

⁶¹ Denne delen av oppgaven forholder seg til utvalgets *foreløpige* innstilling pr 27.08.07, som utvalgets sekretær velvillig ga meg tilgang til. Jeg tar derfor forbehold om at den endelige innstillingen kan inneholde endringer i forhold til framstillingen i dette avsnittet. Av samme grunn er det ikke mulig for meg å gi referanser, men den endelige innstillingen vil være å finne under utvalgets møtereferater: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9248>.

⁶² For eksempel 1 Joh 1:9.

syndsbekjennelse og forbønn samtidig med ordene: La oss bekjenne våre synder og be for verden og kirken.

Utvalget presenterer deretter ti forskjellige syndsbekjennelser.⁶³ Det er uklart om utvalget mener at alle disse ti skal være med som valgmuligheter i en ny liturgi, eller om de bare ønsker å komme med flere innspill på dette tidspunktet i reformen. Utvalget sier om sitt utvalg av syndsbekjennelser at de har gått gjennom de syndsbekjennelser som står i den nåværende gudstjenesteboken, og at de har sett på materiale fra den finlands-svenske og den svenske kirken. De har også sett på materiale fra det de kaller den økumeniske kirkevirkelighet og fra norske temagudstjenester. De ønsker også ”noen syndsbekjennelser med et språk og innhold som samsvarer med vår egen tids livsfølelse og spiritualitet”.

Slik utvalgets forslag framstår, kan man slå fast at de mener at en bekjennelse eller erkjennelse av synd fortsatt skal ha plass i gudstjenesten. De ønsker å flytte det vi kan kalle hovedbekjennelsen til førbønnsdelen, men ønsker at det skal være en mulighet for samlingsbønner som uttrykker menighetens vilje til erkjennelse av synd. En slik endring kan virke ganske liten i forhold til dagens liturgi, men endringen tilsier at man forlater synet om at gudstjenesten må starte i omvendelsen. Det er ikke synden som realitet som forlates, men tolkningen av det syndige menneskets relasjon til Gud endres. Dette skal vi se nærmere på i oppgavens tredje del.

Syndsbekjennelse for vår tid?

Underutvalget ønsker seg syndsbekjennelser med språk og innhold som samsvarer med vår egen tids livsfølelse og spiritualitet. Tiden defineres som pluralistisk, med moderne og uavhengige mennesker – mennesker man ikke anser for å ha mulighet til å samles om en felles måte å uttrykke tro på. Man ønsker seg en gudstjeneste der alle kan kjenne igjen sine liv, men man ønsker samtidig å sprengte individualitetens tyngdelov. Gudstjenesten skal preges av tradisjoner og dype kirkelige røtter, men den skal samtidig tale sant til mennesker i dag.

---

⁶³ Se vedlegg 5.

Både utvalg, nemnd, biskop og ungdom kjenner på, er en del av og forholder seg til vår samtid og henter argument fra denne for å endre kirkens liturgier. Det er derfor interessant å se litt mer på det moderne mennesket i forhold til kirke og teologi, og det skal vi gjøre i neste kapittel.

Del 2: Mennesket i det moderne

*Tenke sjæl og mene. Måtte stå for det du sa
Ikke vri deg unna, ikke være likeglad
Ikke late som du ikke mente det du sa
Ikke si som andre
Du må tenke sjæl⁶⁴*

Individet og tradisjonen

På 1980-tallet sang mange av landets tensing-kor Trond-Viggos sang *Tenke sjæl* rundt om i kirkene. Selvsagt var dette en populær og fengende sang, men teksten var ikke en typisk kristen tekst. For å friske på hukommelsen søkte jeg etter Trond-Viggo og *tenke sjæl* på Google. Jeg fant sangteksten, men jeg fant også en lenke til IKO⁶⁵ og Trosopplæringsreformen⁶⁶. Når de presenterer sitt arbeid med trosopplæringsreformen, skriver de: ”Trosopplæringsreformen *Størst av alt* er en «tenke sjæl» reform. Trosuttrykk er forskjellige og mangfoldet må gis rom.”⁶⁷ Kanskje tyder dette på at det er de gamle tensingerne som jobber i IKO, men mer sannsynlig er det at budskapet om at du skal finne din egen måte å tro på, er sentralt. Det er et viktig budskap fra IKO at det må gis rom for mangfoldige trosuttrykk, men jeg lurer på om det tenkes mer på forskjellige måter å uttrykke den *samme* troen, enn på virkelig forskjellige trosuttrykk. Avsnittet som jeg sakset fra ovenfor, fortsetter slik: ”For å kunne «tenke sjæl» kreves det at du har et visst grunnlag av kunnskaper og erfaringer med deg.”

For IKO er det en selvfølge at mennesker skal tenke selv, gjøre seg opp en egen mening og uttrykke dette på forskjellige måter. Noe annet ville passe dårlig inn i samfunnet vårt, og det gjelder også i kirken. Men kirken er også tradisjon, eller som IKO skriver, den har et grunnlag av kunnskap og erfaringer. Helt konkret har den bibelen og bekjennelsesskriftene⁶⁸. I tillegg til dette hviler den på sakramentene og liturgien. Den hviler også på at de som deler en felles tro, kommer sammen. Liturgien er blitt til gjennom hele kristenhetens historie, og endringene har vært mange. Likevel kan en fast liturgi bli en svært betydningsfull del av den enkeltes tro, og endringer kan

---

⁶⁴ Trond-Viggo Torgersen (f.1952). Sangen ble gitt ut i 1979 på LP-en *Det bryner nå*. Se for eksempel: http://www.nrk.no/programmer/nrk_fjes/trond_viggo_torgersen/4539824.html.

⁶⁵ IKO = Kirkelig pedagogisk senter (tidligere Institutt for Kristen Oppseding).

⁶⁶ Trosopplæringsreformen ”Størst av alt” er Den norske kirkes satsing på trosopplæring. Reformen ble vedtatt av Stortinget 27. mai 2003.

⁶⁷ http://www.iko-forlaget.no/pedagogisk/foredrag_kurs_og_konferanser/tros.opp.konf%202007.

⁶⁸ Bekjennelsesskriftene i Den norske kirke er: De tre oldkirkelige trosbekjennelsene (apostoliske, nikenske og athanasianske), Confessio Augustana og Luthers lille katekisme.

oppleves upassende og utfordrende. Det kan være avgjørende at man i en liturgi opplever å ha kontakt med kirkens historie, der man deltar i de samme formuleringene som kristne har framsagt fra oldkirken og framover. Mister man denne forbindelsen av syne, oppleves liturgien som meningsløse påfunn. Andre kirkesamfunn enn de lutherske har større bevissthet omkring liturgisk stabilitet, særlig gjelder dette de ortodokse kirkene i øst. Åpnere grenser ut og inn av Norge gjør andre kirkesamfunn mer tilgjengelige, slik at Den norske kirke faktisk står i en mer reell konkurransesituasjon, for å bruke et markedsbegrep.

Synsbekjennelsen er en del av liturgien. I den formen som brukes i Den norske kirke i dag, har den en kort historie. Likevel oppleves den av mange som en viktig del av trosuttrykket. Ingen i dagens kirke kan huske at den ikke har vært der. Liturgi er et felles trosuttrykk, det er ikke den enkeltes tro som er sentral. I alle fall ikke i en tradisjonell gudstjeneste. Når det blir for tydelig at enkeltpersoner ikke kan stå inne for ordene i for eksempel synsbekjennelsen, oppleves liturgien problematisk. Individet kommer i konflikt med tradisjonen.

Det moderne og kirken

I gudstjenesten oppfordres mennesker, enn så lenge, til å framsi synsbekjennelsen i kor. Vi må anta at noen føler seg bekvem med det, og noen ikke. Noen finner det kanskje støtende som *moderne* mennesker. Moderne og modernitet er begrep som brukes for å forklare vårt samfunn, og de fleste av oss har en vag forståelse av hva begrepet innebærer. Sosiolog Willy Guneriussen ser på det moderne i et kirkeperspektiv i sin artikkel "Kirken – et fast holdepunkt i en omskiftelig tid?" Artikkelen er skrevet i forbindelse med Bakkevik-utvalgets innstilling *Samme kirke – Ny ordning* fra 2002. Guneriussen leser ut av innstillingen at Den norske kirke, som andre samfunnsinstitusjoner, er usikker på sin egen rolle og funksjon i det senmoderne samfunnet. De møter krav om å "definere sin egen identitet fristilt fra tradisjonelle "oppskrifter" og autoritative påbud".⁶⁹ Kirken, som andre, står overfor en klassisk modernitetstenkning med røtter i opplysningstidens rasjonalisme. Denne er utviklet både i en individualistisk retning (for eksempel liberalisme) og i en kollektivistisk retning (for eksempel marxisme og sosialisme). I tillegg, hevder Guneriussen, kan man snakke om "den andre moderniteten", en romantisk tenkemåte med bakgrunn i tendenser i kunst, litteratur, musikk og arkitektur på slutten av 1700-tallet og

---

⁶⁹ Guneriussen: "Kirken – et fast holdepunkt i en omskiftelig tid?" (2002), s. 85-86.

begynnelsen av 1800-tallet. Sterke opplevelser, dype følelser, inderlighet og ekspressiv livsutfoldelse gir grunnlag for kritikk av materialisme, nyttemoral og kjølig saklighet som livsprinsipp. Denne romantikken, sier Guneriussen, er en genuint moderne tenkemåte og ligger til grunn for andre visjoner og utopier om det moderne enn de som følger av rasjonalistiske ideologier. Den vektlegger ikke-rasjonelle forutsetninger for meningsfull handling og sosialt liv.⁷⁰

Ved å trekke fram denne romantiske siden av det moderne, imøtegår Guneriussen forestillingen om at moderniseringsprosessene på sikt vil fortrenge alle tradisjoner og følelsesbaserte skikker og oppfatninger som ikke er bygd på vitenskap og saklighet. Rasjonalitet, saklighet og vitenskapelig kunnskap strekker ikke til for å gi mennesker meningsgrunnlag. Selvrealisering blir et ideal, men selvrealiseringen skaper også problemer når det er uklart hva dette selvet er som skal realiseres. Selvet er ganske ”fragmentert og motsetningsfullt. Det inneholder ingen enhetlig ”substans” som gir trygg forankring. [...] Den problematiske søkingen etter identitet vil også uunngåelig bli en søken etter holdepunkter utenfor det rasjonelle – som for eksempel symbolske og rituelle former.”⁷¹

Guneriussen mener at denne situasjonen må gi en ny mulighet for kirken, men han er usikker på hvordan kirken kan fange opp de uklare og mangfoldige tendensene i tiden. Her peker han på at de protestantiske kirkene er bærere av en rasjonalistisk kultur og er nøkterne og saklige i sitt liturgiske uttrykk. Om ikke kirken forandrer seg for å komme behovene i møte, forventer han at den vil skrumpe inn. Men dersom den fornyer seg tilstrekkelig, vil den kunne være den forankringen som mange søker.⁷²

Det fragmenterte selvet

Guneriussen beskriver de forskjellige linjene til moderniteten og peker på at moderniteten ikke bare har rasjonelle sider, men også har i seg linjer fra en mer romantisk livstilnærming. Her mener han at kirken må kjenne sin besøkelsestid. Men Guneriussen peker også på at mennesker i det senmoderne samfunnet møter krav om å definere sin egen identitet, fristilt fra tradisjon.

---

⁷⁰ Guneriussen: ”Kirken – et fast holdepunkt i en omskiftelig tid?” (2002), s. 97.

⁷¹ Samme sted, s. 99-100.

⁷² Samme sted, s. 101.

Kirken med sitt læregrunnlag er full av tradisjon, og i kirken står mennesket som individ og opplever kanskje en konflikt. Deltagelse i et ritual krever at individet går opp i det kollektive til en viss grad. For å prøve å forstå hvorfor dette kan bli konfliktfylt, skal vi se nærmere på sider ved det senmoderne mennesket slik religionssosiologen Linda Woodhead analyserer det i artikkelen ”Theology and the Fragmentation of the Self”.

Som Guneriussen finner hun det mer anvendelig å se på moderniteten innenfor en ramme som ikke betrakter modernitet som noe enhetlig, men som en sammenfletting av flere kulturelle strømninger. Alle disse strømningene har innflytelse på dannelsen av det moderne selvet, og hun peker på fire innflytelsesrike linjer: Det gitte selv (bestowed self), det rasjonelle selv (rational self), det grenseløse selv (boundless self) og det effektive selv (effective self). Hun undersøker disse linjene til selvet, hva som ligger bak dannelsen av de forskjellige linjene, og ser på noen av de vanligste konfliktene mellom dem. Det er ved å se på disse *konfliktene* i menneskets selv, at hun finner at det gir mest mening å snakke om det moderne, splittede mennesket.⁷³

Menneskene i kirken er også resultat av og deltakere i den samme moderne verden. Woodhead går i artikkelen inn og ser nærmere på de forskjellige sidene ved det moderne, splittede mennesket. Hun beskriver fire strømninger som grunnlag for fire forskjellige former for det menneskelige selvet.

Først ser hun på en *autoritativ linje* som fører fram til det *gitte selv*. For å forstå det gitte selvet må en se hva som ligger bak det. Mennesket forstås ikke som tilstrekkelig i seg selv, men formes av relasjoner ut over seg selv. Det kan være Gud, skrifter, menighet, familie eller andre autoritative kilder. Sann eller virkelig personlighet er noe som dannes gjennom mottagelighet, åpenhet, takknemlighet og muligens tro. Dette gjelder både religiøse og sekulære konstruksjoner av personlighet, men i denne sammenhengen er det den religiøse som er interessant. Her er det en forestilling om at mennesket formes av sin eksistens i *forhold* til Gud som skaper og til andre skapninger. Når det i Salme 8 spørres om hva et menneske er, beskrives ikke mennesket ut fra spesielle attributter, men i begrep som beskriver menneskets posisjon mellom Gud og resten av

---

⁷³ Woodhead (1999): ”Theology and the Fragmentation of the Self”, s. 53.

skapelsen. Mennesket er ”lite ringere enn Gud”⁷⁴. Dåpen kan også ses på som bevis på at selvet er gitt. Det nakne, naturlige selv er utilstrekkelig og fordervet, det er syndig. Gjennom dåpen, og deretter ved deltakelse i det kristne fellesskapet, bruk av ord og sakrament, bønn og disiplin, kan *imago dei* bli realisert i mennesket.⁷⁵ Det gitte selvet henter altså sin bekreftelse fra kilder utenfor seg selv. For eksempel blir mennesket bekreftet av Gud i dåpen og får en identitet som Guds barn.

En *liberalhumanistisk linje* fører fram til det *rasjonelle selv*. I motsetning til den autoritative linjen er det det menneskelige *i seg selv* som danner personligheten. Og menneskelighet konstrueres ut fra at mennesket har en rasjonell natur. I en kristen sammenheng vil det være menneskets evne til rasjonell og fornuftig tenking som konstituerer gudsbildet i mennesket. Fornuft forstås som evnen til å vite, til å tenke, til å forstå, og framfor alt til å skille mellom hva som er rett og galt. Ved å oppnå kontroll over sine potensielt opprørske sider – kropp, begjær, ånd, sin dyriske natur – blir en person fullt ut menneske. Det som generelt kan kalles liberal kristendom, er en del av denne liberalhumanistiske linjen.⁷⁶

En *ekspressiv (expressive) linje* fører fram til det *grenseløse selvet*. Det grenseløse selvet framstår på mange måter som motsetningen til det fornuftige selvet, særlig ved det at det tar avstand fra rasjonalitet og fornuft. I stedet for fornuft finner vi følelser, intuisjon og kreative impulser. Det søkes etter forbindelser, harmoni og kreativt samspill. Det avviser grenser eller begrensninger for selvet, og det avviser også å skille personligheten fra Gud, fra andre og fra den naturlige orden. Det grenseløse selv står ikke i relasjon til Gud, det er heller ikke isolert fra Gud, og det er ikke i et gudløst univers. Det er derimot helt oppslukt i og i ett med det hellige. Målet for det sakrale, grenseløse selvet, er å bryte gjennom illusjonen av et *selv* til det guddommelige *Selv*. Naturen er guddommeliggjort og dypt knyttet til selvet. Som det fornuftige selvet, verdsetter også det grenseløse selvet frihet. De vender seg begge innover og setter det indre over det ytre – et svært så karakteristisk trekk ved samtidens personlighetsdanning. Denne subjektive vendingen kan ses som del av en mer vidtrekkende prosess der selvet tilriver seg privilegier som før var forbeholdt Gud. Selvet betraktes som allmektig og er grunnleggende godt. Det er kilden til verdier og skaper

---

⁷⁴ Salme 8:6.

⁷⁵ Woodhead (1999): “Theology and the Fragmentation of the Self”, s. 59f.

⁷⁶ Samme sted, s. 60f.

av all mening. Moral er en måte å uttrykke seg selv på, og autentisitet er selve nøkkelbegrepet. Det grenseløse selv forstås best og lettest innenfor en religiøs ramme, det er naturlig å nevne New Age-bevegelsen. Karismatisk kristendom med sitt sterke fokus på opplevelser og erfaring er en kristen representant for den samme linjen.⁷⁷

En *utilitaristisk linje* fører fram til det *effektive selvet*. Dette oppfattes ikke som spesielt religiøst eller hellig og har heller ikke fra naturen blitt utstyrt med et vell av ressurser. Det effektive selvet har *potensial*. Det er ingen grenser for hva selvet kan oppnå når det virkelig blir effektivt. I likhet med det fornuftige selvet ser det effektive selvet på viljen som viktig, og det ser heller ingen grenser for den menneskelige viljen. Mennesker gjør framfor alt valg. Effektive mennesker er de som gjør effektive valg. Ikke noe ligger utenfor viljens kontroll. Det effektive selvets tro på egen kapasitet er ikke lett å forene med tradisjonell kristendom, men det er mulig å finne kristne varianter som selvhjelpsevangelier og velstandsevangelier som lover materielle velsignelser og økt personlig effektivitet som Åndens gaver.⁷⁸

Når vi følger disse linjene i vår kultur, fortsetter Woodhead, ser vi at fragmenteringen av selvet ikke ligger så mye i en ensartet og universell modernitetsprosess, men i mengden av muligheter som konkurrerer om selvet i den moderne sammenhengen. Noen av modernitetens linjer kan man følge tydelig fra premodernitet, gjennom moderniteten til postmoderniteten.⁷⁹

Flere av vår tids kristne mener at det bare er i relasjon til Gud og andre mennesker at vi blir hele mennesker, skriver Woodhead. Slike syn på selvet, som gitt av Gud i en eller annen forstand, vil høres skremmende ut for liberale humanister, mener hun. Dagens teologer bør ikke være så generelle i karakteriseringen og fordømmingen av modernitet og postmodernitet, etterfulgt av påstanden om at bare kristne kan tilby et levedyktig alternativ. De bør heller være mer ærlige og nyanserte i tilnærmingen til både vår samtid og til kristne konstruksjoner av personlighet. For å komme dit må man innse at det er flere, ofte motstridende linjer som danner en personlighet, og man må være villig til å innrømme at kristendommen er *involvert* i disse linjene, og også er årsak til mange av spenningene. Kristendommen kan altså ikke late som om den står hevet over

---

⁷⁷ Woodhead (1999): "Theology and the Fragmentation of the Self", s. 62f.

⁷⁸ Samme sted, s. 64f.

⁷⁹ Samme sted, s. 66f.

problemene i det moderne menneskets personlighet, og i stedet tilby en tidløs løsning. For debatten om personligheten er også en indrekristen debatt. Når man innrømmer dette, er det vanskeligere å komme unna det faktum at entusiastisk teologisk kompaniskap med det gitte selv ofte er ensbetydende med et angrep på medkristne med andre overbevisninger. Det er mange kristne som aksepterer enten en liberal eller en ekspressiv konstruksjon av selvet eller en kombinasjon av de to.⁸⁰

Woodhead sier også at en innvending mot antropologier om det gitte selv, er at det legges for stor vekt på menneskets svakhet, avhengighet og syndighet. En slik innvending kan følges så langt tilbake som til Erasmus, men kom klart fram i opplysningstiden. I det 19. og 20. århundre er slike anklager så ofte å finne, at det ikke er uten grunn at man kan hevde at misnøye med det kristne menneskesynet var minst like viktig for sekulariseringen som framveksten av naturvitenskapene. I siste del av det 20. århundre har dette på nytt blitt framhevet av feministene, som holder kristne doktriner om det gitte selv ansvarlig for å forsterke patriarkalsk undertrykking.⁸¹

Woodhead spør hvordan det er mulig å fastholde menneskets avhengighet av Gud uten å fornekte dets frihet? Og hvordan er det mulig å bli tro mot kristne doktriner om menneskets syndighet på en måte som ikke undergraver troen på menneskeverd og ikke har den ødeleggende effekt som er pekt på av feminister og andre kritikere? I dag snakkes det helst ikke om synd, det er et emne man går utenom. Når man ikke møter spørsmålet om synd på en direkte måte, men i stedet går utenom, framstår mange teologer som svært naive, både når det gjelder individuell og kollektiv synd, mener Woodhead. Kanskje spesielt når det gjelder kollektiv synd. Når det snakkes om verdien av disiplin og lydighet, ville det virke mer troverdig om dette ble fulgt av en oppriktig utlegging av de muligheter for maktovergrep som dette kan føre med seg. Det viser seg at liberale kristne, som ofte anklages for å være naive når det gjelder oppfatning av synd, faktisk er mye mer klar over måtene institusjonalisert kristendom kan undertrykke mer sunne måter å leve på, sosialt og individuelt. Måten å innrette seg på er å klare å kombinere de liberal-ekspressive linjene med de autoritære, og noen ganger også de utilitaristiske. Teologi må engasjere seg i den moderne verdens kompleksitet.⁸²

---

⁸⁰ Woodhead (1999): "Theology and the Fragmentation of the Self", s. 67f.

⁸¹ Samme sted, s. 70.

⁸² Woodhead (1999): "Theology and the Fragmentation of the Self", s. 70f.

Det er nyttig å se på det kristne mennesket som et *menneske*, kort og godt. Og mennesker er sammensatt av flere impulser. Kristne mennesker er ikke bare influert av de samme strømningene som mennesker generelt. Kristendommen er i seg selv, i alle sine varianter, en strømning som har formet mennesker og samfunn. Woodhead holder fram at teologien må engasjere seg i det komplekse og ikke se på det kristne menneskets personlighet som noe som er hevet over andre menneskers personlighet. Dette er viktig generelt, men det er spesielt viktig i en prosess som har til hensikt å fornye og langt på vei tilpasse en liturgi for dagens mennesker.

Engasjert av syndsbekjennelsen – noen stemmer

Syndsbekjennelsens plass i gudstjenesten og dens formulering har engasjert mange til å komme med sine ytringer, bl.a. i avisspaltene. Etter at det ble kjent at underutvalg 1 foreslo å kutte ut syndsbekjennelsen, tok flere til orde for og imot. Noen av disse ytringene skal vi se nærmere på. I Sverige har også kirken hatt en lignende debatt, og vi skal også se på noen artikler som er refleksjoner omkring temaet, gjort på oppdrag av Svenska kyrkan. Disse innleggene formidler flere røster enn de som kommer til orde i utvalgene rundt reformen og i bakgrunnsdokumentene for denne.

Som vi har sett, uttrykker nemnd og utvalg at de ønsker å kommunisere med mennesker i dag. Menneskene som kommer til orde i debattinnleggene, henter sine argumenter fra egne meninger og egen overbevisning. De er del av et samfunn der ting som oppvekst, utdanning, politisk ståsted, tro, kjønn, seksuell legning og evner har vært med på å forme meninger og opplevelser av syndsbekjennelsen. Ingen har hatt bare én type påvirkning, men lever i og forholder seg til et samfunn der flere strømninger er til stede samtidig – også i ett og samme menneske. Mennesket framstår som fragmentert og motsetningsfullt. Vi skal se om dette kommer fram av ytringene nedenfor, og på hvilken måte de i så fall gjør det.

Syndsbekjennelsen er for sentral i gudstjenesten – et innlegg fra 1975

Debatten om syndsbekjennelsens plassering og betydning er ikke ny. Den var til stede også under forrige revisjonsrunde i Den norske kirke. Vi vet at det den gang var mange forslag til syndsbekjennelser underveis og ser av innlegget nedenfor at det i alle fall har vært *noe* debatt. Innlegget er skrevet av Sverre H. Smebye i *Luthersk kirketidende* i 1975, altså før prosessen var

lukket og ny liturgi vedtatt. Smebye ønsker å diskutere syndsbejennelsens plass i gudstjenesten og gjør i artikkelen også rede for syndsbejennelsens liturgiske historie. Ut fra det slår han fast at det ikke er selvsagt at syndsbejennelsen hører hjemme i gudstjenesten, og slett ikke at gudstjenesten skal innledes med den. Han er begeistret for at gudstjenesten foreslås åpnet med en inngangssalme med lovssangspreg; det er ”en overmåte verdifull berikelse av vår gudstjeneste. Men så følges de [lovsangene] nesten brutalt abrupt av ordene: La oss bøye oss for Gud og bejenne våre synder.”⁸³ Han mener også at plasseringen av syndsbejennelsen i gudstjenesten gir en *tolkningsnøkkel* til dens betydning, og at spørsmålet om syndsbejennelsen bør drøftes grundig og åpent før høymesseliturgen får sin endelige form. Plasseringen av syndsbejennelsen forteller noe om hvor sentral man mener at den er.

Ytringer relatert til dagens liturgireform

I det følgende gjengis reaksjoner fra avisene rundt diskusjonen om syndsbejennelsen i forhold til den pågående liturgirevisjon. Her kommer synspunkter fram fra folk som ikke har noe annet felles enn at de mener noe om syndsbejennelsen. Utvalget er gjort på den måten at jeg har fulgt med i debatten i *Vårt Land* og tatt vare på innlegg jeg har kommet over, samt at jeg har søkt i ATEKST⁸⁴ på begrepene syndsbejennelse, syndserkjennelse og synd+bejennelse og trunkert disse søkeordene. Søket ble gjort i materiale fra 2003 og fram til i dag. På denne måten fanger jeg opp mye av det som er skrevet, men selvsagt ikke alt. Nedenfor har jeg sammenfattet noen av disse ytringene, og vi skal først se på noen innlegg som er kritiske til dagens syndsbejennelse.

Kritiske til syndsbejennelsen

I en kommentar i *Fædrelandsvennen* i juni 2007 viser Ingunn Folkestad Breistein til forskning som tyder på at menneskene i dag langt på vei oppfatter seg selv som *gode og frie mennesker* som er i stand til å handle godt og gjøre godt. I den grad mennesker likevel ikke bare gjør gode ting, skyldes dette snarere dårlige valg enn en arvelig tendens til å synde. Hun stiller spørsmålet

---

⁸³ Smebye (1975): ”Syndsbejennelsens plass i gudstjenesten”, s. 429.

⁸⁴ ATEKST inneholder mer enn 3,8 millioner artikler fra norske aviser, blader og nyhetsbyråer. ATEKST oppdateres daglig. Dekning: Adresseavisen, Advokatbladet, Aftenposten, avis1, Bergens Tidende, Bladet Tromsø, Brønnøysunds Avis, Dagbladet, Dagens Næringsliv, Dagsavisen, Fædrelandsvennen, Klassekampen, Kommunal Rapport, Nordlys, NTBtekst, Teknisk Ukeblad, Troms Folkeblad, VG, Økonomisk Rapport.

om hva kirken da har å tilby dagens mennesker? Når kirkens tilbud er frelse fra synd, hva skal da lokke menneskene dit, om de ikke tenker på seg selv som syndige mennesker?⁸⁵

For psykolog Elsa Almås er syndsbejennelsen en viktig grunn til å holde seg unna kirken. Det er sjelden hun går dit, men når det skjer, blir hun provosert av å måtte bejenne at hun er et syndig menneske. Hun mener også at syndsbejennelsen er skadelig for mange, og viser til at hun som psykolog møter mange mennesker som sliter med en skamfølelse som de, slik Almås ser det, er blitt påført av kirken og i kirken. Hun skiller mellom teologer, som hun tenker er i stand til å teoretisere læren om det syndige menneske, og dem hun kaller vanlige folk. For dem kan en slik tankegang, at de er syndige mennesker, være en belastning. Hun mener kirkens menneskesyn er negativt og har selv et mye mer positivt menneskesyn: ”Jeg tror på de guddommelige kreftene i mennesket. *Vi mennesker representerer guddommen,*” sier hun. Kirken derimot hevder at mennesket er skapt feil, slik Almås ser det. Syndsbejennelsen forsterker skammen, og en stadig bejennelse av å være syndig kan føre til at mennesker ser negativt på seg selv. Er mennesket bundet av skammen, vil det også hindre gode gjerninger. Kirkens lære passiviserer menneskene. Selve hovedproblemet er bejennelsen av å være født syndig.⁸⁶

I *Klassekampen* blir forfatteren Edvard Hoem intervjuet om sitt syn på syndsbejennelsen. Han mener at han lenge har sett at dagens formulering av syndsbejennelsen ikke er en god løsning, og mener det er en unødvendig provokasjon at man skal bejenne sin svakhet nesten før man får satt seg ned på kirkebenken: ”Det er på tide å understreke at mennesket ikke bare er syndig, men *en del av det store skaperverket,*” sier Hoem. Videre mener han at syndsbejennelsen er et rensesritual som ikke er nødvendig før enhver gudstjeneste, men at de som vil delta i nattverden, heller kan forberede seg. Han mener også at teologien er viktigere enn formen når det skal tenkes rundt syndsbejennelsen: ”Dette gjelder synet på mennesket og på hva kirka skal være,” slår han fast.⁸⁷

Forsvarer syndsbejennelsen

Det er også flere som forsvarer syndsbejennelsen. Alle er ikke sikre på at dagens formulering er god, men de mener at syndsbejennelsen er viktig. En som forsvarer syndsbejennelsen, er Bjørn

⁸⁵ ”Jeg angrer ingenting”. I: *Fædrelandsvennen*, 22.06.07.

⁸⁶ ”Syndsbejennelsen – grunn til å holde seg unna kirken”. I: *Vårt Land*, 24.01.07.

⁸⁷ ”Skriver gjerne syndsbejennelse”. I: *Klassekampen*, 15.02.07.

Aakre, som ber kirken om å ikke devaluere den åndelige handlingen i gudstjenesten, nemlig syndsbekjennelsen. Han beskriver seg selv som en som ikke er medlem av Den norske kirke, men som av og til går i kirken fordi det er åndelig næring å få der. For han er syndsbekjennelsen et *sannhetens øyeblikk*, ekte og ærlig. Han mener at han faktisk kan kjenne lysten til det onde i sitt hjerte, for eksempel ved å ta mer ut av livets goder enn han bør. For han er det naturlig at syndsbekjennelsen er i begynnelsen av gudstjenesten, slik at han på den måten kan legge av alt som tynger. Man forblir imidlertid ikke der, mener han; i gudstjenestens videre forløp løftes man videre og inn i lovsangen.⁸⁸

I et kort intervju i *Stavanger Aftenblad* med filosofen Lars Svendsen går det fram at han mener at *formuleringene* i syndsbekjennelsen er for dårlige, ikke innholdet: ”Vi trenger en syndsbekjennelse i kirken fordi skyld er en del av livet, og muligheten for å sone er en sentral del av det kristne budskap. Mange mennesker er lammet av egen skyld. Det kan syndsbekjennelsen gjøre noe med. Men dagens formuleringer er tunge og virker ikke frigjørende.” Han er skeptisk til ønsket om å dempe de negative uttrykkene i syndsbekjennelsen – det passer til trenden innen positiv psykologi. Han vil ikke ha en naiv gladkristendom.⁸⁹

Muligheten for å bekjenne sin synd for Gud og motta tilgivelse er viktig i tro og i gudstjeneste. Det er viktig å ha mulighet for å bekjenne sine synder for andre enn sine medmennesker – altså for Gud. Dette skriver Knut Grønvik i en artikkel med andaktspreg i avisen *Vårt Land*. Han henviser til 1 Joh 1:8 – 2:2 med følgende sitat: ”Sier vi at vi ikke har synd, da bedrar vi oss selv, og sannheten er ikke i oss. Men dersom vi bekjenner våre synder, er han trofast og rettferdig, så han tilgir oss syndene og rensar oss fra all urett.” Grønvik oppsummerer slik: ”Så når noen nå mener at vi bør bekjenne noe annet – eller i alle fall noe mer – enn våre synder ved gudstjenestens begynnelse, kan det sikkert ha mye for seg. Det er jo ikke hver søndag man kommer til kirken tynget av synd. Men dersom syndsbekjennelsen skulle falle helt ut av våre vanlige gudstjenester, vil jeg protestere.” Han mener, med bakgrunn i skriftstedet, at ikke å bekjenne sin synd, er selvbedrag, fortrengeing og benekting. Dette er ikke frigjørende. Det motsatte, å bekjenne sin synd for Gud, har en enormt frigjørende kraft.⁹⁰

---

⁸⁸ ”Synd, men sant”. I: *Vårt Land*, 30.01.07.

⁸⁹ ”Filosof-nei til naiv positivisme”. I: *Stavanger Aftenblad*, 29.03.07.

⁹⁰ ”Ikke bruk for syndsbekjennelsen?”. I: *Vårt Land*, 21.08.07.

Henvisning til bibelen og bibelsk kristendom er avgjørende for at også informasjonsleder i Misjonssambandet, Espen Ottosen, vil beholde syndsbejennelsen:

En revidert syndsbejennelse må ikke åpne døren for nye og enda større misforståelser enn dagens versjon. En ensidig understrekning av menneskets muligheter til å gjøre det gode, kan fjerne skillet mellom det at alle mennesker er verdifulle for Gud (skapelsesteologi), og det at ikke alle er tilgitt (forløsningsteologi). Det vil ligge snublende nær å tenke at alle automatisk er Guds barn fordi vi gjør mye bra og har en elskende Gud som gjerne unnskylder oss. Men slik taler ikke bibelsk kristendom.

Ottosen mener at det er mye uklar forkynnelse av synd og nåde i Den norske kirke, og at bl.a. en revidering av syndsbejennelsen er uttrykk for at en ny teologi er i ferd med å etablere seg. Han finner det også naturlig at mennesker blir provosert i møtet med syndsbejennelsen. Slikt må skje – og har alltid skjedd – når kirken taler sant om Gud og mennesker.⁹¹

Fra den svenske kirken

I den svenske kirken har man også hatt endringer i liturgien som berører syndsbejennelsen.⁹² I den anledning ble et temanummer av *Mitt i församlingen* viet til flere sider ved syndsbejennelsen. I en innledende artikkel til temanummeret peker Urban Engvall på hvordan mange kan oppleve møtet med syndsbejennelsen i den svenske kirken:

Upplivelsen av att, i bildlig mening, tvingas på knä, bli någon med noll värde, bekänna sådant som inte är adekvat, inte bli sedd i det som är verklig livsavgörande, tryckas ner istället för lyftas upp, göras mera ensam istället för att bli förenad. Upplivelsen kan ha grundats för årtionden sedan, men står fortfarande hindrande i vägen. Det här måsta kyrkan hantera.⁹³

Synsbejennelsen støtter opp om synd

Kirkens tradisjonelle måte å snakke om synd på er i seg selv en synd. Dette synspunktet kommer fram i en artikkel av Gunilla Lindén. Hun ser på synd og forlatelse fra et feministisk perspektiv.⁹⁴ Det er en tendens i kirken at man skiller spørsmålet om synd fra spørsmålet om rettferdighet. Ved å peke på selvforherligelse, hovmod og andre former for selvhevdelse som de verste synder, klarer kirken å snakke om nestekjærlighet samtidig som den befester status quo og fortsatt undertrykkelse. Kirkens syndsbejennelse står i veien for å forandre de sosiale strukturer.

---

⁹¹ "Befriende bejennelse". I: *Vårt Land*, 30.01.07.

⁹² I den svenske kirken har syndsbejennelsen vært en del av beredelsen, bestående av beredelsesord, syndsbejennelse, forlatelse og takkebønn.

⁹³ Engvall (2002): "Frågetecken", s. 4.

⁹⁴ Lindén (2002): "Synd och förlåtelse", s. 27.

Kristendommen har i høyeste grad elementer som kan bidra til verdifulle opplevelser og transcendentale erfaringer, men kristendommens befriende potensial kveles av patriarkalske strukturer.⁹⁵ Dette forklares bl.a. ut fra at synd av mange har vært karakterisert som selvhevdelse, hovmod og maktbegjær. Kvinners liv preges av at de undertrykker sine egne behov, og når selvbevissthet karakteriseres som synd, oppmuntres de ikke til å fokusere på egne behov.⁹⁶ Og det er ikke bare maktstrukturene mellom kjønnene som konserveres ved en slik tankegang, men maktstrukturer generelt:

Synden mot Gud kan derfor av en dominerande grupp formuleras så att den rymmer uppror eller olydnad också mot denna grupp. Ett sådant syndbegrepp leder till att synden privatiseras. Själva maktstrukturerna ses ur detta perspektiv inte som syndfulla. Istället identifieras de som utmanar maktstrukturer som syndfulla.⁹⁷

Dette gjelder altså ikke bare kjønn, men også for områder som rase, klasse, alder, seksuell legning eller fysiske evner.

Dersom man tar inn over seg de undertrykkende maktstrukturene som kirken er med på å opprettholde, vil man ønske å endre disse mønstrene. En måte å gjøre dette på er å ta inn kvinners erfaringer når det gjelder begrep og språk om synd. En annen måte er å la syndsbegrepet ikke bare gjelde for individer, men kollektivt ved å snakke om syndige strukturer.⁹⁸

Synsbekjennelsen når ikke ned til dypet

For mange har problemet vært at kirken snakker for mye om synd og skyld, men for noen er problemet heller at kirken snakker for lett om synd. Lena Sjöstrand sier, at når hun i dag møter tvil og undring omkring synsbekjennelsen, er fokus endret noe i forhold til hvordan det var for 15-20 år siden.⁹⁹ Hun viser da til at mange tidligere opplevde synsbekjennelsen som et slag i hodet, eller at man bare hørte om synd og aldri om tilgivelse, eller at synsbekjennelsen fremmer et dømmende gudsbilde som stiller seg i veien for den elskende og lidende guden. I dag, sier hun, snakker mennesker mer om at den *dybden* som de har i seg, ikke tas på alvor. De lengter etter

---

⁹⁵ Samme sted, s. 27.

⁹⁶ Samme sted, s. 25.

⁹⁷ Lindén (2002): "Synd och förlåtelse", s.26.

⁹⁸ Samme sted, s. 31.

⁹⁹ Sjöstrand (2002): "Djup ropar till djup", s. 7.

gudstjenester som tar spørsmålet om synd og skyld på alvor. I dag er det media som snakker om skyld, ikke kirken. Forfatteren tror at det finns en

[...] oerhört stark längtan efter att leva autentisk. Erfarenheten av att leva icke-autentiskt låter seg inte beskrivas som synd som besvaras med förlåtelse. Inte heller böner om att helas och renas fungerar nödvändigtvis. Autenticitet och helhet behöver inte vara samma sak. Bönen kan lika gärna vara att kunna leva autentisk också i smärta och brustenhet.¹⁰⁰

Livssituasjonen og gudsrelasjonen oppfattes i helt andre kategorier enn i mønstret synd-skyld-forlatelse-forsoning.¹⁰¹

Slik ytrer det moderne mennesket seg?

Woodhead peker på at det er viktig for kirken å fastholde at det er flere og ofte motstridende kulturelle linjer som danner menneskenes personlighet. Når vi ser på ytringene ovenfor med Woodheads begreper, er det interessant å se om disse begrepene spiller med i og kan kjennes igjen i argumentasjonen i innleggene.

Smebye skriver i 1975 at *plasseringen* av syndsbejennelsen i gudstjenesten blir en *tolkningsnøkkel* for dens betydning. Er syndsbejennelsen noe av det første menneskene møter i gudstjenesten, vil den prege fortsettelsen av gudstjenesten og fortelle menigheten at i gudstjenesten kommer vi sammen som syndige mennesker. Noen vil ta anstøt av dette og snu i døren eller i det minste stenge mentalt av for resten av gudstjenesten. Andre vil tenke at her blir jeg som syndig menneske tatt på alvor og satt inn i en sammenheng der mennesket settes i en riktig relasjon til Gud. Fra liturgens og kirkens side vil det kanskje hevdes at en eller begge reaksjoner er misforståtte i forhold til kirkens egentlige budskap, mens noen liturger vil kjenne en stor forlegenhet ved å lede en syndsbejennelse som de ikke kan stå inne for. I en menighet er det stor sjanse for at flere av disse skisserte innfallsvinklene er til stede på én gang – kanskje i ett og samme menneske. Teologi må engasjere seg i den moderne verdens kompleksitet, sier Woodhead.

Ottosen har i sitt innlegg med bekymring registrert det han ser på som en ensidig understrekning av menneskets muligheter til å gjøre det gode. Dette bekymrer han fordi en slik tenkning lett kan føre til den slutningen at alle er Guds barn, siden man gjør så mye godt. Dette er feil, sier han,

---

¹⁰⁰ Samme sted, s. 8.

¹⁰¹ Samme sted, s. 11.

fordi slik taler ikke bibelsk kristendom. Ved å stille bibelen opp som en autoritet, står han fram som en forsvarer av det *gitte selv*. Mennesket underordner seg i relasjon til noe utenfor seg selv. Når dette blir utfordret av det *rasjonelle selvet*, som selv vil skille mellom rett og galt, eller av det *grenseløse selvet*, som oppfatter seg som ett med det hellige og derfor har delaktighet i det grunnleggende gode, oppleves det truende.

Også Grønvik viser til bibelen som autoritet i sitt forsvar for syndsbejennelsen. Ikke å bejenne sin synd vil være et selvbedrag, hevder han, mens det å bejenne har en frigjørende kraft. Vi må forstå det slik at frigjøringen består av at mennesket stilles i en riktig relasjon til Gud, og dersom mennesket ikke innser sin posisjon, vil det føre til selvbedrag.

Svendsen og Aakre forsvarer syndsbejennelsen, men definerer ikke mennesket like tydelig ut fra dets relasjon til Gud. For Aakre er syndsbejennelsen et *sannhetens øyeblikk*, et ekte og ærlig øyeblikk, der han kan legge av alt som tynger. Vi må forstå det slik at når han legger sine synder av, legges de også for han på Gud, men for han kan det virke som at det like mye er et møte med seg selv. Å bejenne sin synd er et møte med seg selv, et ekte møte, og dette møtet er så frigjørende at han etterpå føler han kan gå videre. Her skimter vi det *grenseløse selvet*. Han går i kirken på grunn av de åndelige opplevelsene og møter seg selv i sannhetens øyeblikk. Dette gir han kraft til å delta i lovsangen og kanskje føle seg ett med det hellige. Et sannhetens øyeblikk – et *autentisk øyeblikk*. Sett utenfra er det ingen forskjell på måten Aakre og de andre deltar i syndsbejennelsen på, de kan også være enige i sin støtte til å beholde den, men de snakker ikke nødvendigvis om det samme.

Almås blir provosert av syndsbejennelsen og mener den er skadelig for mange mennesker. Selv tror hun på de guddommelige kreftene i mennesket og at mennesket representerer guddommen. Hun framstiller, i likhet med Aakre, det *grenseløse selvet*, men konklusjonen i forhold til syndsbejennelsen blir likevel ikke den samme. Og når Breistein forteller at menneskene oppfatter seg som gode og frie mennesker som er i stand til å handle godt, stemmer det godt overens med framstillingen av det *rasjonelle selvet*.

Bildet er komplisert, men som Guneriussen peker på, behøver ikke de forskjellige modernitetslinjene føre bort fra religiøsitet. Noen ganger føres mennesker bort fra kirken, men det er, som Guneriussen sier, når kirken ikke kommer menneskenes religiøse behov i møte. Ut fra ytringene i de forskjellige tekstene ser vi også at det vil være vanskelig for kirken å komme med en liturgi som kommer alle religiøse behov i møte. Mye nyreligiøsitet finner seg til rette utenfor de etablerte religiøse samfunn og vil forbli der, men det kan tenkes at noen mennesker søker seg både til kirken og til alternative fellesskap.

For mange mennesker i kirken oppleves forestillingen om forming utenfra – det *gitte selv* - som spesielt vanskelig når de må gå på akkord med sitt eget liv. Når de møter Skriften satt opp som autoritet, slik at for eksempel deres kjønn eller legning i seg selv framstår som syndig, er det ikke mulig å oppleve syndsbejnelsen som frigjørende. Da blir forming av selvet utenfra en forming til noe annet enn det mennesket opplever at det er. Det betyr ikke at en lesbisk prest ikke kan ha Skriften som autoritet, men da vil *tolkingen* av denne autoriteten være en annen enn for en motstander av lesbiske prester. Lindén peker på at kirkens tradisjonelle syndsbejner ofte står i veien for en alternativ tolking av for eksempel Skriften som autoritet. Sett fra den ene siden vil da den lesbiske presten være synderen, men sett fra den andre siden vil selve maktstrukturen i kirken være det syndige.

Når Sjöstrand da til slutt forteller at mange i kirken føler at det mangler dybde – de lengter etter gudstjenester som tar synd og skyld på alvor, og føler at kirkens snakk om synd ikke er autentisk, ikke berører deres liv – skjønner vi at selv om de tilsynelatende er på linje med Ottosen og Grønvik, så er dette noe helt annet. Dette er moderne mennesker som leter etter den *ekspressive dybde* innenfor kirken – og blir skuffet. Kirken snakker om synd, men når tilbudet om løsning ligger i en autoritet *utenfor* mennesket, passer dette ikke med deres egen oppfatning av livet.

Med noen unntak deltar de fleste av disse ofte eller av og til i gudstjenester med syndsbejner. Vi skjønner at spørsmålet om syndsbejners plass i gudstjenesten er ganske komplisert. Dette gjelder selvsagt ikke bare for syndsbejnersen, men for hele liturgien. Det er derfor en ytterst komplisert oppgave for liturgiutvalgene å lage en liturgi med en struktur og et språk som kommuniserer med dagens mennesker.

Del 3: Å tale sant til mennesker i dag

I innspillet fra Ungdommens kirkemøte – et viktig dokument for reformprosessen – ble det snakket om å *tale sant til mennesker i dag*, og syndsbejennelsen ble lagt til *sannhetens* sted i gudstjenesten. Geir Hansen mente at det i vår pluralistiske tid ikke er mulig å *fastholde et felles fromhetsmønster*; hvert menneske må selv forberede seg til å møte det hellige i gudstjenesten. Nemnd for gudstjenesteliv ønsker seg en gudstjeneste der alle i menigheten kan *kjenne igjen sine liv*, men de ønsker også å sprengre *individualitetens tyngdelov*. De peker også på at alle gudstjenester formidler teologi – gudsbilde, menneskesyn og kirkesyn. Hva betyr alt dette for syndsbejennelsen? Hvordan taler kirkens liturgi sant til dagens mennesker når det gjelder bejennelse av synd? Det heter i en gammel kirkelig maksime: *Lex orandi, lex credendi*¹⁰² – som vi ber, tror vi. Med andre ord: Kirkens liturgi uttrykker hva kirken tror.

For kirken er det kanskje slik at menneskebildet er blitt rokket ved at det gitte selv¹⁰³ ikke lenger nødvendigvis er kirkens selv. Da man omkring 1880 begynte å arbeide med en ny liturgi, skrev redaktøren av *Luthersk Ugeskrift*, J.C. Heuch, at nå når ”vantrø Retninger” begynner å røre på seg, er det nødvendig å restaurere gudstjenesten så den blir en klar bevitnelse og bejennelse av den kristne tro.¹⁰⁴ Den gang valgte man å søke tilbake til de oldkirkelige røtter for å befeste kirken mot den moderne tid.¹⁰⁵ Ved begynnelsen av det 21. århundre tas det også til orde for en reform av gudstjenesten, men der man på slutten av 1800-tallet ville verne seg mot de nye krefter, kan det se ut for at man i våre dager tar de moderne kreftene med på laget. Det er mulig at begge reformene kunne valgt seg slagordet: *Å tale sant til mennesker i dag*. Men det tegner seg forskjellige bilder av hva som ville blitt og blir lagt i et slikt utsagn. Å tale sant til 1880-tallets mennesker var å gi dem en klar bejennelse av den kristne tro, et autoritativt perspektiv. Å tale sant til mennesker i dag er langt på vei å formidle troen slik at mennesker *opplever* at det er sant for dem.

---

¹⁰² I 422 uttalte pave Celestinus “Legem credendi statuit lex orandi,” som betyr “bønnenormen fastsetter normen for tro.” Dvs “måten vi ber på, viser hva vi tror.” Muntlig kilde: Øyvind Norderval.

¹⁰³ Jfr. Woodhead, se ovenfor s. 28.

¹⁰⁴ Molland (1979): *Norges kirkehistorie i det 19. århundre*. Bind II, s. 94.

¹⁰⁵ For å lese mer om gudstjenestereformen, se for eksempel Molland: *Norges kirkehistorie i det 19. århundre*, b. II, s. 92-106.

Vi har sett at sosiologer problematiserer kirkens menneskebilde. Den svenske teologen Martin Modéus¹⁰⁶ gjør også dette og tar til orde for en menneskelig gudstjeneste.

Den menneskelige gudstjenesten

Lex orandi, lex credendi – liturgi uttrykker noe:

I vårt sätt att gestalta och ta plats i gudstjänstens relationer ser vi vilka bilder vi har av varandra – Gud och människor – och vi påverkas också av hur dessa bilder tar gestalt. Tillsammans påverkar vi också bilderna. En gudstjänst där öppna och komplexa bilder av Gud, människan och mig själv växer fram och tar gestalt ger rymd för mognad och utveckling i tro. När bilderna är dåliga eller rent av osanna bryter de ner mig.¹⁰⁷

Hva uttrykker syndsbejennelsen om vårt gudsbilde og vårt menneskebilde? Modéus mener det blir feil om gudstjenesten brukes og oppfattes som et sted for gjenoppbygging av relasjonen mellom menneske og Gud. Et slikt perspektiv måtte bety at mennesket har falt ut av gudsrelasjonen og altså har behov for å gjenopprette denne:

Det är en del av kyrkans bekännelse att människan är fallen, att hon genom synden har en skada i sin gudsrelation. Men genom försoningen är denna gudsrelation återupprättad, och människan står, även som syndare, kvar i gudsrelationen. När jag ber Gud om förlåtelse gör jag det alltså ifrån ett inifrånperspektiv. Vår relation är hel, synden skiljer mig inte från Gud.¹⁰⁸

Menneskets oppfattelse av sin relasjon til Gud har noe å si for menneskets relasjon til seg selv. Dagens gudstjeneste i Den norske kirke tar ikke utgangspunkt i at det syndige mennesket er forsonet; hver gudstjeneste begynner med å definere mennesket som syndig overfor Gud: *Se i nåde til meg, syndige menneske*. Syndsbejennelsen sier ikke at menneskets gudsrelasjon er hel, den *forutsetter* tvert imot en brutt relasjon til Gud, en relasjon som må gjenoprettes. Derfor mener Modéus at når gudstjenesten *begynner* med en syndsbejennelse, begynner den i praksis med å trenge mennesket ut av gudsrelasjonen. Syndsbejennelsen *skaper* dermed det den forutsetter, den skaper en følelse av en brutt relasjon. Syndsbejennelsens framskutte plassering og menneskers negative reaksjon på den gir den en annen funksjon enn det som var ment. Teologisk, mener han, var meningen å opphøye Gud, men resultatet blir at mennesket nedverdiges. Det teologiske perspektivet om menneskets uverdighet overfor Gud – at mennesket ut fra å være *menneske*, er uverdigg – blir lett til en *personlig* opplevelse av uverdighet. Da hjelper

¹⁰⁶ Martin Modéus er stiftsadjunkt for gudstjenesteutvikling i Stockholms stift.

¹⁰⁷ Modéus (2005): *Mänsklig gudstjänst*, s. 33.

¹⁰⁸ Samme sted, s. 82.

det ikke at kirken peker på hvordan mennesket løftes opp gjennom resten av gudstjenesten: ”*Men ser du inte att det handlar om förlåtelsen? [...] människor nickar och säger: jo, men det känns inte så*”.¹⁰⁹

Når gudstjenesten på nytt og på nytt tegner bildet av mennesket som et fallent vesen som har behov for opprettelse, og ser synden som det store problemet, blir mennesket selv en del av problemet, hevder Modéus. Da blir frelsen i prinsippet at mennesket må reddes fra seg selv. Det selvbildet som etableres i begynnelsen av gudstjenesten, vil være med på å farge hele gudstjenesten.¹¹⁰

Sannhetens sted

Ungdommens kirkemøte ville ikke ha syndsbejennelsen ut av gudstjenesten. For dem hørte en bejennelse av synd med til *sannhetens sted*, sammen med kyrie og absolusjon. Det som skjer ved sannhetens sted, må være en sannhet om noe. Det er nærliggende å tenke at Ungdommens kirkemøte mener at syndsbejennelsen sier sannheten om menneskets forhold til Gud. Når denne sannheten kommer først i gudstjenesten, farger den resten av gudstjenesten. Det er også Modéus' poeng, men han ønsker ikke at *syndsbejennelsen* skal gi gudstjenesten farge. For han er ikke syndsbejennelsen sannhetens sted. Dersom sannheten er at mennesket er en tilgitt synder og et oppreist menneske, bør dette også sette an tonen for gudstjenesten.

Underutvalg 1 og Nemnd for gudstjenesteliv ser også problemet med å starte gudstjenesten med en syndsbejennelse. De vil i stedet etablere en *forberedelseskultur*, der mennesker på egen hånd skal gjøre seg klar til gudstjeneste, og en samlingsbønn som i begynnelsen av gudstjenesten skal etablere menighetens felles start på gudstjenesten. Spørsmålet blir da hva som skal til for å gå i møte med en gudstjeneste. Og hva er det man møter i gudstjenesten? I gudstjenesten møter menneskene Gud, men de møter også mennesker, de andre menneskene i menigheten. Og vi har sett at gudstjenesten også er et sted hvor menneskene møter seg selv. Samlingsbønnen bør da helst ta inn over seg alle disse tre aspektene. Underutvalget har samlet og vurdert flere forslag til samlingsbønner. En av disse begynner slik:

---

¹⁰⁹ Modéus (2005): *Mänsklig gudstjänst*, s.143.

¹¹⁰ Samme sted, s. 145.

Sannheten gjør oss frie. Sannheten og nåden.
La oss derfor, omsluttet av Guds nåde,
vedkjenne oss vår virkelighet,
slik den er på godt og ondt.¹¹¹

Denne bønnen etablerer Guds nåde som et utgangspunkt, en sannhet som skal omslutte alle de som deltar i bønnen. Til forskjell fra dagens syndsbejennelse er fokuset her på nåden og ikke på synden. Og det er innenfor denne nåden erkjennelsen skal skje når mennesket møter sin virkelighet, på ondt, men også på godt. Bønnen tar også vare på at mennesker er forskjellige, i og med at den er åpen i formuleringene; i uttrykket ”vår virkelighet slik den er” kan alle legge inn nettopp sin egen virkelighet.

Dagens syndsbejennelse i Den norske kirke har i hovedsak sin formulering fra liturgireformen som ble til på slutten av 1800-tallet, og vi vet at tankegangen den gang var at gudstjenesten måtte begynne med omvendelse fordi kristenlivet begynner med omvendelse.¹¹² Gudstjenesten skulle være et speilbilde av kristenlivet, og slik sett ble den en dramatisk framføring og opplevelse for menigheten. Man startet med bøyde nakke og ble reist opp gjennom gudstjenestens forløp. Det er ikke mulig å finne en slik tankegang igjen i de refleksjonene som gjøres rundt dagens gudstjenestereform,¹¹³ tvert imot mener for eksempel Geir Hansen at syndsbejennelsen er fremmedgjørende.¹¹⁴ Når biskop Wagle presenterer sine tanker om gudstjenesten, sier han at den ”handler virkelig om liv fra kilder utenfor oss selv, [den] handler om å løfte våre hender i bønn for verden [og den] handler om at Gud tar bolig i vår fattigdom.”¹¹⁵ Forståelsen av gudstjenesten er forandret på en slik måte at syndsbejennelsen anses uegnet til å sette gudstjenestens rette fokus. Syndsbejennelsen hører ikke lenger hjemme på sannhetens sted. Dette begrepet fra Ungdommens kirkemøte finner vi heller ikke igjen i noen av de senere dokumentene, syndsbejennelsen som tolkningsnøkkel for gudstjenesten er ikke lenger aktuell.

---

¹¹¹ Se vedlegg 5, forslag 9.

¹¹² Se ovenfor s. 13-14.

¹¹³ Jeg viser da til dokumentene: ”Ungdommens kirkemøte om gudstjenestelivet”, Finn Wagle: ”Høymesse under endring”, ”Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv” og Geir Hansen: ”Syndsbejennelse og liturgisk forberedelseskultur”, samt ”Syndsbejennelsen skal forandres” (intervju med Geir Hansen).

¹¹⁴ ”Syndsbejennelsen skal forandres”. Vedlegg 7, s. [65].

¹¹⁵ Wagle (2003): ”Høymesse under endring”. Vedlegg 6, s. [61].

Fokus på et sterkt sentrum

Å begynne gudstjenesten med en syndsbejennelse gir en feil tolkingsnøkkel, den setter mennesket utenfor gudsrelasjonen. Syndsbejennelsen anses heller ikke som en del av gudstjenestens opprinnelige ordo, slik man for eksempel så den beskrevet av Justin Martyr.¹¹⁶ Den er ikke umistelig. Når gudstjenesten ikke skal ha fokus på at mennesket er falt ut av gudsrelasjonen, men på at det står innenfor en gudsrelasjon, må fokus være på noe annet enn syndsbejennelsen. Hva skal den da være på? For Gordon Lathrop¹¹⁷ er svaret at kirken må ha et sterkt og tydelig sentrum. I artikkelen “Strong Center, Open Door: A Vision of Continuing Liturgical Renewal” tar han utgangspunkt i en gammel kirkeklokkeinskripsjon¹¹⁸ som sier: “Til badet og bordet, til bønningen og ordet, jeg kalder hver søgende sjæl.”¹¹⁹ Dette mener han uttrykker kirken i dens essens, som en gjenklang av Confessio Augustanas kirkedefinisjon¹²⁰. *Badet*, som inskripsjonen først refererer til, er *dåpen*, som er inngangen til menigheten, og *bordet* er *nattverden*, “the repeatable part of baptism”. Dette er nådemidlene som gjør kirken til kirke.¹²¹

Bønningen er først og fremst Herrens bønn, Fader vår, som gir menigheten ord for å bli *i* dåpen og *av* dåpen og *ved* bordet, sier Lathrop, siden bønningen alltid bes i forbindelse med dåpen og nattverden. *Ordet* er bibelens ord som blir levende ved hjelp av dåpen, nattverden og bønningen som tolkningsnøkkel. Og, fortsetter Lathrop, på dette punktet må ikke kirken vike når den står overfor bibelfundamentalister – Skriften må forstås gjennom disse tolkningsnøkklene.¹²² De som kommer sammen, *hver søgende sjæl*, vil alltid være nettopp søkende: “What happens in the assembly is addressed to seeking humanity, in touch with the actual realities of human life and the actual quests for meaning and for life that mark the depth of our days,” sier han.¹²³

---

¹¹⁶ Se ovenfor, s. 11.

¹¹⁷ Gordon Lathrop er Charles A. Schieren Professor of Liturgy, Emeritus ved Lutheran Theological Seminary i Philadelphia.

¹¹⁸ Teksten er fra en kirkeklokke i Wisconsin der danske immigranter startet menighet i 1869, West Denmark Lutheran Church. Klokken ble hengt opp i den nye kirken da den var ferdig i 1938, men er trolig eldre enn dette (Lathrop 2001, note 7 s. 38).

¹¹⁹ Lathrop (2001): “Strong Center, Open Door”, s. 38.

¹²⁰ CA VII: “Like ens lærer de at det alltid vil forbli én hellig kirke. Men kirken er forsamlingen av de hellige, der evangeliet blir lært rent og sakramentene forvaltet rett. Og til sann enhet i kirken er det nok å være enig om evangeliets lære og om forvaltningen av sakramentene. Men det er ikke nødvendig at det alle steder er ensartede menneskelige overleveringer eller skikker eller seremonier som er fastsatt av mennesker, Som Paulus sier: “Én tro, én dåp, én Gud og alles Far osv.”” (Den norske kirkes bejennesskrifter, Oslo, Lunde, 1984, s. 48).

¹²¹ Lathrop (2001): “Strong Center, Open Door”, s. 39.

¹²² Samme sted, s. 40.

¹²³ Samme sted, s. 40.

Lathrop tegner opp et sterkt sentrum for søndagens gudstjenester, nemlig i sakramentene: dåpen og nattverden. *Liturgien må støtte opp om dette fokuset, ikke forstyrre eller ødelegge det.* Når dette fokus er til stede, når gudstjenesten har et solid sentrum, kommer tryggheten og friheten til å åpne dørene utover mot et mangfold av kulturelle uttrykk: sang, tekst, måter å komme sammen på. En slik frihet vil gi det kirken trenger for å fornye liturgien på en ekte måte, en måte som tar menneskenes dype spørsmål på alvor.¹²⁴

Liturgien skal støtte opp om gudstjenestens fokus, ikke forstyrre eller ødelegge den. For mange vil syndsbejennelsen nettopp ødelegge fokus når den i gudstjenestens begynnelse plasserer menigheten *utenfor* den relasjonen mennesket har til Gud, og som er bekreftet gjennom dåpens sakrament.

Gudstjenestens dybde

Lena Sjöstrand viste til at mange opplevde at gudstjenesten ikke tok menneskers liv på alvor, at man ikke opplevde at dybden i livet fikk gjenklang i liturgien¹²⁵. Dette kunne være et argument for å beholde syndsbejennelsen, men Sjöstrand pekte på at heller ikke den var egnet til å fange opp menneskers livserfaringer. Å leve innenfor en gudsrelasjon betyr ikke at skyld, synd, nederlag og smerte er borte. Menneskers erfaring tilsier at dette er reelle sider ved livet, og de ønsker seg en gudstjeneste som også kan kommunisere med dybdene i livet. Syndsbejennelsen er ikke egnet til dette, av flere grunner. Én ting er at den plasserer mennesket utenfor gudsrelasjonen, slik at det er lett å tenke at de vanskelige sidene ved livet ikke hører hjemme der Gud er. En annen ting er at syndsbejennelsen ikke er dyp nok – sterke skyldfølelser og stor smerte møtes ikke av en dybde som svarer til slike erfaringer. Syndsbejennelsen gir heller ikke rom for å løfte fram usunne mellommenneskelige strukturer – samfunnsordninger og maktsystemer som setter deler av menigheten ute av stand til å delta i gudstjenesten som hele mennesker. Enkelte hevder at slik syndsbejennelsen er formulert, er den i stedet med på å befeste slike strukturer.¹²⁶ Som Guneriussen peker på, har ikke kirken i tilstrekkelig grad vært i stand til å møte menneskers

---

¹²⁴ Lathrop (2001): "Strong Center, Open Door", s. 43.

¹²⁵ Se ovenfor s. 37-38.

¹²⁶ Se ovenfor s. 36-37.

følelser og inderlighet. Dette ser også ut for å gjelde gudstjenestens manglende rom for menneskers behov for dybde.

Mange har skyldfølelse for å leve i en del av verden der jordens ressurser forbrukes hurtigere enn mange andre steder. Fokus har i mange år vært satt på menneskenes kollektive ansvar for kloden og menneskeheten. Stilt til ansvar for nød, sykdom, fattigdom og forurensing kommer gjerne tyngden av skyld. Vi ser i dag at kirken engasjerer seg, for eksempel i miljøraken. Hovedtema for årets kirkemøte er nettopp miljø.¹²⁷ Vi har også sett kirkens engasjement i forhold til HIV/AIDS-problematikken og andre lignende tema.¹²⁸ Kirken er ikke alene om slikt engasjement, men når kirken engasjerer seg, hentes motivasjonen gjerne i teologien. Så når kirken engasjerer seg i miljø, er utgangspunktet at det dreier seg om Guds skapte verden. Gjennom dette engasjementet kommer også menneskenes fortvilelse over ikke å strekke til og deres erkjennelse av å være delaktig i den skjeve fordelingen av skaperverkets ressurser. En slik erkjennelse må også få rom i gudstjenesten, og bekjennelser som denne er nok ment å gå slike følelser i møte:

Gud, du som elsker oss uten forbehold,
du som er kilden til liv og fellesskap,
for deg bekjenner vi vår likegyldighet og delaktighet i det som ødelegger livet.¹²⁹

Dette griper fatt i dybden i livet, men setter ikke mennesket utenfor gudsrelasjonen. Samtidig peker et globalt engasjement på en erkjennelse av at alle mennesker er innenfor denne gudsrelasjonen, slik Kirkemøtets vedtak i saken ”Økonomisk globalisering som utfordring til kirkene” viser. De sier selv at bakgrunnen for saken er ”utfordringer fra kirker i fattige land”, og vedtaket begynner slik: ”Gud vil rettferdighet og har satt oss til å forvalte jordens ressurser til beste for alle mennesker. I ydmykhet bekjenner vi at vi har sviktet.”¹³⁰

---

¹²⁷ På kirkemøtets hjemmeside presenteres årets hovedtema slik: ”Kirkemøtet 2007 har fokus på miljø- og klimautfordringene. Temaformuleringen «Himmelens og jordens Skaper» er hentet fra Den første trosartikkel.” (<http://www.kirken.no/?event=showArticle&Famid=18716>).

¹²⁸ Fra kirkens hjemmeside for Nord/Sør-informasjon kan vi for eksempel lese dette: ”Vi vil styrke menighetenes arbeid for fred, global rettferdighet, solidaritet og vern om skaperverket, basert på en kristen etisk forståelse av menneskeverdet.” (<http://www.kui.no/>).

¹²⁹ Se vedlegg 5, forslag nr. 7.

¹³⁰ Fra Kirkemøtet 2007. <http://www.kirken.no/?event=showNews&FamID=18783>.

Oppsummering

Jeg tror Geir Hansen langt på vei har rett når han peker på at det ”i vår pluralistiske tid ikke er mulig å fastholde et felles fromhetsmønster”,¹³¹ noe Woodheads artikkel både er med på å underbygge og forklare. Syndsbekjennelsen er et sted i liturgien som viser dette godt – den teologiske og liturgiske begrunnelsen var godt ment og var god i sin tid, men den kommuniserer i liten grad med dagens mennesker. Ungdommens kirkemøte satte fortgang i dagens liturgiske reformprosesser og mente at det er viktig å holde fast på en liturgisk kjerne, en kjerne som knytter dagens gudstjenestefeirende menigheter sammen med kirkehistorien og med den verdensvide kirke. Kjernen i liturgien må være sterk, men dørene må være åpne – for å gi plass for menneskers forskjellige trosuttrykk. Underutvalg 1 gir sitt svar på dette ved å foreslå en rekke valgmulighet for samlingsbønner, forankret bl.a. i lokal tradisjon og i kirkeårets forskjellige uttrykk. De ønsker seg en forberedelseskultur, en bevisstgjøring av menneskene før de trår inn i liturgiens hellige rom, men ansvaret for dette mener de skal ligge på den enkelte. Framfor alt finner jeg det riktig, som Martin Modéus peker på, at en eventuell syndsbekjennelse må ha plass innenfor menneskets relasjon til Gud, og at liturgien ikke må forstyrre denne relasjonen, men tvert imot fastholde den.

---

¹³¹ Se ovenfor s. 22.

Etterord

I oppgavens innledning stilte jeg spørsmål om det er en type tenkning som er i ferd med å forsvinne ut av gudstjenesten, og pekte da på endringer i forhold til de to foregående liturgireformene. Uten å presentere noe endelig svar, mener jeg det er mulig å snakke om at pietismens grep rundt gudstjenesten er i ferd med å svekkes. Tankegangen om menneskets daglige omvendelse er ikke et tema i de foreslåtte formuleringene til syndsbejennelse, menneskets defineres i stedet som *innenfor* en gudsrelasjon. Synd og skyld er ikke borte, opplevelsen av ikke å strekke til er kanskje sterkere enn noen gang i den globaliserte verden, men synd og skyld ses innenfor rammene av det *forsonte* menneskets utilstrekkelighet.

Det oppleves ofte vanskelig å snakke om synd i den moderne verden, også for kirken. Når synden omtales på en slik måte at mennesker oppfatter seg nedvurdert i forhold til egen oppfattelse av menneskeverd eller egen opplevelse av sine iboende kreative og gode krefter, velger mennesker andre alternativ enn kirken. Dersom kirken ønsker å komme menneskers behov i møte, er da spørsmålet om kirken har noe å gi – uten å slutte å være kirke. Kanskje ligger kirkens mulighet i å holde fram sine kjerneverdier og derfra fastholde menneskets plass innenfor en relasjon til Gud. Om det stemmer at syndsbejennelsen med sin form og plassering i gudstjenesten setter mennesket utenfor en slik relasjon, kan det virke som det er en riktig vei å gå når kirkens liturgitenkere foreslår å fjerne syndsbejennelsen fra liturgien. Slik vil liturgi fremdeles stå i spenningen mellom tradisjon og fornyelse.

Litteraturliste

Nettsted for gudstjenestereformen

<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9230>

(Nettstedet er endret noe underveis, slik at linkene til noen av de innledende arbeidene og bakgrunnsdokumentene for underutvalg 1, som lå der tidligere denne høsten, pr november 2007 er borte).

”Møtereferat 1-15 fra Underutvalg 1”. Oslo, Den norske kirke 2005-2007. Tilgjengelig fra: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9248>. [Hentet 17. november 2007]

Bøker

Alterbok for Den norske kirke. Kristiania, Selskapet til kristelige andagtsbøkers utgivelse 1922

The Catholic Encyclopedia. Volume IV. Published 1908

Fæhn, Helge. *Gudstjenestelivet i Den norske kirke*. Oslo, Universitetsforlaget 1994

En prøveordning for høymessen i Den norske kirke, utarbeidet av Liturgi-kommisjonen av 1965. Oslo, Andaktsbokselskapet 1969

Flatø, Lars. *Den store liturgirevisjonene i vår kirke 1886-1926, en kirkehistorisk undersøkelse*. Oslo, Gyldendal 1982

Gudstjenestebok for Den norske kirke, del I Gudstjenester. Oslo, Verbum 1992

Jensen, Gustav. *Om menighets-gudstjenesten*. Kristiania, Selskapet til kristelige andagtsbøkers utgivelse 1913

Modéus, Martin. *Mänsklig gudstjänst. Om gudstjänsten som relation och rit*. Stockholm, Verbum 2005

Molland, Einar. *Norges kirkehistorie i det 19. århundre*. Bind II. Oslo, Gyldendal 1979

Ny ordning for høymessen. NOU 1976:5. Oslo, Universitetsforlaget 1976

The apostolic Fathers with Justin Martyr and Irenæus. Edited by Justinus Martyr and Ireaneus. I: *The Ante-Nicene Fathers : translations of the writings of the Fathers down to A.D. 325*. Alexander Roberts and James Donaldson, editors. Grand Rapids, Mich, Eerdmans. Vol I 1979

Artikler

Engvall, Urban. "Frågetecken". I: *Mitt i församlingen*. Uppsala, Svenska kyrkan. (2001) nr. 4, s. 4-5

Gneriussen, Willy. "Kirken – et fast holdepunkt i en omskiftelig tid?" I: *Norsk teologisk tidsskrift*. Oslo, Universitetsforlaget. (2002) nr 02/03, s. 85-103

Lathrop, Gordon W. "Strong Center, Open Door: A Vision of Continuing Liturgical Renewal". I: *Worship*. Collegeville, Benedictines of St. John's Abbey. 75 (2001), nr. 1 s. 35-45

Lindén, Gunilla. "Synd och förlåtelse – några tankar ur ett feministisk perspektiv". I: *Mitt i församlingen*. Uppsala, Svenska kyrkan. (2001) nr. 4, s. 24-33

Sjöstrand, Lena. "Djup ropar till djup". I: *Mitt i församlingen*. Uppsala, Svenska kyrkan. (2001) nr. 4, s. 6-13

Smebye, Sverre H. "Syndsbekjennelsens plass i gudstjenesten". I: *Luthersk kirketidende*, 110 (1975) nr. 17, s. 426-429

Woodhead, Linda. "Theology and the Fragmentation of the Self". I: *International Journal of Systematic Theology*, 1 (1999), nr. 1, s. 53-72

Avisartikler:

Aakre, Bjørn. "Synd, men sant". I *Vårt Land* (30.01.07)

Aalen, Kristin. "Filosof-nei til naiv positivisme". I: *Stavanger Aftenblad* (29.03.07)

Breisten, Ingunn Folkestad. "Jeg angreer ingenting". I: *Fædrelandsvennen* (22.06.07)

Eikeland, Martin. "Syndsbekjennelse – grunn til å holde seg unna kirken". I: *Vårt Land* (24.01.07)

Grønvik, Knut. "Ikke bruk for syndsbekjennelsen?" I: *Vårt land* (21.08.07)

Larsen, Christiane Jordheim. "Skriver gjerne syndsbekjennelse". I: *Klassekampen* (15.02.07)

Ottosen, Espen. "Befriende bekjennelse". I: *Vårt Land* (30.01.07)

Artikler og annet stoff som er samlet i vedlegg

"Gudstjenestereformens historikk". Oslo, Den norske kirke. Tilgjengelig fra: <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9241> [Hentet 30. august 2007]

- Hansen, Geir (2006). "Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur" [PDF-dokument].
Lenke til dokumentet tilgjengelig fra:
<http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famID=321> [hentet 17. november 2007].
- "Syndsbekjennelsen skal forandres". Oslo, Den norske kirke. Tilgjengelig fra:
<http://kirken.no/index.cfm?event=doLink&famID=321> [Hentet 23. januar 2007]
- "Ungdommens kirkemøte om gudstjenesten" [PDF-dokument]. Oslo, Den norske kirke. Lenke til dokumentet er tilgjengelig fra:
<http://kirken.no/?event=doLink&famID=9241#Ungdom%20g%C3%A5r%20foran>. [Hentet 30. august 2007]
- "Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv". Oslo, Den norske kirke. [Lenke til det opprinnelige dokumentet, som tilsvarer vedlegg 11, er ikke lenger tilgjengelig. Deler av innholdet i det opprinnelige dokumentet er tilgjengelig fra:
<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9254> og
<http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=9326>.] [Hentet 17. november 2007]
- Wagle, Finn 2003. "Høymesse under endring. Innledning til samtale om reform av høymessen, Kirkemøtet 19.11.2003". Oslo, Kirkerådet. Tilgjengelig fra:
http://www.kirken.no/nidaros/Doc/Hoymesse_endring_2003.htm. [Hentet 30. august 2007).

Vedlegg

Vedlegg 1: Syndsbekjennelsen i den katolske kirke

La oss bekjenne våre synder, så vi verdig kan feire denne hellige handling.

Jeg bekjenner for Gud, Den Allmektige, og for dere alle,
at jeg har syndet meget
i tanker og ord, gjerninger og forsømmelser
ved min skyld.
Derfor ber jeg den salige jomfru Maria,
alle engler og hellige
og dere alle:
be for meg til Herren, vår Gud.

Den allmektige Gud miskunne seg over oss,
tilgi våre synder
og føre oss til det evige liv.

Amen.

Vedlegg 2: Syndsbekjennelsen fra 1920 (Gustav Jensen)

Presten: Lad os bøie os for Gud og bekjende vore synder!
Presten kneler og fortsetter: Hellige Gud, himmelske Fader! Se i naade til mig arme,
syndige menneske, som har krænket dig med tanker, ord og gjerninger, og kjender den
onde lyst i mit hjerte! For Jesu Kristi skyld, hav langmodighet med mig, og forlat mig alle
mine synder, og giv mig at frygte og elske dig alene! Herre, miskunde dig over mig!
Amen! (Alterbok for den norske kirke 1922, s. 2).

Vedlegg 3: Syndsbekjennelser fra En prøveliturgi

Prøveliturgien, alternativ 2

Liturgen: Vær meg nådig, Gud, i din trofasthet./Menigheten: Slett ut mine synder i din store
miskunn./L: Gjør meg ren og fri for skyld./M: Og rens meg fra min synd./L: For mine
overtredelser kjenner jeg./M: Min synd står alltid for meg./L: Mot deg alene har jeg syndet./M:
Det som er ondt i dine øyne har jeg gjort./L: Skjul ditt ansikt for mine synder./M: Og utslett all
min skyld./L: Gud, skap et rent hjerte i meg./M: Gi meg en ny og stødig ånd./L: Kast meg ikke
bort fra ditt åsyn./M: Ta ikke fra meg din hellige Ånd./L: La meg igjen fryde meg over din
frelse./M: Hold meg oppe med en villig ånd (En prøveordning 1969, s. 10).

Vedlegg 4: Syndsbekjennelser fra Ny ordning for høymesse

Menighet og liturg:

Alternativ 1

Hellige Gud, himmelske Far.
Se i nåde til meg, syndige menneske,
som har krenket deg med tanker, ord og gjerninger
og kjenner det ondes makt i mitt hjerte.
For Jesu Kristi skyld ha langmodighet med meg.
Tilgi meg alle mine synder
og gi meg å frykte og elske deg alene.

Alternativ 2

Gud, vær meg synder nådig!
Jeg har krenket deg og sviktet min neste
- med tanker og ord, med gjerninger og forsømmelser.
Tilgi meg mine synder for Jesu Kristi skyld.
Skap i meg et rent hjerte
og gi meg kraft til nytt liv ved din Hellige Ånd.

Alternativ 3

Vi bekjenner for deg, Hellige Gud,
at vi ofte og på mange måter har krenket deg med tanker, ord og gjerninger
og er skyldige til dom og straff.
Se til oss i barmhjertighet
og tilgi oss våre overtredelser for Jesu Kristi skyld.

Felles for de tre alternativene fulgte så:

Liturg:

Dersom vi bekjenner våre synder, er Gud trofast og rettferdig, så han tilgir oss syndene og renses oss for all urett. (1. Joh 1,9).

Vedlegg 5: Forslag til syndsbekjennelse fra UU1's foreløpige innstilling

1.

Alle:

Gud, vær meg nådig!
Jeg har syndet mot deg og sviktet min neste
- med tanker og ord,
med det jeg har gjort
og med det jeg har forsømt.
Tilgi meg mine synder for Jesu Kristi skyld.

Skap i meg et rent hjerte,
og gi meg kraft til et nytt liv ved din Hellige Ånd.
(Fra Kveldsbønn i Gudstjenestebok, del I – lett bearbeidet)

2.

L: La oss søke Guds nådige nærvær og ransake oss selv i stillhet.

Stillhet

A: Gud, vær meg nådig!
Tilgi meg mine synder for Jesu Kristi skyld.
Skap i meg et rent hjerte,
og gi meg kraft til nytt liv ved din Hellige Ånd

3.

Med salmenes bok sier vi:

Alle:

Vær meg nådig, Gud, i din trofasthet,
slett ut alle mine overtredelser i din store barmhjertighet.
Gjør meg ren og fri for skyld,
og rens meg for min synd!
Se, du vil ha sannhet i menneskets indre,
så lær meg visdom i hjertets dyp!
Skap et rent hjerte i meg, Gud,
gi meg en ny og stø ånd!
(utdrag fra Salme 51)

4.

Hellige Gud, himmelske Far, se i nåde til meg,
for jeg lever ikke alltid opp til det gode du har lagt ned i meg.
Jeg er skapt i Ditt bilde til store ting,
men kjenner lysten til det onde i mitt hjerte.
Gjør meg ren og fri fra skyld, og rens meg for min synd.
Gud, skap et rent hjerte i meg, gi meg en ny og stø ånd,
slik at jeg, ved din nåde, kan elske Deg og mine medmennesker
av et helt hjerte. Amen.

(Denne har også en versjon på nynorsk og ble sendt til Nemnd for gudstjenesteliv av Kjetil Kringlebotten på bakgrunn av debatten i Vårt Land om syndsbejennelsen).

5.

En leser:

Herre, du ransaker meg og kjenner meg.
Om jeg sitter eller står, så vet du det,
langt bortefra merker du mine tanker.
Om jeg går eller ligger, ser du det,
du kjenner alle mine veier.

Ja, før jeg har et ord på tungen,
vet du det, Herre, fullt og helt.
Bakfra og forfra omgir du meg,
du har lagt din hånd på meg.
Det er for underfullt til å skjønne,
det er så høyt at jeg ikke kan fatte det.
Hvor skal jeg gå bort fra din Ånd,
hvor skal jeg flykte fra ditt åsyn?

(Evt. kan også disse ordene tas med:
Farer jeg opp i himmelen, er du der,
rer jeg leie i dødsriket, er du der.
Tar jeg morgenrødens vinger på
og slår meg ned der havet ender,
så fører du meg også der,
din høyre hånd, den holder meg fast.
Og sier jeg ”La mørket dekke meg
og lyset omkring meg bli til natt”,
så er ikke mørket mørkt for deg,
og natten er lys som dagen,
ja, mørket er som lyset.)

A:

**Ransak meg, Gud, og kjenn mitt hjerte,
prøv meg og kjenn mine tanker.
Se om jeg er på den onde vei,
og led meg på evighetens vei.**

6.

Med salmenes bok sier vi

A: *(liturg kneler ved alteret)*

**Ransak meg, Gud, og kjenn mitt hjerte,
prøv meg og kjenn mine tanker.
Se om jeg er på den onde vei,
og led meg på evighetens vei.**

L: *(Liturg vendt mot menigheten)*

Så høy som himmelen er over jorden,
så stor er herrens nåde mot dem som frykter ham.
Så langt som øst er fra vest tar han våre synder bort fra oss.
(Salme 103, 11-12)

Evt. kan de to delene byttes om

7.

Gud, du som elsker oss uten forbehold,
du som er kilden til liv og fellesskap,

for deg bekjenner vi vår likegyldighet og delaktighet i det som ødelegger livet.

Tilgi oss vår skyld i Jesu Kristi navn.

Denne kan også ha en åpning for aktualisering – se eks fra Skaperverkets dag 2007:

Gud, du som elsker oss uten forbehold,

du som er kilden til liv og fellesskap,

for deg bekjenner vi vår likegyldighet og delaktighet i det som ødelegger livet.

Når isen smelter, når klimaet endres, når vann, luft og jord forurenses:

Tilgi oss vår skyld i Jesu Kristi navn.

(Kirkens bymisjon/IONA (?))

8.

Vi bekjenner for deg, hellige Gud,

at vi ofte bare ser det vi vil se,

bare hører det vi vil høre.

Tilgi oss når vi går forbi mennesker som trenger oss

og ikke bryr oss om den nød og smerte

som ikke rammer oss selv.

Tilgi vår manglende vilje til å forhindre

at mennesker utsettes for diskriminering og fordømmelse.

Tilgi oss at vi ofte lar være å bruke våre krefter

til å gi andre livsmot, framtid og håp.

Se til oss i barmhjertighet,

og tilgi våre forsømmelser og overtredelser,

for Jesu Kristi skyld.

(Fra KN, utarbeidet til TV-aksjonen, HIV/AIDS)

9.

L:

Sannheten gjør oss frie. Sannheten og nåden.

La oss derfor, omsluttet av Guds nåde,

vedkjenne oss vår virkelighet,

slik den er på godt og ondt

Alle (evt. en repr. for menigheten?):

Her er jeg som den jeg er og med den virkelighet jeg lever i,

uten å legge noe til eller trekke noe fra,

uten å skjønne eller svartmale.

For deg Gud, er ingen ting skjult,

og jeg lar lyset falle inn i mine mørke rom

i troen på at din nåde gjør meg fri.

Eventuelt fortsette med:

Stillhet og avsluttende ord:

L:

Guds nåde og godhet er uendelig.

Han lar sitt ansikt lyse over oss
med renselse, legedom (?- helbred? fornyelse?) og liv.
(Bearbeidet etter svensk, Margareta Melin)

10.

Gud, du som skaper når du tilgir,
skap i meg et rent hjerte.
Bryt igjennom mine forbehold,
la din røst klinge stadig dypere i meg.
La meg glemme meg selv, slik at jeg blir meg selv.
La meg tjene, slik at jeg blir fri.
Gjør meg hellig, slik at jeg blir mer menneskelig.
(Bønn av Olof Hartmann. Bønnebok for DNK, nr. 83, lett bearbeidet)

Vedlegg 6: "Høymesse under endring". Biskop Finn Wagles innledning under Kirkemøtet 19.11.2003

Høymesse under endring

Innledning til samtale om reform av høymessen, Kirkemøtet 19.11.2003

Salmesang: Vi rekker våre hender frem....(NoS 710)

FRA KILDER UTENFOR OSS SELV.....

Når vi skal stige inn i en samtale om høymessen og behovet for reform av høymessen, så må jeg først få si noe om hvilken utrolig skatt og rikdom gudstjenesten er.

- Det handler virkelig om liv fra kilder utenfor oss selv.
- Det handler om å løfte våre hender i bønn for verden.
- Det handler om at Gud tar bolig i vår fattigdom.

FOLKEBEVEGELSEN

Snakker vi om søndagens gudstjeneste, så snakker vi også om en folkebevegelse. Mer enn 100 000 kommer til gudstjeneste hver søndag i vårt land. Prosentvis er det riktignok ikke så imponerende. Likevel spør jeg: Hvilken folkebevegelse kan vise til noe liknende som den mobilisering som kirken og kirkene kan vise til, søndag etter søndag? Og ikke bare det: Vi hører hjemme i et globalt fellesskap. Det handler om den lokale gudstjenesten som samtidig synliggjør Jesu Kristi kirke på jord. Og enda har vi i vår gudstjenestestatistikk ikke inkludert englene og alle de som har gått foran, alle de som er med når Guds menighet i himmelen og på jorden med samstemmig jubel priser hans navn!

KRITIKKEN INNENFRA

Samtidig skal det sies: Gudstjenesten utsettes for mye kritikk. Og gudstjenesten utsettes for den utarming som handler om at mennesker som har hørt til de trofaste gudstjenestedeltakere slutter å komme..... Det finnes saktens kritikk som skjer på armlengdes avstand. Men mye kritikk kommer også innenfra. Det er en kritikk som kan romme mye smerte. Og det er slett ikke bare unge som målbærer en slik kritikk. Mennesker i alle aldre gjør det. Slik kritikk målbærer et engasjement for gudstjenesten og en lengsel etter at alle våre sterke teologiske utsagn om gudstjenesten også kan omsettes til erfart virkelighet når vi kommer sammen. Ja, kanskje er det ikke minst lengsel det handler om. Det er mye lengsel i de samtaler vi har om gudstjenesten under hver eneste bispevisitas i Nidaros. Og slik er det ved bispevisitasene rundt i hele vår kirke.

UNGDOMMENS KIRKEMØTE

Ungdommens kirkemøte har i mange år målbåret et slikt levende gudstjenesteengasjement. De unge har ikke nøyhet seg med å målbære kritikk. Det er en oppsiktsvekkende protokoll de har sendt oss fra årets Ungdommens kirkemøte om sitt gudstjenesteengasjement, under overskriften: Hva slags gudstjeneste vil vi ha? Denne protokollen viser at våre unge har gjort et viktig stykke skapende arbeid. Deres engasjement retter seg ikke mot alle andre gudstjenester, men mot høymessen som også er deres gudstjeneste. De ønsker et oppbrudd fra en holdning til gudstjenesten som er for regelstyrt til det de kaller en mål og kompetansestyrt ordning. De er opptatt av gudstjenestens grunnstruktur og hvilke faste

ledd som alltid skal være med. De er opptatt av at gudstjenesten er for deltakere og utfordrer til større deltakelse. Og de vil styrke gudstjenesten stedegne karakter. De unge skal ha takk for sitt store engasjement. Det er dette engasjement som nå fører til at vi står foran en reform av høymessen, slik Kirkerådet vedtok på sitt møte i midten av september.

PROSESSEN ER I GANG

Det betyr at vår samtale i dag er et ledd i en prosess som allerede er godt i gang. Denne samtalen er viktig for det prosessnotat som Kirkerådet har bestilt til sitt møte i mars 2004. Spørsmålet er altså: Hva har Kirkemøtet å si til Kirkerådet på det nåværende stadium i prosessen? Så vil saken komme tilbake til Kirkemøtet neste høst, og da som et resultat av en mer ordinær saksbehandling enn det kunne legges opp til denne gangen.

ET 25-ÅRSJUBILEUM

I år er det 25 år siden den nåværende høymesseordning ble innført i 1978. Selv når det gjelder noe så langbølget som kirkens liturgi, må 25-30 år i våre dager regnes som relativt lang tid. Det sier i seg selv noe om at tiden for en høymesserevisjon er moden. Vel så viktig er det kanskje likevel at tidsperioden fra 1978 til i dag rommer et slags kulturskifte. 70-tallet kan virke enda fjernere enn 25-30 år. Dette har i høy grad betydning for liturgien. Skulle det antydes med noen stikkord, så handler det om mysterium i forhold til rasjonalitet, fortelling i forhold til det saksorienterte.

Endelig må vi ta i betraktning at en liturgisk ordning i vår kirke ikke bare skal instituere en praksis. Den skal også regulere. Det varierte gudstjenesteliv som Gudstjenesteboken har som intensjon, er mange steder kommet mye lenger. Det betyr at ordning og praksis ikke lenger er i god samklang.

FRA JUSTERINGER TIL REFORM

Endringen av høymessen starter ikke nå. Vi har egentlig i mange år stått i en endringsprosess. Stikkordet liturgiske forsøkssaker sier noe om dette. Høymessen har i virkeligheten vært gjenstand for en rekke større og mindre justeringer og presiseringer som i en sum har handlet om større åpenhet i det liturgiske uttrykket. Disse endringene er i ferd med å sprengne rammen for hva den nåværende gudstjenesteordningen tåler. Slik sett ligger det en driv i den endringsprosess som har foregått i kirken i retning av en mer grunnleggende reform. Denne reformen er det vi nå setter i gang.

HVA SER VI FOR OSS?

Jeg skal ikke si så mye om det, men heller overlate spørsmålet til den samtalen vi nå går inn i. Mer som stikkord: Vi ser for oss en høymesseordning som er mindre regelstyrt enn dagens ordning. Det betyr: Mer rom for skapende gudstjenestearbeid lokalt. Større vekt på veiledende gudstjenesterubrikker. Men samtidig med faste elementer som gjør gudstjenesten gjenkjennelig og som gjør at kirkens hovedsamling fortsatt vil bevare sin karakter av grunnleggende trosformidling. Gudstjeneste er trosformidling! Vi må spørre: Hva er umistelig og uoppgivelig. Hva er rikdommen og styrken i den liturgiske tradisjon som vår kirke er bærer av?

Dette vil føre til et større høymesse mangfold enn det vi har i dag. Her kan det være grunn til å minne om Liturgikommisjonens forslag til ny høymesseordning på slutten av 1960-tallet. Dette forslaget inneholdt en rekke alternativer. Disse ble strøket underveis i prosessen, ut fra den tanke at høymessen skulle være lik fra landsende til landsende. Det betyr:

Liturgikommisjonen var egentlig forut for sin tid! Nå ser vi at vi trenger en gudstjenesteordning som kan åpne for et større mangfold. Og jeg er nokså overbevist om at vi kommer til å få det.

DET HANDLER OM HOLDNING

Når ungdommens kirkemøte tidligere har sukket over at høymesseordningen er for regelstyrt, har det gjerne vært svart: Men de muligheter som dagens ordning inneholder utnyttes jo ikke! Det er mye fornuft i det svaret. Med det vil jeg ha sagt: En svært viktig side ved det reformarbeid vi nå går inn i, handler om å skape en ny holdning til gudstjenesten og til det lokale gudstjenestearbeid og nye måter å samarbeide på. Dette krever en ny liturgisk kompetanse som utfordrer både grunnutdanning og etterutdanning for prester og organister, men også for kateketer og diakoner.

ÅPEN ELLER LUKKET PROSESS?

Forrige gang skjedde arbeidet med høymessen gjennom en lukket kommisjonsprosess. Dette må bli helt annerledes denne gangen. Vi trenger en åpen prosess, hvor det lokale gudstjenesteliv trekkes inn under veis og hvor også vår kirkes faglige gudstjenestemiljøer utfordres. Det vil være nyttig for arbeidet med prosessnotatet hvordan Kirkemøtets deltakere kan tenke seg at denne prosessen bør finne sted.

VI STARTER IKKE PÅ BAR BAKKE

Vi starter ikke på bar bakke. Mye av dette skjer allerede! Vi har mange viktige erfaringer å øse av fra gudstjenestelivet i mange menigheter. Vi har Storsalens gudstjenesteerfaringer og gudstjenesteerfaringer og gudstjenesterefleksjoner fra ulike miljøer i hele vår kirke. Og vi har bevisstgjøringen og økningen i engasjement blant mange faste gudstjenestedeltakere. Mange har fått et mer aktivt forhold til liturgien. Også her kan vi snakke om gudstjeneste under endring.

ET TIDSPERSPEKTIV

Forrige gang tok reformprosessen knyttet til høymessen 16 år. Det er helt umulig å skulle tenke seg noe tilsvarende i dag. Mye må være gjort i løpet av 3-5 år. Kanskje skal vi arbeide i etapper? Kanskje skal den første etappen handle å gjøre noe med regelverket? Og vi snakker ikke nødvendigvis om en innbundet gudstjenestebok, i hvert fall ikke bare det. Kanskje snakker vi om en liturgisk databank, hvor liturgier er tilgjengelige for alle som er interessert og hvor det legges opp til en kontinuerlig gudstjenestefornyelse.

DEN STORE LITURGIREFORMEN

Dette handler om noe mer enn en reform av høymessen. Vi bør mentalt innstille oss på at nå går vi inn i en runde som handler om revisjon av alle kirkens liturgiske bøker. Kanskje innebærer det starten på en revisjonsprosess som ikke får noen endelig slutt. Kanskje starter vi nå på noe som mer vil handle om et slags revisjonshjul, hvor liturgier og ordninger mer permanent er til vurdering for endring.

I tillegg til reform av høymessen – eller som en del av denne reformen – er det et akutt behov for å gå i gang med revisjonen av dåpsliturgien. Også arbeidet med å revidere kirkens tekstbok presser på. Denne saken har disse siste årene vært en gjenganger når Kirkemøtet har drøftet forslaget til pretekster for det enkelte kirkeår. Men vi har også behov for å ajourføre vår salmeskatt. Det tok 12 år fra Salmeboken kom i 1985 og til vi fikk

salmeboktillegget Salmer 1997. I 2009 er det gått 12 nye år. Skal vi til da ha siktet oss inn på et nytt salmeboktillegg, f.eks en revidert utgave av Salmer 1997. Jeg er sikker på at det kommer til å inneholde flere av de salmer av Eyvind Skeie og Sigvald Tveit som vi fikk presentert i går under vår første økt om den tjenende kirke.

GUDSTJENESTE OG TROSOPPLÆRING

Vi kan ikke snakke om behovet for reform av høymessen uten å bringe inn den utfordring Trosopplæringsreformen representerer for å tenke høymesse og dåpsopplæring i sammenheng. Gudstjeneste og trosopplæring henger på det nærmeste sammen. Kanskje er det trosopplæringsreformen som mer enn mye annet vil tilføre gudstjenestearbeidet vårt ny vitalitet, ut fra det perspektiv at gudstjeneste er læringsfellesskap, gjennom opplevelse og deltakelse. INNSPILL FRA KIRKEMØTET

Som allerede nevnt, har Kirkerådet bestilt et prosessnotat til sitt marsmøte. Dette notatet må reflektere noen av de helt fundamentale problemstillinger som spørsmålet om en reform av høymessen nå reiser. Det er problemstillinger og temaer som jeg også håper samtalen nå vil reflektere. La meg nevne noen: Skal vi fortsatt ha et felles liturgisk liv i vår kirke?

Hva er smertepunktene i dagens gudstjenesteliv?

En besinnelse på den liturgiske arv og dens egenart

Hvordan møte utfordringene uten å tape verdier vi har?

Utvikling av et liturgisk materiale både for tider med kreativt overskudd og underskudd

Det økumeniske og globale perspektiv

Omfanget av reformen

Arbeidsmåte

Tidshorisont

Nødvendige ressurser til arbeidet

VISJONEN

Det finnes mange kristne samværsformer. Som folkekirke trenger vi et mangfold. Men midt i det hele er det liturgiske uttrykk for oss uoppgivelig. Hvordan skal vi imøtekomme de behov for endring som kommer så sterkt til uttrykk og samtidig ta vare på de verdiene vi bærer med oss, den arv som gjennom tusen år med gudstjeneste i vårt land har ført oss dit hvor vi er i dag?

Målsettingen i denne situasjon må nettopp være tosidig: På den ene side å ta vare på det verdifulle i vår gudstjenestlige arv, ja mer enn det: Å gi våre menigheter del i mest mulig av rikdommen i kirkens liturgiske arv i en form som det er mulig for dagens menigheter å ta til seg. På den andre side må den iver og omsorg for kirkens gudstjeneste som kommer til uttrykk i utålmodigheten fra de unge, en utålmodighet som mange andre også deler, mottas, slik at den kan bli en fruktbar impuls i arbeidet med å utforme et gudstjenesteliv for den tid som er vår.

Det betyr at vi ved starten av dette reformarbeidet kalles til en besinnelse i hele vår kirke på de helt grunnleggende perspektiver for vårt liturgiske liv. Det handler om kirken som Guds folk, som folkekirkens mangfoldige og myldrende fellesskap. Det handler om gudstjenesten som samlingen av Guds folk og som hele gudsfolkets anliggende.

Ved starten av denne prosessen er det også vi vil be: Kom til oss Gud og gi oss liv fra kilder utenfor oss selv.

2003-11-18 Biskop Finn Wagle

Vedlegg 7: Syndsbekjennelsen skal forandres – intervju med Geir Hansen

Syndsbekjennelsen skal forandres

”Syndsbekjennelsen i dens nåværende form har et språk som passer bedre i rammen av et individuelt skriftemål, enn som ledd i hovedgudstjenesten”, sier Kirkerådets Nemnd for Gudstjenesteliv (NFG) i et enstemmig vedtak av 4. desember 2006. Nå får utvalgte poeter i oppdrag å lage forslag til ny formulering av syndsbekjennelsen for Den norske kirkes gudstjenester.

”Hellige Gud himmelske far, se i nåde til meg syndige menneske som har krenket deg med tanker ord og gjerninger og kjenner lysten til de onde i mitt hjerte”, slik starter syndsbekjennelsen og det er særlig denne delen NFG mener er dårlig formulert.

- Dette er en formulering som kun fokuserer på at det enkelte menneske har syndet og krenket Gud. Formuleringen sier ingenting om forholdet til andre mennesker, kritiserer Geir Hansen (bildet) som er leder av NFG sitt underutvalg for arbeid med gudstjenestens inngang og utgang. Andre svakheter ved dagens syndsbekjennelse er i følge Hansen at den er sterkt selvførdømmende, at den kommer for tidlig i gudstjenesten og at formuleringen ”kjenner lysten til det onde i mitt hjerte” er fremmedgjørende.

- Det må da finnes en måte å uttrykke vår delaktighet i det onde, uten at vi må si at vi av hjertens lyst ønsker å gyve løs med syndige handlinger, mener Hansen og siterer en eldre prestekollega: ”Nå er det lenge siden jeg har kjent på denne lysten til det onde i mitt hjerte”. Hansen mener dessuten at en syndsbekjennelse i begynnelsen av gudstjenesten er en negativ måte å starte gudstjenesten på.

- Det viktigste i innledningsdelen til gudstjenesten er å få understreket at vi møter Gud som tilgitte syndere. Vi trenger heller ikke noen spesiell personlig renselse for å begynne eller delta i en gudstjeneste. Det er egentlig gjennom Ordet og sakramentsforvaltningen, at vi skal utfordres til en bevisstgjøring av vår unnfalighet og potensielle ondskap.

Ny plassering av syndsbekjennelsen

Geir Hansen som er sokneprest i Veldre og Brumunddal menigheter har et langt engasjement for gudstjenestens form, blant annet som lærer ved praktikum i liturgikk på MF. I bakgrunnsnotatet: [”Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur”](#), utdyper han sitt syn. Det var med bakgrunn i dette notatet, følgende enstemmige vedtak ble fattet på NGF sitt møte 4. desember 2006:

”NFG mener at syndsbekjennelsen i sin nåværende form har et språk som passer bedre i rammen av et individuelt skriftemål, enn som ledd i hovedgudstjenesten. Vi er også av den oppfatning at syndsbekjennelsen som eget ledd i gudstjenestens innledningsdel ikke er en naturlig del av gudstjenestens ordo. Den naturlige plassering av syndsbekjennelsen i gudstjenesten er i tilknytning til forbønnen. Et element av fellesskapets vilje til syndserkjennelse og forsoning kan uttrykkes i innledningen av gudstjenesten.”

Fra syndsbekjennelse til syndserkjennelse

I notatet [”Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur”](#), foreslår Geir Hansen også at ordet

syndserkjennelse erstatter syndsbejennelse.

- Når vi som felleskap skal gi uttrykk for vår delaktighet i syndens realitet, så handler det ikke om bejennelse av konkrete handlinger, men en slags felles innsikt i syndens vesen og potensielle fristelser, sier Hansen som synes syndserkjennelse er et vel så godt ord for dette som syndsbejennelse. Han argumenterer med at syndsbejennelsen heller ikke har en lang historie i gudstjenesten.

- Opprinnelig var ikke syndsbejennelsen en del av gudstjenesten i det hele tatt. Men i middelalderen begynte prestene å be syndsbejennelsen på egne vegne. Først i 1887 ble syndsbejennelsen et fast ledd i gudstjenestene våre, påpeker Hansen. (Kirkens informasjonstjeneste)

Kontaktperson:

Lillian Mortveit Dittmann, prosjektleder for Kirkerådets arbeid med reform av kirkens gudstjenesteliv.

lillian.dittmann@kirken.no Tlf.: 23 08 12 37

Vedlegg 8: Gudstjenestereformens historikk

Gudstjenestereformens historikk

Det må bli større fleksibilitet i høymessen, lød det på Ungdommens Kirkemøte i 2003.

- [Ungdommen går foran](#)
- [Vedtatt i Kirkerådet](#)
- [Erfaringsbasert prosess](#)
- [Bakgrunnsdokumenter](#)

Ungdommen går foran

”Ung Messe” var et konsept som ble satt i gang i 1994, og det åpnet for en helt ny måte å tenke gudstjeneste på. Gudstjeneste var ikke lenger et oppsett av ferdig trykte tekster, men en struktur som kunne fylles med nye uttrykk. Gudstjenesten ble et sted der alle skulle kunne være med og bidra, etter evner og anlegg. Unge mennesker stod i spissen for dette, sammen med liturger og kantorer utformet de gudstjenester/messer som favnet mange. Sammen feiret man gudstjeneste med alle viktige ledd, men uttrykket ble annerledes. Det ble nytt, nært og ekte.

Menighetene opplevde dette som kjærkomment. De opplevde at nye perspektiver i gudstjenesten åpnet seg for dem. Det ble lettere å være der, delta og gå til nattverd, når ungdommen gikk først. Det ble lettere å være på vei mot et større mål, i egen takt. De oppdaget at ”enhetsprinsippet og regelstyringen kan hemme lokal tilpasning, kreativitet og medvirkning.” Alt dette kom opp på i en åpen samtale på Kirkemøtet i 2003.

Det ble sagt at gudstjenesteordningen skal beholdes, men at det skal åpnes for større grad av lokal tilpasning, kreativitet og medvirkning. Det ble deretter arbeidet fram en ny bruk av Gudstjenesteboken. Alle gudstjenesteordningene beholdt sine foreskrevne strukturer, men enkeltledd ble i mange tilfeller byttet ut med tilsvarende ledd andre steder i Gudstjenesteboken. Dermed var fleksibiliteten allerede et faktum.

Vedtatt i Kirkerådet

Etter Kirkemøtet i 2003 vedtok Kirkerådet å sette ned et utvalg med reformprosessen som mandat. Reformen endret navn fra Reform av høymessen til fikk Reform av kirkens gudstjenesteliv - (Gudstjenestereformen). Endringen betydde at man skulle ha fokus på alt kirkens gudstjenesteliv, ikke bare høymessen. Blant annet innebar det at man skulle gjennomtenke mange ulike aspekter ved gudstjenestelivet, som måten man feirer gudstjeneste på og hvem som har avgjørelsesmyndighet på de ulike områder.

Utvalget som jobber med reformen fikk navnet Nemnd for Gudstjenesteliv (NGF), og er delt inn i fem underutvalg:

- underutvalget for inngang, forbønn og utgang, UU1

- underutvalget for Ordet (tekstlesninger og preken), UU2
- underutvalget for dåp, UU3
- underutvalget for nattverd, UU4
- underutvalget for salmer, UU5

Erfaringsbasert prosess

Det er lagt en føring for selve prosessen: Den skal være åpen og erfaringsbasert. Dette oppfylles blant annet ved at det materialet som utvikles i undergruppene, sendes til prøving og evaluering i menighetene. Det åpne og erfaringsbaserte perspektivet innebærer også bruk av konsultasjoner og av kirkens nettsted. I tillegg betyr det at menigheter og enkeltpersoner som har utarbeidet materiale, skal kunne sende inn sine innspill, som deretter skal samles og vurderes. Ulike forslag vil prøves ut lokal gjennom prosessen. Våren 2007 samles alt materiale, samt evalueringer fra menigheter som har prøvd ut de nye forslagene. Alt systematiseres, og sendes til NFG/ Kirkerådets sekretariat innen 15.okt. Deretter ferdigstilles det som saksdokument for Kirkerådets møte dels i februar og dels i juni 2008. Etter dette gjøres det klart for høringsrunde. Menigheter, utdanningssteder, Bispemøtet og andre institusjoner og enkeltpersoner er høringsinstanser. Høringen varer hele høsten 2008. Etter nyttår samles høringssvarene, og alt legges fram for Kirkerådet og Bispemøtet i flere omganger, inntil det ender som sak til Kirkemøtet i november 2009. Nytt ressursmaterieell for gudstjenestelivet skal være ferdig i 2010.

Bakgrunnsdokumenter:

- Reformen ble til etter et initiativ fra [Ungdommens Kirkemøte 2003](#)
- Biskop Finn Wagles innlegg om [Reform av høymessen](#) under Kirkemøtet 2003
- [NFG sine visjoner for gudstjenestelivet og med Kirkerådets kommentarer](#)

Vedlegg 9: Syndsbekjennelse og liturgisk forberedelseskultur, av Geir Hansen

SYNDSBEKJENNELSE OG LITURGISK FORBEREDELSESKULTUR

Av Geir Hansen

1. Skriftemålet som kirketukt og forberedelse til nattverdgang

Syndsbekjennelsen kom sent inn som et felles ledd i vår høymesse. Det skjedde først i 1887. Fra gammelt av har syndsbekjennelsen først og fremst vært knyttet til kirkens skriftemålspraksis. Skriftemålet var opprinnelig og helt fra oldkirkens dager en åpenlys, offentlig handling. Bakgrunnen for denne praksisen var Jesu ord i Matt. 18.15-17 om menighetens ansvar for å iverksette en bror som synder. Det handlet om å hindre ”syndens skadelige innvirkning på menighetslegemet og forestillingen om menigheten, kirken ”uten flekk eller rynke” (Ef 5,27)” (Fæhn, s. 121)

Som en slags preventiv og forebyggende handling måtte derfor den som hadde begått en grov forseelse som mord, ran og lignende, bekjenne dette åpent for hele menigheten for å forsones med den igjen, og for å kunne gjøre eventuelle botshandlinger.

Da denne skriftemålspraksisen etter hvert ble erstattet av det private skriftemålet utover i middelalderen, ble også hensikten med skriftemålet endret. Fra primært å være en forsoningshandling overfor menighetsfellesskapet, ble det en individuell syndstilgivelseshandling, og etter hvert en forberedelseshandling til nattverden.

I Kirkeordinansen av 1542 finner vi en videreføring av det som gjennom middelalderen hadde utviklet seg til å bli skriftemålets tre hovedkomponenter, bekjennelse og absolusjon, kunnskapsprøve og forberedelse til nattverden.

”I en sum kan vi si at ordinansen fastsetter dels et frivillig, lønnlige skriftemål uten direkte sammenheng med nattverden, og dels en nærmest obligatorisk kunnskaps-prøve før nattverden. I praksis smeltet disse to elementer sammen til én handling, fordi det i århundrer hadde vært vanlig praksis at alle som ville gå til alters, på forhånd ble prøvet og avløst. – Dersom den skriftende ikke kunne barnelærdommen godt nok eller hadde begått åpenlyse synder, skulle vedkommende holdes borte fra nattverden inntil han hadde en nødvendige kunnskap – respektive hadde gjort opp for seg og eventuelt også stått åpenlyst skrifte.”(Fæhn, s. 130)

Det er igjen tanken om menigheten som et rent og plettfritt fellesskap, samlet rundt nattverdbordet, som gjør seg gjeldende, og som virker formende inn på skriftemålspraksisen. For å kunne delta i denne hellige handlingen må det enkelte menneske gjennom en forberedende kunnskapstest og en eventuell moralsk renselseshandling bestående av syndsbekjennelse og absolusjon.

2. Syndsbekjennelsen i gudstjenesten – fra individuell forberedelse til felles gudstjenesteledd

Synsbejennelsen, som altså ikke var en del av kirkens klassiske liturgi, kom inn i liturgien på en stillfarende og neste umerkelig måte i forbindelse med Karl den Stores liturgireform på 800-tallet. ”Da synsbejennelsen kom inn i gudstjenesten (eller messen), var det opprinnelig ikke i form av et felles ledd slik vi kjenner det i dag.... Den kom inn i form av bønner (også kalt ”apologier”) som prest og medhjelpere skulle forrette, alt mens kor og menighet for øvrig innledet gudstjenesten, vanligvis ved å synge utdrag fra Salmenes bok i Det gamle testamentet.” (Schumacher)

Hvorfor ble denne ”stille” synsbejennelsen innført, mens menigheten samtidig var opptatt med å synge Davidssalmer? Jo, det hang sammen med ”forestillinger om at presteskaper bar på et særlig ansvar som gudstjenesteledere, og ikke minst det forhold at de bokstavelig talt hadde nærkontakt med det hellige.

Prestens plass var ved det hellige alteret. Der skulle de lese hellige tekster og håndtere hellige gjenstander som inneholdt brødet og vinen som i løpet av messen skulle innvies til hellige gaver. Innføringen av synsbejennelsen hadde med andre ord bakgrunn i en mentalitet som anså det som påkrevet at en nærkontakt med de hellige ting ikke kunne finne sted uten en eller annen form for forutgående renselse.” (Schumacher, min framheving)

Prestenes synsbejennelse ble altså en type stille, personlig formet bønn, som fungerte som ”mental forberedelse til den hellige handling”, en forberedelse som faktisk skjedde etter at den felles gudstjenesten var begynt. Dette utviklet seg etter hvert til å bli en mer og mer almen tendens, sier Schumacher : ”Mot slutten av middelalderen legger vi merke til at også vanlige kirkegjengere oppfordres til å gjøre som presten. De første praktiske fortolkninger av gudstjenesten beregnet på lekfolk, benyttet seg av gudstjenestens forløp som en ramme for fromhetsøvelser. Bønn og bot og meditasjon skulle finne sted parallelt med messens gang. Slik fikk messen i middelalderen det særegne dobbelte preg av på en og samme tid felles handling og privat lønnekammer. Det siste ble imidlertid forsøkt styrt ovenfra i den forstand at den kirkelige katekese tilrettela et nærmest mønstergyldig program for hvorledes gudstjenestens enkelte ledd kunne benyttes som spore til fromhetsøvelser. Og synsbejennelsen –jo, den ble plassert i begynnelsen av gudstjenesten.”(Schumacher)

Dette er bakgrunnen for og forklaringen på en av parolene innenfor den liturgiske reformbevegelsen i moderne tid, en bevegelse som arbeidet for å fornye den klassiske oppfatningen av gudstjenesten som menighetens felles handling:
”Du skal ikke be i messen, du skal be messen.”

Men reformen av den norske gudstjenesten i tidsrommet mellom 1889 og 1920 gikk i en annen retning. For, ”ved siden av å argumentere ut fra tradisjonen, bygget Gustav Jensen sitt syn på messens ordning på et individual-psykologisk prinsipp. Liturgiens forløp skulle uttrykke kristenlivets hovedkomponenter: omvendelse (bot), tro og kjærlighet skulle gestaltes gjennom messens forløp. Dermed var synsbejennelsen blitt en integrert og nødvendig del av gudstjenesten.” (Schumacher)

3. Synsbejennelses-momentet tar overhånd

Tradisjonelt er Kyrie knyttet til Gloria/lovsangen, og ikke til synsbejennelsen.

”I Kyrie lovpriser de troende Herren og ber om hans miskunn” sier den katolske kirke når den skal forklare dette leddet. Men etter at syndsbekjennelsen i 1887 ble innført som fast ledd før Kyrie i høymessens innledningsdel, ble etter hvert Kyrie sett på som en naturlig forlengelse av denne. Og i Alterboken av 1920 blir de kort og godt slått sammen til ett ledd kalt ”Syndsbekjennelse med kyrie”.

Jeg er enig med Jørund Midttun når han kommenterer denne utviklingen slik:

”Denne koblingen har blitt ganske vanlig, ikke bare i Den norske kirke, men også i økumeniske sammenhenger og i andre kirker. Det er kanskje ikke så rart, siden tematikken i de to leddene ligner nokså mye på hverandre. Etter min mening gir det en innsnevring av tolkningsfylden bak kyrieleddet å binde det ensidig opp mot syndsbekjennelse. De bibelske foreleggene til ropet, for eksempel den blinde Bartimeus (Mk 10,47) handler ikke om syndsbekjennelse, men er et rop om oppmerksomhet og hjelp. Den samme funksjonen har det som omkved i et litani. - - Betydningen av Kyrie som et innledende rop om oppmerksomhet fra Gud, så å si menneskets ur-rop, må derfor etter min mening være grunnbetydningen.”(Midttun)

Slik jeg ser det har syndsbekjennelsen kort og godt fått en for stor og for selvsagt plass i vår kirkes høymesse. Det er ingen selvfølge at den skal beholdes som et fast ledd i innledningsdelen, og i dagens situasjon bør det gis en spesifikk begrunnelse for hvorfor den eventuelt skal beholdes, og hvordan den best kan utformes og settes i relasjon til Kyrie/Gloria (se punkt 6. Syndsbekjennelse som kultisk-kulturelt fenomen). I tillegg bør vi se på syndsbekjennelsens og skriftemålets muligheter i en liturgisk forberedelseskultur i et moderne, sekularisert samfunn (Se punkt 7. Liturgisk forberedelseskultur).

4. Deltakelse i høymessen krever ingen innledende eller forutgående syndsbekjennelse.

Gustav Jensen mente å se en korrespondanse mellom messens ordning og kristen-livets psykologi. Den innledende syndsbekjennelsen ble derfor betraktet som en omvendelseshandling, og det er lett å se at den sterke understrekningen av men-neskets syndighet i Alterboken av 1920 (”Se i naade til mig arme, syndige menneske, som har krænket dig med tanker, ord og gjerninger, og kjender den onde lyst i mit hjerte!”) er influert av gammeltestamentlige kalls- og botsberetninger, jfr.profiten Jesajas kallsvisjon (Jes. 6) og Davids botssalme (Ps 51), formulert etter at profeten Natan hadde avslørt hans utroskap og kyniske drap av Uria (2. Sam. 12).

Selv om enkeltmennesker kan fortelle om tilsvarende erfaringer også i vår tid, kan ikke slike erfaringer og bekjennelse av urenheter og personlig ondskap gjøres til betingelse for deltakelse i menighetens felles gudstjeneste. Å betrakte messens ordo som uttrykk for en personlig/åndelig ordo-salutis modell, er en umulighet i dag, og representerer i realiteten en uheldig og unødvendig sammenblanding av religiøse kategorier: en ting er menighetens felles gudstjenestehandling, en annen ting er den enkeltes religiøse erfaringer.

I vår pluralistiske tid er det ikke mulig å fastholde et felles fromhetsmønster. Det er derimot svært viktig å utvikle en liturgisk forberedelseskultur som kan hjelpe moderne, uavhengige mennesker til å finne veien inn i gudstjenesten som menighetens felles handling, og til et møte med den hellige Gud i den konteksten.

Forberedelseskultur og felles høymesseliturgi bør sees i sammenheng med hverandre, men vi må samtidig se til at det ikke oppstår en sammenblanding som i middelalderen, der enkeltmenneskets forberedelse og andaktsliv faktisk fortrenget felleliturgiens betydning. Liturghistorien viser at syndsbekjennelse ikke er en nødvendig del av menighetens hovedgudstjeneste. Hvorfor skal det da kreves skriftemål eller en personlig formet syndsbekjennelse forut for, eller i begynnelsen av en kristen høymesse? –

Etter en seriøs behandling av spørsmålet har Svenska kyrkan kommet til at dette ikke er et nødvendig krav. Da forslaget til ny gudstjenesteordning ble utgitt i 2000, ble det også gitt en seriøs argumentasjon for dette standpunktet:

”Församlingens gemensamma syndabekännelse började att användas i samband med reformationen. Under tidigare århundraden firades församlingens huvudgudstjänst utan gemensam syndabekännelse. Det kan alltså inte på något sätt hävdas att syndabekännelsen/bönen om förlåtelse hör till huvudgudstjänstens grundläggande beståndsdelar, ävan om syndabekännelsen i Svenska kyrkans tradition kommit att dominera helhetsintrycket av gudstjänsten. Den kristna huvudgudstjänstens grundstruktur består av Samling, Ordet, Måltiden, Sändning, utan att syndabekännelsen inngår som en bärande grundbeståndsdel. Den har kommit att få sin betydelse som en förberedelsesakt inför kommunionen. Utan bekännelse och avlösning har inte kommunion varit tillåten under en period av vår kyrkas historia.

Först 1986 kan man säga att den tidigare så starka kopplingen mellan beredelsen och nattvardfirandet bröts. Kyrkomötets läronemd yttrade då att mässa kan firas utan att momentet beredelsen inngår i någon form. Det finns, enligt läronemden, inte några ”tungt vägande läromässiga skäl” mot att fira mässan på et sådant sätt. Detta blev också verklighet vid 1986 års kyrkomöte när den nya kyrkohandboken antogs med flera ordningar i vilka mässa inngår, men där beredelsen saknas.”(Motiveringar, s.75)

En kan jo få et inntrykk av at dette i realiteten innebærer en nedtoning av tanken på Guds hellighet. Men slik jeg ser det representerer det i stedet en mulighet for en endring og fornyelse av gudstjenestens hellighetsdimensjon. For at det skal skje må vi frigjøre oss fra kultiske renhetstanker, med røtter langt tilbake i den gamle pakts tempeltjeneste, - ideer som periodevis har gjort seg sterkt gjeldende i kirkens gudstjenesteliv, noe jeg allerede har vært inne på i omtalen av skriftemålets og syndsbekjennelsen rolle som forberedelse til gudstjenestedeltakelse.

Gordon Lathrops liturgiske ”hellighetsdialektikk”, som jeg nå vil presentere, representerer en reflektert videreføring av den gammeltestamentlige profettradisjonens kritikk av tempeltjenesten (jfr. Hosea 6,6: ”For jeg vil ha troskap, ikke slaktoffer, gudskjennskap heller enn brennoffer.”) En kritikk som ble videreført og nådde sitt klimaks langfredag (jfr. Matt. 27, 50f.: ”Men Jesus ropte igjen med høy røst og oppgav ånden. Da revnet forhenget i tempelet i to, fra øverst til nederst.”)

5. Fra kultiske renhetstanker til liturgisk hellighetsdialektikk

”Jeg tror på Den Hellige Ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn, ...”

Gordon Lathrop tar utgangspunkt i en klassisk liturgisk dialog fra Østkirken. I denne dialogen finner han "one of the great juxtapositions of all liturgy" (Lathrop, s.11) ("juxtaposition" = "spenningsfylt sidestilling av motsetninger"):

Liturgen står bak alteret, der brød og vin er fremsatt, og inviterer forsamlingen til et møte med Gud ved å rope ut: "Holy things for the holy people." - Om denne invitasjonen sier Lathrop: "That invitation to participate, to take up the holy things and be the holy people, ought to be the continual theme of any helpful liturgical theology. Such a theology ought to say: "Come!" It ought to characterize the participants, together with their actions and their focusing symbols, as full of God. (min fremheving) It ought also to make the warning implicit in the invitation: "These things are dangerous. Participation is for holy people." (Lathrop, s.11)

Uten at det sies noe mer om hva denne fascinerende og skremmende helligheten innebærer, kommer så folket/koret med en respons, som delvis motsier, delvis utfyller denne invitasjonen (og blir altså stående i et spenningsfylt, men fruktbart dialektisk forhold til den): "One is holy, one is Lord: Jesus Christ, to the glory of God."

"Hellige ting for hellige mennesker" sier presten. "Bare én er hellig" svarer folket. Lathrop forklarer betydningen av denne liturgiske hellighetsdialektikken slik:

"We must be holy" says the one. "The only holiness we know is God's mercy" says the other. A critical liturgical theology will try to clarify both assertions. It will try to harmonize them as well as heighten the tension between them. It will invite us to the holy things. It will also criticize them. And it will finally locate itself in the powerful silence between the invitation and the response.

When the holy things are restored to the center of the liturgical experience of the churches and held under this tension, they may be for us all again and for our world "life-giving sources of the knowledge of God." It is to that end that we take up the task of liturgical theology in our time."(Lathrop, s.11)

Slik jeg tolker Lathrop betyr dette at gudstjenestens innledningsdel først og fremst skal uttrykke forventning og glede over at vi som Guds hellige folk ("as full of God") er samlet til gudstjeneste, og at vi som frie, oppreiste og benådede mennesker igjen skal få møte den oppstandne og gi ham vår lovprisning, vårt takkeoffer. Men i innledningsdelen skal det også markeres at når vi som fellesskap går "den ene hellige" i møte, da møter vi den som i sin hellighet er annerledes og som derfor alltid representerer et kall og en utfordring til oss som er samlet i Guds navn.

Jeg tror forfatteren Axel Jensen taler på vegne av mange mennesker i vår individualistiske tid når han sier det slik: "En out-sider, som meg, er et menneske som alltid bærer på en lengsel etter å bli en in-sider, men som bare kan bli det på sine egne premisser." Jeg spør meg selv: Hvordan kan vi åpne veien mot sakramentenes "hellighet", "de helliges samfunn", og "den ene hellige Gud" som møter oss der, samtidig som det enkelte menneskes selvbestemmelsesbehov blir respektert? Og svaret mitt går i denne retningen: desto tydeligere hellighetens annerledeshet og kritisk-utfordrende side ("bare en er hellig") kommer til orde i liturgien, desto lettere er det for lengtende out-sidere og bli in-sidere. For det er ikke likhet i holdninger, meninger og oppførsel som er

grunnlaget for gudstjenestefellesskapet, men bundetheten til den ene hellige, som i sin annerledeshet er den barmhjertige.

Det som i følge Lathrop kjennetegner menighetens møte med ”den ene hellige” er at vi blir henvist til vår neste. Det er derfor Ordets del i gudstjenesten fører direkte over i menighetens forbønn for verden og dens nød. Det er derfor Nattverdmåltidet opprinnelig førte direkte over i diakonale handlinger, når det som ble til overs av offertoriegavene ble brakt til syke og nødlidende av diakonen, etter at gudstjenesten var over.

Fordi den ene hellige alltid i sin barmhjertighet henviser oss til vår neste, bør derfor en eventuell syndsbekjennelse i gudstjenesten ikke først og fremst uttrykke at den enkelte av oss i møte med Guds hellighet er en syndig og uren person, men at vi som fellesskap så altfor lett blir oss selv nok, og at vi i vår tjeneste for Gud så altfor lett kan komme til å glemme vår neste og lukke oss inne bak beskyttende vegger og fromme formuleringer. ”Vi er skyldige å elske hverandre, og på det punktet er vi alle skyldnere. Men den syndsbekjennelsen høymessen av i dag møter oss med, svikter på et avgjørende punkt. Den opererer utelukkende innenfor forholdet Gud – menneske, i stedet for å føre oss inn i livets sanne trekantdrama: Gud – meg selv – og min neste.” (Schumacher)

6. Syndsbekjennelse som symbolsk-kulturelt fenomen

Selv om jeg har argumentert for at syndsbekjennelse ikke bør betraktes som en nødvendig forberedelse/renselse ved gudstjenestens innledning, mener jeg at syndsbekjennelsesmomentet fortsatt er av stor betydning for en kristen gudstjeneste. Men forutsetningen er at det må etableres en liturgisk forståelse for syndsbekjennelse som felles handling, basert på andre forutsetninger enn dem som tradisjonelt har vært knyttet til det individuelle skriftemålet. Vi må kunne gi en troverdig begrunnelse for syndsbekjennelsesmomentet som symbolsk-kulturelt fenomen. Som et bidrag til dette vil jeg nå referere til filosofen Arne Johan Vetlesen og teologen Jan Olav Henriksen.

Det som først og fremst har fanget min interesse for Vetlesens forfatterskap, er hans fenomenologiske tilnærming til ondskapen, og hans påpekning av at en naiv fornektelse av ondskapens realitet, fører til at onde handlinger lettere finner sted. I boken *Fra hermenevtikk til psykoanalyse* hevder Vetlesen og hans medforfatter Erik Stänicke følgende: ”Ved at all destruktivitet, alt hat og alle onde hensikter ikke trenger å bli ansett å komme utenfra (...), men innrømmes også å komme innenfra, fra en selv som individ eller fra ens egen gruppe, blir destruktivitet som sådan mindre farlig, mindre truende. Erkjent som almenmenneskelig potensialitet blir destruktivitet mindre sannsynlig som konkret utagert aktualitet”. (Vetlesen, s. 293 f.)

I følge systematikerne Jan-Olav Henriksen er poenget for Vetlesen og Stänicke ”å ta på alvor og la mennesker gjenkjenne de destruktive elementene i sitt eget liv, uten at de undertrykkes, sensureres eller fortrenses. – Vetlesen og Stänicke mener at det onde bare kan overvinnes der man motvirker en avspaltning av det onde, slik at det ikke lenger får leve videre uforstyrret i sin egen logikk. Det kan bare skje der man innrømmer den plass innenfor en livsholdning som nettopp er basert på, og forpliktet på, det gode.” (Henriksen, s. 231, min framheving)

De to forfatterne framhever betydningen av en seriøs kulturell bearbeiding av ondskapens impuls (Vetlesen, s. 230 ff.) Når mennesker i fellesskap kan forestille seg det onde og bearbeide ondskapen inne i seg, vil de lettere kunne unngå å gjøre onde handlinger i praksis, hevder de. Det handler om at aggressive impulser kan og bør løsrives fra konkrete personer eller objekter. ”Jo mindre konkret individets omgang med sitt eget potensial for aggresjon og destruktivitet er, desto større – mer fleksibelt og elastisk – vil det rommet være som det ved hjelp av fantasi, forestillinger og bilder omgås dette potensialet i.” (Henriksen, s.231, min framheving)

Men kulturen kan ikke gjøre dette på en hvilken som helst måte. ”Svært mye av det som fremstilles i det kulturelle, symbolbrukende rommet, er for likt ondskap som fysisk-reelt utagert; bildene, metaforene, fortellingene som tilbys, er for imiterende – for lite abstrakte – i forhold til de impulser og affekter som det gjelder å bearbeide på en måte som demper trykket henimot utagering overfor virkelige, til forskjell fra forestilte, objekter.” (Vetlesen s. 303 f, Henriksen s. 232)

Denne kritikken rettes først og fremst mot de altfor konkrete uttrykk for ondskap som finnes i film og underholdningsindustri. Voldsfilmenes påtrengende og realistiske framstilling av ondskapen hindrer faktisk muligheten for en indre bearbeiding av ondskapen, og kan i verste tilfelle føre til at de onde handlingene i filmen imiteres i den virkelige verden.

Men kritikken kan også, i følge Henriksen ”rettes mot kirken og teologien som formidler av virkelighetstolkning og som symbolbærer i forhold til viktige elementer i menneskelivet. I sin angst for enten å være for svartmalende eller for mytologisk i sin tilnærming til virkeligheten, er den teologiske talen om det onde noe som i moderne tid er forstummet, med unntak av der den er blitt artikulert i en moralsk form (og som vi har sett, er dette en fatal reduksjon). Dermed er det onde i liten grad noe som har blitt ”inventar” i menneskets indre verden. Følgelig har mennesket fått mindre mulighet for å forholde seg til og forstå det onde i sin dybde.” (Henriksen s. 232)

Synsbejennelse som symbolsk-kulturelt fenomen i vår tid bør altså oppfattes som noe helt annet enn å bejenne synder, forstått som konkrete destruktive handlinger. Etter min mening hører nettopp den type synsbejennelse med til det private skriftemålet, der den møtes med en konkret form for syndstilgivelse, absolusjon. Men når ondskap og destruktivitet forstått som ”almenmenneskelig potensialitet” skal møtes og bearbeides på en konstruktiv måte gjennom en symbolsk-kulturell handling, bør dette først og fremst være motivert ut fra tanken på at det skal ha en ondskaps-forebyggende funksjon. Det handler om å erkjenne det onde for at vi og andre ikke skal bli offer for vår tilbøyelighet til ondskap.

Forutsetningen for at dette skal fungere etter intensjonen er for det første at det onde ikke fremstilles altfor konkret (det fanger lett oppmerksomheten på en måte som hindrer indre bearbeidelse) og for det andre at det skjer ”innenfor en livsholdning som er basert på, og forpliktet på, det gode.”

Som gudstjenesteledd bør kanskje ordet ”synsbejennelse” erstattes av ”syndsbejennelse”. Syndsbejennelsen bør være formet i flertall (”vi”, ikke ”jeg”). Slik jeg ser det, er det ikke naturlig at den etterfølges av absolusjonsord (som bør reserveres for skriftemålets synsbejennelse). Men syndsbejennelsen kan gjerne følges opp av en understrekning av Guds uransakelige nåde og barmhjertighet. Dette er viktig for at ikke syndsbejennelse og Kyrie blir satt i direkte forbindelse med hverandre. En markering av Gud som en forsonende kraft, etter at

vi har vedstått oss vårt destruktive potensiale som mennesker og fellesskap, er en god opptakt til påkallelsen og lovprisningen av Gud, den ene Hellige, i Kyrie og Gloria.

7. ”Veier til det hellige” – opplevelse av hellighet og hellige handlinger

Den liturgiske forberedelseskulturens hovedhensikt bør være å lede mennesker til et møte med den Hellige og ”de helliges samfunn”. Men i vårt postmoderne, sekulariserte samfunn er det selvsagt sprikende holdninger til fenomenet ”hellighet”, og mange vil nok vegre seg for å bli med på den slags forberedelser:

Vi ser på den ene side en vending ”fra den Hellige til den vennlige Gud”. En vending som religionsviter Ingvild Sælid Gilhus har tydeliggjort ved sin analyse av 256 svar som norske kjendiser har gitt til Dagbladet på spørsmålet: ”Hvis himmelen fantes, hva ville du ønske at Gud sa når du ankom? Følgende svar nevnes som ganske typisk: ”Jeg tror Gud ville sagt: ”Hei, lille klovn min. Mormor har svelene klare, farfar har stemt pianoet og farmor har satt over kaffen.”” (Jfr Vårt Land, mandag 20.februar 2006).

Selv har jeg opplevd å høre en prest sammenligne Gud med en forventningsfull, logrende hund, i forbindelse med et stort kirkejubileum. Det var et oppriktig forsøk på å tegne et vennligere og mer inkluderende gudsbilde enn det som kirkegjengere opp gjennom kirkehistorien har blitt presentert for. Men for meg ble det først og fremst en understrekning av at vi, i vårt forsøk på å ufarliggjøre Gud, bidrar til å gjøre gudstroen til et helt uinteressant og overflødig fenomen.

Men i vår tid ser vi også en annen holdning til ”hellighet”, en holdning som representerer en vending bort fra det hverdagslige livet, hvor det for så vidt er mer enn nok av vennlighet, men hvor respekten for livets hellighet savnes. ”Varför avtar inte helighetslängtan hos den moderna sekulariserade människan? Varför berörs människor ibland av det heliga trots att de säger sig inte tro?” spør Owe Wikström. (Wickström 1993, s.13), og mener å kunne se en klar tendens til at mennesker i dag leter og lengter etter det hellige og ukrenkelige i tilværelsen, både utenfor og innenfor kirkens murer.

Fra kirkelig hold har det nok vært en tendens til å si at mennesker bare kan møte den hellige Gud i og gjennom ”de helliges forsamling”. I dag oppleves det nok helt omvendt for mange: skal de nærme seg ”det hellige” eller ”den hellige” søker de, som Hans Børli, i hvert fall ikke til kirkens gudstjenester (siteret fra Dahl, s. 60-61):

Kristendommen tja,
den kan være temmelig lunken.
Som lukten av prestefis i sakristiet
Alt dette ulne Jesus-pratet
som har gjort Vårherre til
en tannløs gammel gubbe
som lever på kår hos Sønnen.

Er det rett å ta lynet ut av Jehovas hånd
på denne snakkesalige måten? Nei -
den som alltid ferdes til fots

under åpen himmel, den som
skjelver for torneværets velde,
sloss mot vinterstormene,
lytter ved sommerengene,
han aner en høyere guddom:

Den ansiktsløse, den navnløse
som bor i boliger av lys
der du må legge av deg din menneskeham
ved porten før du trår inn
slik husmennene i gamle dager
måtte kippe av seg de jordete skoene
før de gikk inn til husbonden.
Det er ikke mulig for oss mennesker
å uttale Den navnløses navn
fordi vi har ord
og tunge.

For Wickström er det viktig å vise ”att det stora intresse som läggs ned på religionens dogmatiska eller historiska sida måste balanseras av et studium av religion som upplevelse och som beteende.” (Wickström, s.1) I en liturgisk forberedelseskultur bør det nettopp legges vekt på sammenhengen mellom opplevelser og handlinger: ”Prøv å gjør dette, og se hvordan du opplever det!”

Liturgisk spiritualitet forutsetter en mentalitets-omvendelse: det handler om å oppdage kroppens og handlingenes avgjørende betydning for det ”åndelige liv”.

”Pascals ”veddemål” – et stykke kristen pedagogikk”, heter en artikkel av Per Lønning, hvor denne typen ”omvendelse” beskrives nærmere. I samtale med en nær ikke-troende venn, hevder Pascal at det mest vettuge tross alt er å satse på at Gud eksisterer. Vennen må gi Pascal rett i hans argumentasjon for dette standpunktet. Men problemet hans er at han ikke greier å ta konsekvensen av denne innsikten: ”Jeg kan ikke få fred, og jeg er slik laget at jeg ikke kan tro. Hva vil du egentlig at jeg skal gjøre?” - På dette svarer Pascal at mange har vært i samme situasjon, men har allikevel funnet fram til troen. Disse menneskene startet, sier Pascal, med ”å oppføre seg helt som om de trodde: ta vievann, bestille messer etc.” Pascal argumenterer for at det ikke går noen vei fra en forstandsmessig fastholdelse av Guds eksistens, til tro. Denne veien er stengt av menneskets lidenskaper, sier han. Poenget er mer å minske lidenskapene, enn om å overbevise seg selv med gudsbeviser. Og det kan bare gjøres ad praktisk vei, ved å begynne å handle ”som om” en tror.”
(Hansen, s. 55)

8. Om å ”være under veis” og ”mystagogisk-liturgisk” veiledning

Pilgrimsprest Arne Bakken brenner for de muligheter som ligger i å lage vandregudstjenester, hvor forberedelse og gudstjeneste glir umerkelig over i hverandre. ”Veien til gudstjenesten er en del av gudstjenesten” sier han når han arrangerer kortere eller lengre pilgrimsvandringer som starter i Guds natur, og ender i et gudshus.

På en prostigudstjeneste i Ringsaker, som startet i prestegårdshagen, ledet Arne Bakken oss skritt for skritt, fra terskel til terskel, gjennom porten i kirkegårdsmuren, gjennom kirkens inngangsdør, gjennom våpenhus, kirkeskipet og korbue, nærmere og nærmere det hellige rommet, helt til vi sto fremme ved det mektige hovedalteret innerst inne i det lange koret i den gamle og ærverdige Ringsaker kirke.

Gudstjenesten ble til mens vi hele tiden var underveis mot et møte med Gud og det hellige. Den besto av oppbrudd, vandring og samling, oppbrudd, vandring og samling, flere ganger etter hverandre. Bakken tror at pilgrimsvandringenes oppblomstring i vår tid henger sammen med at mange mennesker i dag nettopp identifiserer seg med tanken på det å være underveis, samtidig som det er et mål i sikte. På den ene siden viser det seg at vandringen ofte oppleves vel så viktig som det å nå fram til målet. Men på den annen side blir det helt meningsløst å vandre på må-få, uten et bestemt mål for vandringen.

For noen mennesker er opplevelsen av å få være underveis mot Gud det aller viktigste, for andre er opplevelsen av å komme hjem og være i en forsamling der "Gud er midt i blant oss" det viktigste. Dette er betingelser som en liturgisk forberedelseskultur må være seg bevisst. For noen er veien kort til kirkerommet og menighetens felles gudstjeneste, for andre er den lang. Kirkekonsulent Arne E. Sæther har lagt stor vekt på at nye kirkebygg bør synliggjøre og legge til rette for begge disse dimensjonene. Jfr idéprosjektet "UNDERVEIS – rastepass for pilgrimsfolket" (Sæther, s. 94). For noen vil kanskje det å delta i vandregudstjenester som starter ute i Guds frie natur, fungere som en døråpner til gudstjenesten inne i kirkerommet. Jfr. Hans Børlis dikt Gudstjeneste (Børlis, s. 433):

Jeg sitter her i en kirke
En løvsanger kvitrer ved redet,
av skogduft og dogg og dag. En bille bestiger et strå.
Linnéa ringer til messe
Og dypt i den signede stillhet
med lydløse klokkeslag. Hører jeg livshjertet slå.
Og presten har intet ansikt
Det finnes en tillit i verden,
og prekenen har ingen ord. et lys over store og små.
Det hellige sakramente
er angen av vårlig jord.

Som en del av den gudstjenestereformen som nå pågår, bør det utarbeides litteratur som kan fremme det jeg vil kalle en mystagogisk-liturgisk veiledning i kirken. Det er en veiledning som ikke skal starte i en dogmatisk bestemt gudstjenesteforståelse, men som, med utgangspunkt i det enkelte menneskes situasjon og opplevelser, skritt for skritt skal veilede gjennom konkrete forslag til handlinger som uttrykk for tro (Jfr. Pascals pedagogikk).

Det er to grunner til at jeg foreslår ordet "mystagogisk" som betegnelse på en liturgisk veiledningspraksis. Den første er at veiledningen bør ha et "helligetsdialektisk" utgangspunkt, dvs en forståelse av det hellige som relatert til konkrete handlinger og mennesker, men samtidig forankret i en grenseoverskrivende hellighet, som ingen mennesker kan rå over eller forklare fullt ut.

Den andre grunnen er kort og godt de sterke inntrykkene jeg sitter igjen med etter å ha sett og studert filmen Stalker. Det var Owe Wickström som først gjorde meg oppmerksom på filmen.

Boka *Mørket som blender* inneholder bl.a. fire skisser fra Paris, med overskriften *Om nødvendigheten av å bøye seg*. Der forteller Wickström:

”På en liten kino ved Rue André des Arts vises det en hel måned bare filmer av Tarkovskij. Den russiske regissøren levde sine siste år i Paris. En kveld ser jeg filmen *Stalker*. Filmen er fylt av unnaglidende og nettopp derfor fascinerende symbolikk: vann som drypper, en hund som følger etter noen, et tog som stanser, et vannglass som plutselig beveger seg, stormvinder som uten grunn drar gjennom naturen. Tre menn må med den største anstrengelse ta seg gjennom en lang, fuktig og ubehagelig tunnel og vandre over livsfarlige minelagte, sølete områder, fylt av utbrente tanks og menneskelik. Filmen handler om en mann som er en slags leder – han hjelper mennesker inn i ”Zonen” – hva nå det er. Kanskje en slags tilstand av hvile, midt inne i en for øvrig ødelagt verden. *Stalker* er en starets, en åndelig veileder.”(Wickström, 1995, s. 211)

Stalker leder to menn, en forfatter og en professor, gjennom dette livsfarlig området. De to følgesvennene hans kan bare overleve ved å følge de veimerkene som *Stalker* gir dem. ”Når *Stalker* forsøker å føre vennene sine gjennom sølen, hører man at noen lavmælt og liksom adspredt plystrer fiolinstemmen til den altarien som ligger midt inne i Bachs *Matteuspassjon*: ”*Erbarme dich*” (Forbarm deg). Bach har lagt inn denne arien i sitt passjonsverk straks etter at Peter har fornektet sin mester. I filmen finnes den bare med som en lavmælt, men klart tydelig melodi. Den følger synet av nærgående, herjede ansikter og glidende bilder – en tone som taler om barmhjertig-het i det utbrendte.”(Wickström 1995, s. 212)

Det som Wickström legger vekt på i sin beskrivelse av filmen er *Stalkers* reaksjon i møtet med det hellige: ”Når *Stalker* har ført sine følgesvenner fram til *Zonen*, ser man ham falle på kne mot jorden. Ja, han omfavner jorden. I lange sekvenser ser man hans brunsvidde nakke, på skrå bakfra. Både filmskaperen Tarkovskij og hans filmhelter henviser ofte til Dostojevskij og til den ortodokse ikonteologi. Hos Dostojevskij møter man gang på gang at mennesker bøyer seg. De bøyer seg mot jorden, de omfavner skaperverket. Som uttrykk for forundring, beven eller tilgivelse bruker Dostojevskij kroppens språk – ikke minst når han vil peke på rasjonalitetens grenser og ydmykhetens styrke. I det hele tatt beveger mennesker seg fysisk i relasjon til det guddommelige i hans verk. De ikke bare tenker Gud – de gestalter sin aktelse. Gud ydmyker man seg for, men forstår man ham? *Neppe*.” (Wickström 1995, s. 212, min fremheving)

Tilbedelsens kroppsspråk er et viktig element i en mystagogisk-liturgisk veiledning. Men et like viktig element er at denne type veiledningspraksis alltid er prøvende og utforskende. Den beveger seg hele tiden i det uvisse, nettopp fordi møtet med ”den hellige” alltid er uforutsigbart. Det kom også tydelig fram i Tarkovskijs film, og det var den siden av filmen som gjorde sterkest inntrykk på meg:

Stalker, filmens mystisk veiviser, blir nemlig stående helt maktesløs når han endelig har ført forfatteren og professoren helt fram til det hellige rommet, innerst i ”*Zonen*”. Han forklarer dem at de nå står ved terskelen til ”det lovede land”, og det som vil skje når de tar det siste skrittet over denne terskelen, er at deres innerste ønsker og lengsler vil bli oppfylt. Men i dét øyeblikket vekkes for alvor professorens og forfatterens tvil og ambivalens: de har, delvis motstridende, vært villig til å følge *Stalkers* råd og anvisninger gjennom den farlige ”*Zonen*”, men når de nå selv utfordres til å ta det siste skrittet i tro, for gjennom det å møte den absolutte

godhet og barmhjertighet, den som har fulgt dem som en svak, plystrende stemme mens de har vært underveis, da sier de kort og godt nei!

Istedet for å forlate out-sider posisjonen og bli in-sidere, ved å våge å ta det siste skrittet over i lykksalighetens land, begynner de å argumentere for hvor komplett urimelig det er, at det skal finnes et slikt vidunderlig sted: "Hvordan skulle det bli her i verden hvis alle mennesker skulle få sitt innerste ønske oppfylt?" spør de. "Hva slags utopisk naivisme er dette?" osv. osv. Etter hvert problematiserer de tanken på det helliges ubegripelige godhet og barmhjertighet så ettertrykkelig, at de kort og godt nekter å prøve den religiøse opplevelsen som Stalker har ledet dem fram til. I stedet vender de tilbake til sin gråe og sekulariserte tilværelse, og overlater Stalker i dyp fortvilelse og utmattethet: "Om de visste hvor trett jeg er" sier han, "det vet bare vår Herre. – Så kaller de seg selv intelligente disse forfatterne, vitenskapsmennene. De tror jo ikke på noen ting! – Det eneste de tenker på er å selge seg selv så dyrt som mulig. Å få betalt for alt, hver minste lille sinnsbevegelse."

Som åndelige veiledere må vi være åpne for alle muligheter. Noen vil kanskje oppdage at de ikke tror når det kommer til stykket. Andre vil kanskje oppdage at de trenger å bekjenne overgrep eller andre onde handlinger i et skriftemål. Men vel så ofte vil nok mange mennesker i dag være mer plaget av skam enn av skyld, og det er skammen, mer enn skylden som holder dem tilbake fra et møte med det hellige. For mennesker som sliter med skam og selvforakt, vil skriftemål ofte virke mot sin hensikt. Da tror jeg i stedet en direkte tilgang til hellighet forstått som ubegripelig barmhjertighet og nyskapende nåde, vil virke atskillig mer forløsende.

Selv om en mystagogisk tilnærming til virkeligheten kan være både krevende og risikabel, tror jeg allikevel den er nødvendig, både som et ledd i kirkens gudstjenestefornyelse, og som et element i kristen spiritualitet. "Kristen spiritualitet i vår tid krever et åpent, ikke-dogmatisk språk, der vi kan bevege oss søkende og prøvende i spenningen mellom det trygge og forutsigbare og det som er annerledes og skremmende. Det er et språk som hviler i en erfaring av Gud, hinsides alle språk, og som samtidig viser vei til en annen, dypere og skapelsesgitt identitet. Det er det nakne håpets språk, det som aner en stemme over og bakenfor alle skremmende erfaringer og følelser, en stemme som sier: "Nå skaper jeg noe nytt. Det spirer allerede fram. Merker dere det ikke? Ja, jeg legger en vei i ødemarken og stier i ørkenen."(Jes. 43,19)" (Hansen, 2004, s. 92)

9. En individuelt tilrettelagt forberedelseskultur

Vi trenger en forberedelseskultur som hjelper det enkelte menneske på sin pilgrimsvandring mot tilværelsens "hellige" dimensjon, og som samtidig kan hjelpe dem til å finne veien fra et individuelt "jeg" til gudstjenestens og menighetens "vi".

Her vil behovene være veldig forskjellige: noen vil trenge lang forberedelsestid, mens andre er klare med det samme de setter foten over kirkedørs-terskelen. For noen vil forberedelsen fortsette langt inn i gudstjenesten. Og for noen vil den ikke føre fram i det hele tatt: de blir sittende som "tilskuere" hele gudstjenesten igjennom, og opplever slettes ikke noe som kan kalles et møte med "hellighet" eller "den hellige".

En velfungerende forberedelseskultur må nettopp ha som kjennetegn at den respekterer og tar utgangspunkt i det enkelte menneskes livssituasjon. Noen former for felles

gudstjenesteforberedelse ser ut til å fungere godt, som f.eks. vandrings- eller pilgrimsgudstjenester. Mange steder kunne nok dette vandringsmotivet synliggjøres også i forbindelse med den faste gudstjenesten på søndag, med en annonsering av at gudstjenesten starter i et menighetshus eller et annet sted ikke alt for langt unna kirkerommet, og at alle går samlet og gjerne syngende til kirkerommet, hvor gudstjenesten fortsetter.

Men ut fra det jeg nå har sagt om forskjellen på skriftemål med syndsbejennelse og absolusjon og syndserkjennelse som ledd i gudstjenesten, er jeg ikke tilhenger av felles skriftemål, verken forut for, eller i gudstjenesten.

Jeg tror det er viktig å legge til rette for stillhet og lystenning i kirkerommet før gudstjenesten begynner. Det ville da også være fint hvis det kunne utarbeides foldere med forskjellige typer forberedelses- eller overgivelsesbønner, deriblant en form for individuell syndsbejennelse (eventuelt med en henvisning til muligheten for individuelt skriftemål, for dem som måtte ønske det). En slik folder vil også kunne være et godt hjelpemiddel dersom alle som skal delta med en eller annen oppgave i gudstjenesten har en kort samling før gudstjenesten begynner.

10. Kilder:

- Alterbok for den norske kirke av 1920, Alterbokselskapet, Oslo, 5. opplag 1966.
Hans Børli: Samlede dikt. Aschehoug, Oslo 1995.
Per Arne Dahl: Håndtrykk. Ord under veis. Verbum, Oslo 1990.
Helge Fæhn: Gudstjenestelivet i Den norske kirke – fra reformasjonstiden til våre dager. Universitetsforlaget AS 1994.
Geir Hansen: Gudstjenestefornyelse i folkekirken. Fra religiøs passivisering til liturgisk spiritualitet. Praksisoppgave ved KIT-kurset, Volda distriktshøgskole, 1989.
Geir Hansen: Skamfull, sint og sørgende, artikkel i Halvårstidsskrift for praktisk teologi, nr.2, 2004, Luther Forlag.
Jan-Olav Henriksen: Imago Dei. Den teologiske konstruksjon av menneskets identitet. Gyldendal Norsk Forlag AS 2003.
Gordon W. Lathrop: Holy things. A liturgical theology. Fortress Press, Minneapolis, 1993
Jørund Midttun: Gudstjenestereformen: Arbeidet går framover. Artikkel i Lit-nytt fra Liturgisk senter, nr. 10, september 2005
Motiveringa. Kyrkohandboksgruppens förslag till Kyrkohandbok för Svenska kyrkan. Svenska kyrkans utredningar 2000:3
Jan Schumacher: Forsoning i stedet for syndsbejennelse. Artikkel i Vårt Land, 10. september 2002.
Arne E. Sæther: Kirken som bygg og bilde. Rom og liturgi ved et tusenårsskifte. Sæthers Forlag, ny og utvidet utgave 2001,
Arne Johan Vetlesen og Erik Stänicke: Fra hermeneutikk til psykoanalyse. Muligheter og grenser i filosofiens møte med psykoanalysen. Ad Notam Gyldendal 1999.
Owe Wikstrøm: Mørket som blender. Luther Forlag, Oslo 1995
Owe Wikstrøm: Om heligheten. Heligheten envisa vägran att försvinna. Religionspsykologiska perspektiv. Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 1993

Vedlegg 10: Ungdommens kirkemøte om gudstjenesten

Ungdommens kirkemøte om gudstjenestelivet

UKM 2001: Nye retningslinjer for Høymessen

Til Nemnd for gudstjenesteliv og Nemnd for ungdomsspørsmål:

UKM 2001 ser med glede på at Kirkerådet har vedtatt å utrede forslaget fra NFUNG om nye retningslinjer til ordning for høymessen.

I arbeidet med disse utredningene bør det legges til rette for at det i den normale høymessefeiringen gis rom for stillhet, meditasjon, bevegelse i kirkerommet og konkrete handlinger som lystenning og skriving av bønnelapper. Det må tillates større variasjon i bruk av sang og musikk for å styrke lovsangen.

Det må i mye større grad enn i dag legges opp til at hele menigheten deltar aktivt i gudstjenesten.
Votering For: 35 Mot: 0

UKM 2003:

UKM 05/03: Hva slags gudstjeneste vil vi ha

Til Kirkerådet og Kirkemøtet:

Bakgrunn

Ungdommens kirkemøte (UKM) og Nemnd for ungdomsspørsmål (NFUNG) har i flere år hatt et sterkt engasjement for gudstjenestelivet i Den norske kirke. I mai 2001 ba Kirkerådet Nemnd for gudstjenesteliv om å utrede spørsmålet om større fleksibilitet i høymessen. Når UKM igjen tar opp dette spørsmålet er det for å få fortgang i denne prosessen, samt å si noe om hvilken retning vi mener arbeidet bør ta.

Med begrepet ”gudstjeneste” forstår vi i denne teksten høymesse, dvs. menighetens hovedgudstjeneste på søndag.

Dagens gudstjenesteordning er regelstyrt. Det vil si at Kirkemøtet vedtar de liturgiske ledd og salmer som er mulig å bruke i en gudstjeneste. Disse er samlet i Gudstjenestebøkene og Salmebøkene. På denne måten styres gudstjenesten ved at det er laget regler for hvordan den skal være. Med dagens ordning oppleves valgmulighetene som begrenset. Regelstyring har man valgt fordi man ønsker å følge et enhetsprinsipp i gudstjenestelivet. Det vil si at alle gudstjenester skal være mest mulig enhetlige, og uansett hvor i landet man deltar på gudstjeneste vil man kjenne seg igjen.

Dagens gudstjenesteordning opplever vi som for enhetlig. Enhetsprinsippet og regelstyringen kan hemme lokal tilpasning, kreativitet og medvirkning. Praksis i mange menigheter er at man er mer fleksible enn hva Gudstjenestebøkene egentlig åpner for. Denne praksisen ønsker vi å åpne for.

Målet er ikke å lage en ny variant av ungdomsgudstjeneste eller Ung Messe, heller ikke å ta livet av høymessen slik vi kjenner den i dag. Vi vil legge til rette for en gudstjenesteordning som kan fungere for alle – uavhengig av alder, kjønn og geografi, og som fungerer som menighetens hovedgudstjeneste. Vi vil fortsatt at gudstjenestens språk skal være preget av den rike liturgiske tradisjon vi står i. For at denne tradisjonen skal tale sant til mennesker i dag, ønsker vi også å fornye og videreutvikle den. Vi vil at det skal være mulig å feire høymesse slik vi kjenner den i dag. Vi ønsker imidlertid en åpnere ordning, hvor man kan gjøre lokale tilpasninger, i større grad hente inn nye elementer og nyttiggjøre seg lokal kompetanse.

Med dette innspillet ønsker vi å skissere en modell det kan tas utgangspunkt i, i det videre arbeidet med gudstjenesten. Vi vil bevege oss fra en regelstyrt ordning til en mål- og kompetansestyrt ordning. Det vil si at man lar gudstjenesten styres av de mål man setter seg og den kompetanse man har. Målene må styres av et sett kjerneverdier, det vil si de verdier som bør prege gudstjenestelivet.

Vi ønsker å beholde en grunnstruktur slik at det kan være en gjenkjennelse av gudstjenestens gang. Gjenkjennelse ser vi på som en viktig trygghetskapende og inkluderende faktor. Liturgien i dagens høymesse oppleves lite tilgjengelig for mange gudstjenestedeltagere, og vi tror at det må fokuseres på å formidle hva den betyr og hva den står for. Dette vil også være viktig med en enklere ordning, noe som i seg selv kan være et virkemiddel til å øke forståelsen av gudstjenestens gang og innhold.

UKM's innspill

I arbeidet med en reform av gudstjenesteordningen ønsker UKM 2003 å levere følgende innspill, som skal gjelde for gudstjenesten generelt og dermed også for forordnet høymesse.

UKM ber Kirkerådet jobbe for en mer fleksibel høymesse- og gudstjenesteordning. Vi foreslår at man kan ta utgangspunkt i en grunnstruktur som skal være den samme i alle gudstjenester. I tillegg bør man tilstrebe et sett av kjerneverdier. Videre kan uttrykksformer for de ulike ledd tilpasses lokale behov og ressurser osv.

Argumenter for fleksibilitet:

I dag er det allerede en praksis i mange menigheter som er mer fleksibel enn hva Gudstjenestebøkene åpner for. Det at dette strengt tatt er i strid med gjeldende ordning overses i de fleste sammenhenger, fordi man ønsker en viss fleksibilitet. Eksempler på slik fleksibilitet kan være å skrive egne bønner, legge til, sløyfe eller bytte rekkefølge på ledd. Vi ønsker derfor fleksibilitet i forhold til de nåværende reglene.

For å kunne forklare de liturgiske leddene i selve gudstjenesten.

For å kunne gjøre lokal tilpasning.

For å muliggjøre større medvirkning fra menighetens medlemmer i gudstjenesteplanleggingen og gjennomføring. Dette er egentlig et spørsmål om gudstjenestens eierforhold, der målet må være at hele menigheten eier og deltar i gudstjenesten.

Hvis man ønsker å gå fra regelstyring til mål- og kompetansestyring, er økt fleksibilitet en forutsetning.

Grunnstruktur:

Vi mener det bør være én grunnstruktur som alle gudstjenester tar utgangspunkt i. Med grunnstruktur mener vi de elementene som minst bør være med i hver gudstjeneste. Det er innholdet i de ulike elementene som må være konstant, mens formen kan variere. Det bør være fleksibilitet og valgfrihet i forhold til hva man tar med innen hvert element. For eksempel bør hver gudstjeneste inneholde bønn, men bønnens ordlyd og utforming må kunne tilpasses den enkelte gudstjeneste eller lokale behov.

Vi har valgt å kalle de ulike elementene for ”steder” for å fokusere på innholdet, som er det vi vil holde frem. Vi mener ikke å innføre en ny fast terminologi, men bruker disse uttrykkene i sakens anledning. Med ”sted” mener vi at det skal være en plass for bønn i gudstjenesten, en plass for lovsang osv. Vi har også valgt å si noe om hva vi synes er viktig innen de ulike ”stedene”. Grunnstrukturen vi her skisserer er den samme strukturen som høymessen har, slik vi kjenner den i dag.

Sannhetens sted: syndsbekjennelse, Kyrie, absolusjon.

Lovsangens sted: Gloria/lovsang, sanger og salmer.

Ordets sted: tekstlesing, forkynnelse/undervisning, vitnesbyrd

Bønnens sted: forbønn, bønn for dagen/inngangsbønn.

Bordets sted: nattverd. Det bør tilstrebes at det er nattverd i hver gudstjeneste.

Utsendelsens sted: velsignelse, utsendelsehilsen,

Følgende faste ledd skal være med i hver gudstjeneste: Fader Vår, Trosbekjennelse og Innstiftelsesord.

Dersom noen skal døpes er det også et sted for dåp i gudstjenesten.

Det bør i tillegg være åpning for å legge til ledd som er relevante i forhold til et tema, eller den spesielle gudstjenesten. Her tenker vi på for eksempel vitnesbyrd, personlig forbønn, stillhet, bønnevandring, lystenning, verdibekjennelse osv.

Kjerneverdier:

Disse kjerneverdier ønsker vi å sette fokus på:

Menighetens medlemmers deltagelse i gjennomføring av gudstjenesten. Dette gjelder også i tradisjonelle presteoppgaver som forkynnelse, forbønn og hilsener, da det er viktig å utnytte menighetens ressurser. En kan også invitere andre utenfor menigheten til å gjøre spesielle oppgaver.

Menighetens medlemmers deltagelse i planlegging av gudstjenesten, fortrinnsvis i teamarbeid.

Prester og andre kirkelige ansatte er ressurspersoner i dette arbeidet.

Kommunikasjon. Det er viktig at alt som formidles i en gudstjeneste (av forkynnelse, musikk, liturgi etc) har en språkform (det være seg tale, dans eller drama etc) som kommuniserer, er livsnært, ekte, relevant og har en gjenklang i menneskers liv.

Innholdet i forkynnelsen må ha fokus på Ordet og være livsnært.

Kreativitet og engasjement

Forståelse av gudstjenestens innhold. Ved for eksempel bruk av menighetskurs, oversiktlige agendaer og at presten forklarer innholdet av gudstjenestens ledd underveis i selve gudstjenesten. Gudstjenesten som menighetens storsamling og fest for alle i menigheten, hvor det bør være fokus på fellesskapet med Gud og med mennesker.

Liturgi: Liturgi er språk om Gud. Det er viktig at menigheten utvikler en bevissthet på at språk er forskjellig avhengig av alder, kjønn, tilhørighet og geografi. En må jobbe for at språket kan inkludere alle. Liturgien må også være dialogisk. Dialogen må ivaretas og videreutvikles i arbeidet med liturgier.

Uttrykksformer:

En endring som den beskrevne vil utfordre oss på å jobbe med uttrykksformer. Det er ikke bare det verbale som kommuniserer, god formidling har også andre elementer. Mange synes det er vanskelig å forstå gudstjenestens gang. Enkle virkemidler kan hjelpe denne forståelsen, samt gi et budskap flere dimensjoner. I arbeidet med formidling må man ta hensyn til lokal tilpasning med tanke på kultur og tradisjoner samt ressurser i stab og menighet. Følgende stikkord er viktige i et slikt arbeid:

Språk

Tydelighet

Nærhet

Naturlighet

Kroppspråk

Bruk av kirkerommet som ressurs i seg selv

Bruk av symboler og estetikk.

Bevegelse i kirkerommet; for eksempel bønnevandring eller at predikanten ikke alltid bruker prekestolen.

Ritualer, symbolske handlinger

Musikk: Varierte uttrykksformer må også gjelde for gudstjenestens musikalske uttrykk, for eksempel må man variere bruk av instrumenter.

Levende og høytidelig.

Kompetansheving:

Ved en overgang fra regelstyring til mål- og kompetansestyrt blir både menighet og stab utfordret på uttrykksformer, teamarbeid og gudstjenesteprosesser. Det er derfor viktig at de kirkelige utdanningsinstitusjonene tar opp slike tema i sine utdanninger. Det vil også være viktig å ha kurs for både ansatte og frivillige. Ressurshefter til veiledning for en mål- og kompetansestyrt gudstjeneste vil være et godt hjelpemiddel.

Vedtak:

UKM mener tiden er moden for å igangsette arbeidet med en reform av gudstjenesteordningen i Den norske kirke. UKM ønsker derfor å anmelde spørsmålet om en reform av gudstjenesteordningen til behandling på Kirkemøtet.

UKM ber om at Kirkemøtet, i påvente av en reform av gudstjenesteordningen, arbeider for større fleksibilitet innen gjeldende ordning.

UKM ber Kirkerådet om å begynne forberedelsene til en reform av gudstjenesteordningen i påvente av at saken kommer opp på Kirkemøtet. I arbeidet med en reform av gudstjenesteordningen ønsker UKM å levere vedlagte tekst som et innspill.

Vedlegg 11: Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv

KR 48/04 - Vedlegg

Visjoner for et fornyet gudstjenesteliv

RKG vil takke Kirkerådet for utfordringen til å lage et visjonsdokument. Dette er et spennende oppdrag, som bringer RKGs egne drøftelser rett inn i de sentrale problemstillingene, og som helt fra første stund gir god mulighet til dialog mellom Kirkerådet og RKG.

RKG vil understreke at samtidig som det har vært meget fruktbart å starte med reform av gudstjenestelivet på denne måten, så er det å arbeide for å utforme en visjon noe som må skje ut over i hele prosessen. Det følgende må derfor oppfattes som tentativt, og det vil bli nødvendig for RKG å komme tilbake til dette.

RKG oppfatter bestillingen av en visjon som todelt: En visjon for gudstjenestelivet og visjon – eller snarere en strategi – for selve reformprosessen. Det siste er utvalget klar til å gi rimelig konkret svar på, mens det første vil være avhengig av den avklaring selve arbeidet gir.

I dette dokumentet fremmes først et hovedsynspunkt (I). Deretter bringes det i et avsnitt II videre noen av de ulike tankene som utkrystalliserte seg i RKGs prosess. I avsnitt III fremsettes det noen kjerneverdier. De skal tjene som vedtatte kriterier både under reformprosessen, men særlig i gudstjenestelivet på menighetsplan. Også denne listen vil være under stadig utvikling gjennom hele reformperioden. I et siste avsnitt (IV) gjør RKG seg tanker om strategien for selve prosessen, ut fra målsetningen om at den skal være *åpen og erfaringsbasert*.

I. Møtestedet –

RKGs visjoner og tanker om gudstjenesten og gudstjenestelivet samler seg for tiden i det innholdsmettede og mangefasetterte begrepet *møtestedet*. Dette begrepet gir anledning til å anlegge mange synsvinkler, men tre er av særlig grunnleggende betydning. Disse kan også sees som tre ulike dimensjoner.

Gudstjenesten er stedet for menneskets *møte med Gud*. Den er videre stedet for menneskets *møte med seg selv og sitt eget liv*. Dette danner grunnlaget for menneskets *møte med sine medmennesker*.

II. Visjoner for gudstjenestelivet

Et av utvalgets medlemmer formulerte 7 visjoner for gudstjenesten. Med noen innspill fra andre har de fått denne form:

Vi ønsker en gudstjeneste som bryter individualitetens tyngdelov.

Den gode gudstjenesten gjør oss til et fellesskap på tvers av generasjonene og løfter oss opp til personer i evig dialog med Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd, og med hverandre.

Vi ønsker en gudstjeneste som bevisstgjør og sanseliggjør liturgiens "evige presens".

Det unike med en gudstjeneste er at den opphever tiden. Vi deler Jesu legeme og blod samtidig med alle de hellige. Den andre halvdel av alterringen er besatt i himmelen. Når vi feirer julaftens gudstjeneste, utvides stallen til å omfatte alle oss som er i kirken. Frelseren fødes mens vi lovsynger ham og takker for livets under og Kristi inntog i våre liv.

Vi ønsker en gudstjeneste som ivaretar de lange historiske linjer.

Gudstjenesten er en bølge som ruller gjennom historien og bærer kirkens skip mot himmelens strand. Den er et rom vi trer inn i, hvor vi møter farne ætters liv og erfaringer, og hvor vi kommer med dagen i dag. Denne dimensjonen må ikke gå tapt slik at vi går glipp av rikdommen i det som generasjoner før oss har tenkt og trodd.

Vi ønsker en gudstjeneste som tar vare på en annerledeshet.

I forhold til den stadig mer virtuelle, porøse og individualiserte underholdningskulturen trenger vi en gudstjeneste som er som en oase hvor materialismen og markedsmekanismene ikke er til stede.

Vi ønsker en gudstjeneste som menigheten arbeider med og gir det beste den rår over.

Vi ønsker en gudstjeneste som flere i menigheten har vært sammen om å forberede og hvor dette gjenspeiles i måten gudstjenesten feires på. Det aller viktigste liturgikere kan gjøre er å hjelpe menighetene med ideer til hvordan de kan gi gudstjenesten prioritet og heve kvaliteten av den. I løpet av kirkens år må flest mulig grupperinger i menigheten involveres i gudstjenestearbeidet, også folk som ikke hører til de "faste" kirkegjengere.

Vi ønsker en gudstjeneste som tar i bruk mange kunstneriske krefter.

Vi trenger en gudstjeneste som råder over mange språk og taler til hele mennesket. Vi ønsker å øke rikdommen i gudstjenesten ved i tillegg til musikk å ta i bruk andre kunstfag, for eksempel billedkunst, regi, koreografi, design. Til dette trengs et aktivt samarbeid med profesjonelle kunstnere som lar seg utfordre og engasjere.

Vi ønsker en gudstjeneste hvor alle i menigheten gjenkjenner sine liv.

Når vi skal tenke stedegenhet, er det viktig å tenke på den store menigheten, og også ut over kretsen av de døde. Når vi vil gjøre gudstjeneste og liturgi til noe som tilhører de som feirer og er viktig for alle, må vi peke på grep og metoder som involverer grupper av menighetslemmer søndagens aktuelle tekst angår, selv om disse gruppene ikke nødvendigvis er å finne i kirken hver søndag. Gudstjenesten skal være åpen for alle. I gestaltning og utforming skal den være slik at ingen blir stengt ute eller kjenner seg forhindret fra å delta.

Denne måten å tenke og formulere seg på ble også ført videre i RKGs samtale:

Vi ønsker en gudstjeneste hvor barn og unge opplever at de tas på alvor som fullverdige gudstjenestedeltakere.

Vi vil understreke betydningen av full involvering av barn og unge av begge kjønn i forberedelse, gjennomføring og evaluering, slik at dette får konsekvenser for språk og uttrykksformer, salmevalg og musikk m.m.

Vi ønsker en gudstjeneste oppleves som et godt læringsfellesskap og som ivaretar betydningen av den livslange trosopplæring.

Gudstjenesten er ikke et pedagogisk prosjekt. Men læring skjer hele tiden – innformell og formell læring – og det er viktig å tilrettelegge gudstjenesten slik at det skjer mest mulig positiv læring. I gudstjenesten skjer læring ved involvering, ved deltakelse, ved gjentakelse. Det læres *i* fellesskapet og *av* fellesskapet. Gudstjenesten vil stå sentralt i alle faser og prosjekter i trosopplæringsreformen – derfor er det avgjørende viktig at gudstjenestene oppleves relevante og viktige – og uunnværlige, rett og slett fordi her læres og øves troens liv.

Vi ønsker en gudstjeneste som løfter frem diakonale utfordringer lokalt og globalt.

Liturgi og diakoni må aldri skilles fra hverandre. Dette får konsekvenser for utforming av bønner, preken, salmevalg etc. Det understreker også hvor viktig ofringen (og omtalen av offerformålet) er – og det utfordrer menighetsrådene til å tenke diakonalt (lokalt og globalt) når offerformål bestemmes.

Vi ønsker en gudstjeneste som gjenspeiler og knytter oss sammen med det verdensvide kirkefellesskap.

Fornyelsen av vårt gudstjenesteliv må preges av at vi ved inngangen til det 21. århundre har en helt annen kontakt med søsterkirkene enn tidligere, og av at vi er kommet mye lenger med å lytte og lære. Samtidig skal vi ta vare på det vi har sett som evangelisk-lutherske kristne, slik at vi blir i stand til å fatte ”*sammen* med de hellige bredden og lengden, høyden og dybden, ja kjenne hele Kristi kjærlighet, som er mer enn noen kan fatte, og bli fylt av hele Guds fylde” (Ef 3,18). Slik blir gudstjenesten *koinonia* og *communio sanctorum* – fellesskap med de hellige ting og fellesskap mellom de hellige.

Vi ønsker en gudstjenesteordning som er best mulig når den feires slik den er, samtidig som vi ikke støter på noen barrierer når situasjonen gjør det nødvendig å utforme den annerledes.

Menighetene i vår kirke er forskjellige. Det gjør det nødvendig både å kunne feire noe som er fast og gjenkjennelig og å kunne variere og tilpasse, alt etter anledning og situasjon.

*

Skal disse visjonene og ønskene virkeliggjøres, må det skje gjennom *fleksibilitet, involvering og stedegengjøring*. Det betyr at de ulike gudstjenesteordningene både gjennom sin oppbygning og gjennom sine veiledninger må være gjennomsyret av en slik *fleksibilitet* at det alltid er mulig å møte og uttrykke den aktuelle situasjon i menigheten. For at gudstjenestelivet skal bli menighetens eget – i den mest omfattende og inkluderende betydning av begrepet – må flest mulig *involveres* i form av deltakelse både i planlegging og gjennomføring av gudstjenesten. Her gjelder det å være kreative og utnytte menighetens ressurser. En kan også invitere andre utenfor menigheten til å gjøre spesielle oppgaver. Prester og andre kirkelig ansatte er ressurspersoner i dette arbeidet. På denne måten kan den stedegengjøring fremmes som er ønskelig.

III. Kjerneverdier

RKG har hatt en første drøfting av *kjerneverdier*, det vil si et sett med *kriterier* for gudstjenestelivet. Her gjengis noen slik:

Arbeidet med gudstjenestelivet går i riktig retning når disse verdiene fremmes:

- Fleksibilitet og variasjon.
- Menighetens medlemmers involvering i form av deltagelse i planlegging av gudstjenesten, fortrinnsvis i teamarbeid. Prester og andre kirkelige ansatte er ressurspersoner i dette arbeidet.
- Menighetens medlemmers involvering i form av deltagelse i gjennomføring av gudstjenesten. Dette gjelder også i tradisjonelle presteoppgaver som forkynnelse, forbønn og hilsener, da det er viktig å utnytte menighetens ressurser. En kan også invitere andre utenfor menigheten til å gjøre spesielle oppgaver.
- Stedegengjøring.
- Raus symbolbruk.
- Bevissthet om rom, lys og lyd.
- Kommunikasjon. Det er viktig at alt som formidles i en gudstjeneste (av forkynnelse, musikk, liturgi etc) har en form (det være seg tale, dans eller drama etc) som kommuniserer, er livsnært, ekte, relevant og skaper en gjenklang i menneskers liv.
- Innholdet i forkynnelsen må ha fokus på Ordet og være livsnært.
- Kreativitet og engasjement.
- Fortrolighet med gudstjenestens innhold. Opplæringen til gudstjenestedeltakelse må ikke glemmes. Ved for eksempel bruk av menighetskurs, oversiktlige agendaer. I tillegg må det legges til rette for at den enkelte kan kjenne seg inkludert gjennom en gradvis tilegnelse av det som skjer.
- Glede.
- Undring.
- Hengivenhet og etterfølgelse.
- Gudstjenesten som menighetens storsamling og fest for alle i menigheten, hvor det bør være fokus på fellesskapet med Gud og med mennesker.

- Livsnært språk. Liturgi er et språk om Gud. Det er viktig at menigheten utvikler en bevissthet om at språk er forskjellig avhengig av alder, kjønn, tilhørighet og geografi. En må jobbe for at språket kan inkludere alle. Liturgien må også være dialogisk. Dialogen må ivaretas og videreutvikles i arbeidet med liturgier.
- Gjenkjennelse. Avh av gjentakelse. Der hvor det er en grunnleggende trygghet på den dramaturgiske struktur, er betingelsen for variasjon til stede.
- Enkelhet. Det som er enkelt, men likevel virkningsfullt og grunnleggende.
- Kvalitet. Bare det beste er godt nok i gudstjeneste. Den viktigste kvalitet er sannheten. Gudstjenesten må alltid tale sant om Gud og sant om mennesket og livet. Kvalitet må prege alt vi sier og gjør i gudstjenesten, beredningen av rommet, tekstene, musikken, bevegelsene, handlingene osv.

IV. Strategier for prosessen – arbeidsmetode

Et hovedpoeng i arbeidet med reform av gudstjenestelivet er at våre teologiske utsagn om gudstjenesten skal omskapes til erfart liv i menighetene.

Noen spørsmål er det særlig viktig å stille, og disse vil påvirke måten arbeidet legges opp på:

1. Hvor finnes det en levende flamme i dagens gudstjenesteliv? Hva er det som skaper levende gudstjenester i menigheten, på lokalplanet? Vi må finne frem til de stedene som lykkes, og spørre: hva skyldes dette, hva er resepten? Det gjør det nødvendig med studier av ulike menigheter og miljøer.
2. Motsatt gjelder det å finne smertepunktene, lete etter årsakene og finne medisinen.
3. Enhver gudstjeneste formidler teologi, både gudsbilde, menneskesyn og kirkesyn. Hvordan fremtrer den impliserte menigheten i gudstjenesteagendaene våre? Hvordan fremstår og hvem er ”vi” i gudstjenesten/liturgien, eller ”jeg”, og også ”Gud”? Slik spør den såkalte liturgiske teologien, og det vil også RKG reflektere over i de kommende årene.
4. Enhver gudstjeneste er ie en betydning av ordet en ”forestilling”. Hva slags forestillinger vil vi fremme: En undervisningstime, en fest, et ritual, en seremoni, et show? Det ene trenger ikke utelukke det andre, men hva vil vi legge vekt på og hvordan kan vi oppnå det?

*

Samtidig som de ulike underutvalgene trer i kraft, er det viktig å signalisere også utad at noe skjer. Det må være kontakt med menighetene, og det må oppleves at RKG er opptatt av å involvere menighetene allerede under arbeidet, slik at det kan bli en åpen prosess det menighetene deltar og det hele veien er åpent hva som skjer.

For å oppnå dette vil RKG ha kontakt med menigheter både gjennom bispedømmekontorene og direkte. Særlig er det viktig at underutvalgene kan oppsøke ulike miljøer. Det må være et reisebudsjett, slik at kontakter kan utvikles og erfaringer innhentes.

Det blir også helt avgjørende å samarbeide med trosopplæringsreformen. Ikke minst blir det viktig å få til et konkret samarbeid med forsøksmenigheter, både slik at arbeidet med gudstjenesten sikres tilgang til de erfaringene man gjør med gudstjenesteliv innenfor rammen av trosopplæringsreformen. Men også slik at gudstjenesteprosessen kan ta initiativ til forsøk gjennom trosopplæringsreformen.

RKG ønsker også å bruke de tilgjengelige nettstedene, både *Kirken.no* og nettstedet til *Liturgisk senter* i Erkebisppegården aktivt. De kan brukes som ressursbanker, men RKG ønsker også å få til en interaktiv bruk.

*